

35-5x

ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

Год выдання 39-ы
№ 35 (2497)
ПЯТНІЦА
29
мая 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

Цанка 8 кал.

ПЯТНІЦА — МІЖНАРОДНЫ ДЗЕНЬ АБАРОНЫ ДЗІЦЦЫ

У кожнага шчаслівы твар,
І позірк быстралётны.
О, колькі руху, колькі мар
У птахаў бесклапотных,

Іх шлях да сонца і да зор,
У мірны свет шырокі.
Для іх — нязведаны прастор:
Лугі, лясы, аблогі.

Іх засланне ад нягод
Радзіма шчодрай ласкай.
Дык хай няспынна з году ў год
Жыццё іх будзе казкай!.

Рыгор НЯХАЙ ЗДРАДНІКІ

«Ілжэрэвалюцыянеры без маскі» — так называўся ў «Правде» артыкул аб здрадзе сучасных кіраўнікоў Кітая не толькі свайму 700-мільённаму народу, але камуністычнаму і рабочаму руху ўсяго свету. Шматпакутны кітайскі народ зноў трапіў у няволю. На гэты раз да сваіх «багоў» — Мао Цзэ-дуна і Лінь Бяо. Пекінскія ўзурпатары, што пры дапамозе арміі сталі паўнаўладнымі гаспадарамі вялікай краіны, ператварылі яе ў сучасную казарму, разганялі законныя органы ўлады, кампартыю і камсамол, стварылі саюзы, адкінулі народ да злохі сярднэвакоў. Усё творчае жыццё ў краіне замерла.

Хіба не здаекліва, не па-сярднэваковаму гучаць словы «мудрага» Мао Цзэ-дуна, што «чым больш чалавек чытае, тым дурнейшым ён робіцца»? Не даўна, што, апрача цытатнікаў «вялікага кормчага», у краіне не выдаецца мастацкая літаратура, не ствараюцца кінафільмы, не працуюць музеі і бібліятэкі. Гэта жахлівы здэк з культуры ў цывілізаваны дваццаты век. Так леводзілі сябе хіба толькі гітлераўцы ў акупіраваных краінах, калі палілі кнігі, а ў школах размяшчалі каюшні.

Не пашкадаваў «вялікі кормчы» і малодзе пакаленне. Ён гаворыць, што «школы — гэта маленькія скляпы, якія паўсямесна патыхоўца злом, і мелкія сажалкі, што кішаць чарапахамі», «курс навук можна зрэзаць

напалавіну» і г. д. Як тут не прыпомніць агульнавядомую праграму гітлераўскіх фашыстаў, якія збіраліся ў выпадку сваёй перамогі вучыць дзяцей акупіраваных краін толькі чатыром правіламі арыфметыкі, чытаць і пісаць. На гэтым адукацыя канчалася. Такая паралель напрашваецца сама сабой. Дзіўна толькі адно: то была праграма акупантаў, а гэта праграма чалавека, які лічыць сябе правадыром свайго народа.

Ваенныя салдафоны, якія нічога не разумеюць у навуцы, кіруюць універсітэтамі, кантралююць работу прадпрыемстваў і ўстаноў, стараюцца зрабіць усё, каб кітайцы былі «паслухмянымі буйваламі».

Арміяй гэтай запраўляе Лінь Бяо. А дзе праслаўленыя рэвалюцыйныя палкаводцы Кітая? Іх, напэўна, знішчылі, бо яны былі сапраўднымі рэвалюцыянерамі, змагарамі за новы сацыялістычны Кітай. Цяпер маоцэ-дунаўскія недаваркі мараць аб вайне. У першую чаргу — супраць Саветскага Саюза. Гэтая вялікая і жорстка здрада другую кітайскага народа, які не з словах, а на справе, крывёю савецкіх салдат і афіцэраў даказаў сваю дружбу. Наўрад ці справіўся б Кітай сваімі сіламі з інтэрвентамі і чанкайшчыстамі, калі б Саветская Армія ў 1945 годзе магутным ударам не разграміла японскую Квантунскую армію ў Маньчжурый, не дапамагла кітайскай Народна-вы-

зваленчай арміі ваеннай тэхнікай і саветнікамі. Хто ўдзельнічаў у баях супраць Квантунскай арміі, той памятае, з якой цеплынёй і непадкупнай сардэчнасцю сустракаў кітайскі народ савецкіх воінаў. А цяпер супраць іх, супраць савецкага народа наскоўваюць кітайскі народ, выдумляючы ўсялякую лухту. Хочацца верыць, што кітайскі народ думае інакш, толькі ён, прыгнечаны ваеннай дыктатурай, масавымі расправамі над сапраўднымі патрыётамі, баіцца адкрыта выказаць свае думкі, хавае іх у сэрцах.

Аказваецца, «вялікі кормчы» ў вялікім сакрэце пры дапамозе заходнегерманскіх вучоных стварыў атамную бомбу. Гэта вельмі небяспечная справа, калі ўлічыць выказванні Мао, што ён гатовы ахвяраваць жыццём мільёнаў людзей, каб дасягнуць сваёй мэты. Мы яшчэ і цяпер, праз 25 гадоў, аплакваем кожнага воіна, што аддаў жыццё за свабоду і незалежнасць сваёй Радзімы, а ён гатовы хоць сёння спаліць у агні ваіны сотні мільёнаў людзей. Гэта жахліва.

У адным з нумароў часопіса «Кітай» я са здзіўленнем убачыў такі кадэровы фотаздымак — на плошчы ў вышыню трохпавярховага дома ўзвышаецца партрэт Мао Цзэ-дуна, а перад ім, схіліўшы галовы, стаяць на каленях сотні тры юнакоў і дзяўчат, нібы ў малітве. Гэта яны аддаюць даніну свайму «вялікаму кормчаму». Не хавала толькі німба над галавой «бога».

Наўрад ці гэта ідылія падобна на праўду! Апошнія слова — за кітайскім народам. Мы ўпэўнены ў гэтым.

СТО РАДКОЎ з рэдакцыі

АБМЯРКОЎВАЮЦЬ КАЛЕГІ...

3-га красавіка ў артыкуле «Пра тое, аб чым гаварыць ніякавата» мы пісалі ўжо аб выпадках, калі ў адносінах паміж калегамі-творцамі парашуюцца самыя элементарныя нормы сціпласці, тактоўнасці, этыкі. Мусім зноў звярнуцца да распачатай гаворкі, бо зноў мы з'яўляемся сведкамі таго, калі пісьменнікі збіраюцца, каб абмеркаваць кнігу папечніка па працы, якую яны не чыталі; калі кампазітары абмяркоўваюць новы твор таварыша, які яны не чулі; калі мастакі безапеляцыйна адгукваюцца аб творы, які ведаюць толькі па чутках.

Бясспрэчна, першаступеннае значэнне ў ацэнцы таго ці іншага твора належыць крытыцы. Але, разглядаючы сучасны стан крытыкі ў галіне літаратуры, музыкі, выяўленчага мастацтва, тэатра і кіно, нельга не заўважыць прыкрай акалічнасці: шмат якія творы наогул застаюцца па-за яе ўвагай, асобныя ж — неацэньваюцца, іншыя ж — беспадстаўна «разносяцца ўшчэнт». Часам у галіне крытыкі выступаюць людзі, якія ў ацэнцы мастацкіх твораў кіруюцца толькі ўласнымі сімпатыямі і густам.

Ці не ў гэтым прычына таго, што некаторыя літаратары, мастакі, якіх крытыка абвясчала на пачатку іх творчага шляху «вяшчунамі новага слова ў мастацтве», так і не спраўдзілі яе надзеі? І ў той жа час людзі, якіх крытыка не дужа пеціла сваёй увагай ці наогул незаўважала іх творчасці, цяпер вядомыя як сур'ёзныя мастакі, стваральнікі высокамастацкіх, хваляючых твораў.

Рабочай атмасферы секцый творчых саюзаў часам нестася прынцыповасці, паслядоўнасці і аб'ектыўнасці ў аналізе працэсу, што адбываецца ў цяперашні час у літаратуры і мастацтве. Гэта прыводзіць да таго, што многія літаратары, мастакі, кампазітары, асабліва творчых моладзь, не прымаюць удзелу ў іх рабоце, не спадзяюцца на іх падтрымку і дапамогу. Безумоўна, мастакоў нельга вырошчваць «інкубатарным» спосабам, але небяспечна, калі індывідуальнасць творчасці ператвараецца ў творчы індывідуалізм!

У савецкай літаратуры і мастацтве склалася добрая традыцыя: старэйшыя майстры заўсёды памагалі талентавітай моладзі, пачаткоўцам, клапаціліся пра іх далейшы рост. Не мецэнацкая паблагліваць, не захаванне, а разумная работа з маладымі заўсёды прыносіла добрыя плён. Цяпер жа, калі наша літаратура і мастацтва актыўна даследуе глыбінныя працэсы рэчаіснасці, калі само жыццё вылучае іх на перадавыя пазіцыі барацьбы за ўсталяванне сапраўдных адносін паміж людзьмі, якія ніколі раней узрасце роля цэнтраў работы з маладымі — секцый творчых саюзаў.

Падмурак будучыні нашай літаратуры і мастацтва закладваецца сёння. Але ці можа садейнічаць выхаванню чалавека новай эпохі, чалавек-калектывіста, літаратара, мастака, які сам хварэе на самазаспакоенасць і зазнаўства, ператвараецца ў саматужніка-адзіночку, які востра ўспрымае крытычныя заўвагі, што адносіцца да яго творчасці, і ў той жа час працягвае дзіўную раўнадушнасць да творчага лёсу свайго калегі!

Аб рабоце секцый творчых саюзаў ствараецца такое ўражанне, што калегі па творчасці збіраюцца на іх не дзеля таго, каб выявіць пралікі ці здабыткі таго альбо іншага жанру за пэўны перыяд, дамагчыся аб'ектыўнай ацэнкі створанага, — часам такія пасяджэнні ператвараюцца ў дробязнае калупанне, у абгаворванне другарадных пытанняў, у высвятленне асабістых узаемаадносін паміж крытыкам і творцам ці паміж калегамі па працы.

Непрыемна, напрыклад, адчуваць сябе кожны, хто прысутнічаў на апошнім пасяджэнні секцыі прозы Саюза пісьменнікаў БССР: абмеркаванне надзённых пытанняў творчага жыцця пайшло не ў належным напрамку і не прынесла карысці ні пісьменнікам, ні тым, хто прышоў паслухаць гаворку, спадзяючыся, што яна будзе цікавай і плённай.

Абмяркоўваюць калегі... Такое абмеркаванне будзе плённым толькі тады, калі калегі будуць цвёрда і сумленна гаварыць і выслухоўваць усё, што ідзе на карысць нашай агульнай справе, калі гаворка будзе прасякнута заклапочанасцю пра сённяшні і заўтрашні дзень нашай літаратуры і мастацтва, вялікай адказнасцю перад сучаснікам, за якім заўсёды застаецца апошняе і важнае слова ў ацэнцы з'яў літаратуры і мастацтва.

ад пятніцы да пятніцы

СУСТРЭЛІСЯ З ВЫБАРШЧЫКАМІ

Максім Танк, Пятрусь Броўка... Народныя паэты Беларусі. Гэтыя імёны ведае кожны, хто чытае, хто любіць беларускую літаратуру, хто любіць сапраўдную паэзію.

Народ наш ведае беларускіх песняроў і як выдатных грамадскіх дзячоў. Максім Танк — першы сакратар Саюза пісьменнікаў БССР, Старшыня Вярхоўнага Савета БССР, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, член Рэспубліканскага камітэта прыхільнікаў міру, старшыня Беларускага аддзялення Таварыства савецка-польскай дружбы.

Пятрусь Броўка — галоўны рэдактар Беларускай Савецкай Эцыклапедыі, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР.

Сёння іх імёны зноў сярод імёнаў лепшых нашых сыноў і дачок, каго народ назваў кандыдатамі ў дэпутаты вярхоўнага органа ўлады краіны. На гэтых здымках занатаваны сустрэчы кандыдатаў у дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР Максіма Танка з выбаршчыкамі ў горадзе Бяроза (верхні здымак) і Пятруся Броўкі ў горадзе Рэчыцы.

Фота Ул. Крука і М. Дзегцярова.

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...АДБЫУСЯ

грамадскі прагляд шырокаэкраннага мастацкага фільма «Чорнае сонца». Аўтары сцэнарыя А. Снешнеў і К. Кісялёў, рэжысёр-пастаноўчык А. Снешнеў, галоўны аператар Ю. Марухін, кампазітар Л. Солін. У рабоце над фільмам прымалі ўдзел грамадзяне трыццаці афрыканскіх краін. Сярод іх студэнты мінскіх вышэйшых навучальных устаноў — Ампонса Сампан (Гана), Мішэль Тагора (Малі), Караліна Акайдэ (Нігерыя) і іншыя. Прагляд фільма быў наладжаны праўдзівым Саюза кінематаграфістаў БССР і кінастудыяй «Беларусь-фільм».

...ПАЧАУСЯ

заклучны этап конкурсу народных калектываў прафсаюзаў Беларусі, прысвечаны дзейнаму юбілею. Права ўдзельнічаць у ім заваявалі пяць народных тэатраў рэспублікі. 26 мая мінчане цэнла сустрэлі спектакль трактаразаводцаў «Паэма пра сякера» М. Пагодзіна ў пастаноўцы рэжысёра народнага тэатра А. Бяліева. Народны тэатр Гродзенскага палаца культуры таксама выкарыстаў паэму гледачоў Беларускай сталіцы са спектаклем «Юнацтва бацькоў» па п'есе Б. Гарбатава (пастаноўка і мастацкае афармленне рэжысёра тэатра А. Гільварга). Народны тэатр Брэсцкага клуба чыгуначнікаў паказаў п'есу «Твой дзядзька Міша» Г. Мдзівані (пастаноўка заслужанага артыста БССР А. Самарова).

Сёння мінчане ўбачаць спектакль «Неспакойная старасць» Л. Рахманова ў выкананні народнага тэатра Гомельскага палаца культуры чыгуначнікаў. Заўтра — апошні дзень конкурснага прагляду. Будзе паказаны спектакль «Вечна жывыя» В. Розава ў пастаноўцы народнага тэатра Магілёўскага палаца культуры чыгуначнікаў.

Адначасова з конкурсам народных калектываў, Рэспубліканскі Дом мастацкай самадзейнасці прафсаюзаў праводзіць шасцідзёны семінар рэжысёраў народных тэатра і вядучых драматычных калектываў, у якім удзельнічае сорок чалавек.

...АДКРЫЛАСЯ

выстаўка маладых мастакоў. У саляне Саюза мастакоў БССР эжэнануецца звыш 100 работ 16 аўтараў: скульптура, графіка, плакаты, кераміка, дэкаратыўныя пано, адымкі інтэр'ераў, вокладкі кніг.

...НАРЦІНЫ У ДАРУНАК

прывезлі гродзенскія мастакі Палацу культуры шклозавода «Нёман». Сярод іх — 33 карціны В. Савіцкага, Д. Паракі, Л. Налівайні, І. Пушкова, а таксама лінаграфюры А. Захарова.

XVI З'ЕЗДУ ЎСЕСАЮЗНАГА ЛЕНІНСКАГА КАМУНІСТЫЧНАГА САЮЗА МОЛАДЗІ

Дарагія таварышы!

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Саветаў Саюза іле гарачае прывітанне дэлегантам XVI з'езду Усесаюзнага Ленінскага Камуністычнага Саюза Моладзі, камсамольцам і камсамолькам, усім маладым будаўнікам камунізма.

XVI з'езд ВЛКСМ праходзіць у значнальнейшы час, авароны 100-годдзем з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Святкаванне ленінскага юбілея вылілася ў магучую дэманстрацыю трыумфу ідэй марксізму-ленінізму — усеперамагаючага вучэння рабочага класа, усіх працоўных. Бесмертнае імя Леніна, вялікі подзвіг яго жыцця, светлы ленінскі геній служыць для савецкай моладзі невычарпальнай крыніцай натхнення.

Створаны на аснове ленінскіх ідэйных і арганізацыйных прынцыпаў, ВЛКСМ з'яўляецца баявым авангардам савецкай моладзі, згуртоўвае шырокія масы юнакоў і дзяўчат вакол Камуністычнай партыі, дапамагае ёй выхоўваць стойкіх, ідэйна загартаваных, актыўных барацьбітоў за справу рабочага класа, за пачасце працоўнага народа. Камуністычная партыя ганарыцца маладым пакаленнем і зноўным правам лічыць Ленінскі Камуністычны Саюз Моладзі сваім надзейным рэзервам і баявым памочнікам.

Камсамольцы і моладзь, як і ўвесь савецкі народ, адзначаюць юбілейны год высокімі працоўнымі поспехамі. На заводах і фабрыках, на шахтах і будоўлях, у калгасах і саўгасах, у навуковых і бараторыях і навуковых установах моладзь практычна ўсіх справах і яшчэ і яшчэ раз дэманструе сваю вернасць ленінскім заповітам, адданасць вялікай справе партыі.

Цэнтральны Камітэт КПСС высока цэніць выдатныя справы камсамола, савецкай моладзі, іх самаадданую працу на карысць Радзімы і спадзяецца, што камсамольцы, усе юнакі і дзяўчаты Краіны Саветаў з яшчэ большай уваргасцю і настойлівасцю будучы ўдзельнічаць у вырашэнні гістарычных задач будаўніцтва камуністычнага грамадства.

Першараднай справай камсамола з'яўляецца мобілізацыя ўсёй моладзі на далейшае развіццё прамысловасці і сельскай гаспадаркі, на дзятэрміновае выкананне планаў і абавязальстваў завяршальнага года пяцігодкі, на павышэнне эфектыўнасці грамадскай вытворчасці і прадукцыйнасці

працы, на шырокае прымяненне ў народнай гаспадарцы навіншых дасягненняў навукі і тэхнікі і лепшае выкарыстанне рэзерваў вытворчасці. Перад савецкай моладдзю адкрываюцца новыя прасторы для працоўнага, навуковага і творчага імкнення.

Вялікая роля ВЛКСМ у камуністычным выхаванні падрастаючага пакалення. Цяпер большасць уступіла ў рады Камуністычнай партыі — дастойныя выхаванцы Ленінскага камсамола. Камуністычны саюз моладзі, выконваючы ленінскі наказ, павінен і надалей будаваць «сваю практычную дзейнасць так, каб, вучачыся, арганізуючыся, згуртоўваючыся, змагаючыся», яго члены выхоўвалі сябе камуністамі.

Цэнтральны Камітэт КПСС заклікае камсамольцаў, усіх юнакоў і дзяўчат: яшчэ больш актыўна ўдзельнічаць у стваральнай рабоце, у сацыялістычным спаборніцтве, прыкосіць сваёй працай максімальна магчымую кар'еру грамадству, змагацца за ўсё новае, перадавое, берагчы народнае дабро, раніча выступаць супраць безгаспадарчасці і марнатраўства, умацоўваць працоўную і вытворчую дысцыпліну;

настойліва вучыцца камунізму, узбагачаць сваю памяць веданнем усіх тых багаццяў, якія выпрацавала чалавечтва, фарміраваць цэльны марксіска-ленінскі светавогляд, звязваць сваю адукацыю, вучэнне і выхаванне з прадукцыйнай працай, усталёўваць камуністычную мараль;

свята выконваць ленінскі завет — рыхтаваць сябе не толькі да працы, але і да абароны, авалодваць ваеннымі ведамі, заўсёды быць напачатку, як зрэнку вока берагчы заваёвы Вялікага Кастрычніка, усямерна ўмацоўваць абарондольнасць нашай краіны, баявую магучнасць Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту;

істотна мацаваць брацкую дружбу народаў СССР, згуртаванасць краінаў сацыялістычнай сям'юнасці, быць перакананымі інтэрнацыяналістамі, вернымі сябрамі прагрэсіўнай моладзі, усіх працоўных свету ў іх барацьбе супраць розных прыгнятальнікаў і эксплуатацараў.

Важнейшая задача камсамола — пастаўна павышаць дысцыпліну і арганізаванасць у сваіх радах, ініцыятыву і баявасць кожнага камсамоль-

скага калектыву, яшчэ больш умацаваць камуністычны ўплыў на ўсю моладзь, вучыць яе па-ленінску жыць, працаваць і змагацца. Авалодваць ленінскім стылем работы, заўсёды даводзіць пачатую справу да канца, выхоўваць пачуццё высокай адказнасці ў кожнага члена ВЛКСМ за справы саюза моладзі. Камсамол павінен больш удзяляць увагі рабоце Усесаюзнай піянерскай арганізацыі імя У. І. Леніна. З'яўляючыся яе старэйшым ваякатым, ён заклікан выхоўваць у піянераў і школьнікаў працавітасць, імкненне добра вучыцца, быць вернымі сваёй Радзіме.

Партыя павінна клапаціцца аб шырокім уцягненні моладзі ў кіраванне справамі грамадства і дзяржавы. Цяпер, калі савецкі народ рыхтуецца да выбараў у Вярхоўны Савет СССР, у ліку кандыдатаў у дэпутаты названы імёны многіх камсамольцаў, маладых людзей, ЦК КПСС выказвае ўпэўненасць, што камсамольцы і моладзь прымуць актыўны ўдзел у выбарах і аддадуць свае галасы за непарушны блок камуністаў і беспартыйных, за палітыку Камуністычнай партыі і Саветаў Саюза, за далейшы росквіт нашай Радзімы.

Дарагія таварышы!

На сучасным этапе камуністычнага будаўніцтва перад савецкім народам паўстаюць новыя вялікія і адказныя задачы.

Няма сумнення ў тым, што савецкая моладзь і яе перадавы атрады — Ленінскі камсамол — будучы, як і раней, ісці ў першых радах будаўнікоў новага грамадства, праславіць любімую Бацькаўшчыну выдатнымі працоўнымі дасягненнямі, будучы актыўнымі памочнікамі партыі ў вырашэнні гістарычных задач барацьбы за камунізм, мір і сацыяльны прагрэс.

Няхай жыве слаўны Ленінскі камсамол!

Няхай жыве савецкая моладзь!

Няхай жыве і працігае наша вялікая шматнацыянальная Радзіма — Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік!

Пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі — уперад, да перамогі камунізма!

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА

СЦЯГ ФЕСТИВАЛЮ АПУШЧАНЫ

раскрыць фарміраванне чалавеча сацыялістычнай эпохі.

Адно з галоўных мерапрыемстваў фестывалю — сустрэчы творчых работнікаў кіно з гледачамі ў заводскіх палатах культуры, калгасных клубах, з воямі Савецкай Арміі. Адбылося больш 200 такіх сустрэч, у іх удзельнічала 190 творчых работнікаў кінамастацтва ўсіх рэспублік краіны. Яшчэ цікавыя лічбы — на 600 сеансах пазаконкурсных фільмаў пабывала 240 тысяч чалавек.

На сустрэчах са стваральнікамі стужак адзначалася, што агляд кінамастацтва ў Мінску прадэманструваў рост агульнага ўзроўню прафесіянальнага майстэрства: фестывальныя фільмы вылучаюцца высокай кінематаграфічнай культурай, упэўненым рэжысёрскім і апэратарскім майстэрствам, таленавітай акцёрскай іграй.

Нам вельмі прыемна, што з вялікім поспехам дэманстраваліся фільмы з маркі «Беларусьфільм» — «Іван Макаравіч» і «Я. Францішк Старына». Добра паказалі сябе і нашы кінадакументалісты — вялікі «ўраджай» прызоў і дыпламаў, які сабралі аўтары хранікальных стужак, створаных на студыі «Беларусьфільм», гаворыць сам за сябе.

Фестываль паказаў, што савецкае кінамастацтва на ўздыме і набірае сілы для новага ідэйна-яснага скачка, які мы чакаем у 1971—1972 гадах. Мы спадзяемся, што неўзабаве гледачы ўбачаць на экране нямяла таленавітых твораў. Гарантыя гэтага — актыўная работа майстроў старэйшага пакалення разам з моладдзю і майстрамі сярэдняга пакалення.

Большасць стужак, над якімі зараз вядзецца работа, прысвечаны актуальным пытанням сучаснасці.

Ленінш поўнаметражнай мастацкай стужкай фестывалю журы назвала двухсерыйную карціну студыі «Ленфільм» «Мертвы сезон».

У конкурсе гісторыка-рэвалюцыйных фільмаў першы прэмія прысуджана кінастужцы «Паштовы раман» (студыя імя Даўжэнкі).

Мастацкі фільм кінастудыі «Беларусьфільм» «Іван Макаравіч» адзначаны як лепшы твор для дзяцей і юнацтва, а лепшай вядомай фестывалю прызнаны «Вясковы дэжурны» (студыя імя М. Горькага).

У спаборніцтве мультыплікацыйных стужак пераможцам стала работа мультыплікатараў «Саюзмультфільма» «Малыш і Карасан».

Першая прэмія на конкурсе дакументальных стужак прысуджана фільму «Ленін. Дакументы. Факты. Успаміны» (Цэнтральная студыя дакументальных фільмаў). Фільм беларускіх кінадакументалістаў «Боль мой — Хатынь» названы трэцім.

Сярод навукова-папулярных фільмаў лепшым прызнаны «Ціжкі старты Мехіка».

Як ведаюць нашы чытачы, у Мінску праходзіў IV Усесаюзны кінафестываль. Пераможцам конкурсу ўручаны прэміі і дыпламы. Госці і ўдзельнікі пакінулі сталіцу Беларусі, Генеральны дырэктар фестывалю, намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта па кінематаграфіі Савета Міністраў БССР П. Жукоўскі расказаў нашаму карэспандэнту:

— Ніколі яшчэ ў Мінску не збірала такое сусор'е майстроў экрану — больш за п'яцьсот гасцей з усіх саюзных рэспублік і братніх сацыялістычных краін. На конкурсе дэманстравалася 114 твораў, з іх 25 мастацкіх стужак. У лепшых з гэтых твораў апылі герачыны староніх гісторыі, падзеі Кастрычніцкай рэвалюцыі, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, зроблены сур'ёзныя спробы

25-га і 26-га мая ў памяшканні Дома работнікаў мастацтваў праходзіў пашыраны пленум праўлення Саюза мастакоў БССР. Галоўным у парадку дня пленума было абмеркаванне вынікаў рэспубліканскай выстаўкі, прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

Дакладчык — старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. Грамыка — адзначыў, што беларускае выяўленчае мастацтва займае пачаснае месца ў сусор'і мастацтваў братніх рэспублік, што беларускі мастакі паказалі на гэтай выстаўцы цэлы шэраг работ, глыбокіх па тэме, арыгінальных і цікавых па выкананні.

З сядакладцамі па асобных жанрах мастацтва выступілі: па жывапісе — У. Бойка, па графіцы — В. Шматаў, скульптуры — І. Ялатамцава, ірытыцы — Б. Крэпак.

Яны прааналізавалі

ПРЫСВЕЧАНЫ ЛЕНІНСКАЙ ЮБІЛЕЙНАЙ

здабыткі і выдаткі выстаўкі, гаварылі пра творчы рост беларускіх мастакоў. Сярод лепшых работ выстаўкі дакладчыкі назвалі карціны Л. Асядоўскага, А. Ахрэмчыка, В. Вярсоцкага, Е. Грамыкі, М. Данцыга, А. Зайцава, К. Касмачова, М. Манасона, М. Савіцкага, У. Стальмашонка, А. Шыбнёва, В. Цвірко; графічныя серыі А. Паслядоўч, Г. Паплаўскага, М. Гуціева; скульптурныя кампазіцыі А. Засп'іцкага, А. Анікейчыка.

Вялікай трыумфай аб узраўноўні мастацтвазнаўчай думкі рэспублікі было прасякнутае выступленне Б. Крэпака. Ён гаварыў аб апісальнасці крытычных артыкулаў у некаторых абласных і рэспубліканскіх выданнях, аб іх павярхоўнасці, а часам і непісьменнасці.

Настала пара, — сказаў у заключэнне Б. Крэпак, — пачаць з пытаннямі аб творчай індывідуальнасці мастака ставіць пытанні і аб творчай індывідуальнасці крытыка.

У спрэчках выступілі В. Гаўрылаў, З. Азгур, Ф. Зільберт, У. Стальмашонка, М. Савіцкі, І. Ставеч, А. Шыбнёў і іншыя. Падаў вынікі спрэчак намеснік міністра культуры БССР А. Ваніцкі.

Старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. Грамыка ўручыў лаўрэату Дзяржаўнай прэміі БССР М. Савіцкаму медаль імя Грэкава, прысуджаны яму за вялікую і плённую працу па адлюстраванні подзвігу беларускіх партызан у гады Вялікай Айчыннай вайны.

АБ УВЕКАВЕЧАНЫ ПАМЯЦІ П. Ф. ГЛЕБКІ

З гэтай увекавечанні памяці беларускага паэта, акадэміка Акадэміі навук БССР Пятра Фёдаравіча Глебкі Савет Міністраў Беларускай ССР паставіў прысвоіць імя П. Ф. Глебкі Літвянскай сярэдняй агульнаадукацыйнай працоўнай політэхнічнай школе Уздзенскага раёна Мінскай вобласці і надалей называць яе: «Літвянская сярэдня агульнаадукацыйная працоўная політэхнічная школа імя П. Ф. Глебкі».

Акадэмія навук БССР абавязана ўстанавіць мемарыяльную дошку на доме № 36 па вуліцы Карла Маркса ў г. Мінску, у якім жыў П. Ф. Глебкі.

Мінскаму гарвыканкомму даручана прысвоіць імя П. Ф. Глебкі адной з вуліц г. Мінска і ўстанавіць помнік на магіле П. Ф. Глебкі.

БУДНІ ШКОЛЫ-ЮБІЛЯРА

Дырэктар школы Аляксандр Кулага займаецца з юным баяністам Жэнем Новікавым.

Піяністы Віталей Палей і Наташа Станішэва.

Скрыпачка Воля Камар.

Адна са старэйшых у краіне музычных школ — Гомельская. Ёй споўнілася пяцьдзесят гадоў, і грамадства Беларусі ўрачыста адзначыла гэты юбілей. Цікава, што на свята з'ехаліся і сьвія музыканты, якія некалі тут упершыню дэкраліся да клавійнага фартэпіяна і да струнскіх крыпкі, і тыя студэнты кансерваторыі, што нядаўна скончылі школу і пайшлі «ў музычны свет». Кажуць, на ўрачыстым канцэрце сабралася столькі «зорак», што эстрадзе ў Гомелі ў той вечар мог бы пазайздросціць і сталічны горад. Але свята адшумела, і зноў пачаліся вучэбныя будні. Цішыня ў калідорах, а за дзвярыма... льецца мелодыя Чайкоўскага... гучаць гамы... пасажы... народная мелодыя... Здымкі, зробленыя для «ЛіМа» карэспандэнтам БелТА Ч. Мезіным, частка той мазайкі будняў, якой жыве сёння школа імя П. Чайкоўскага на берэзе Сожа.

ПРАБЛЕМЫ, МЕРКАВАННІ, РОЗДУМ

БУЛЬБА... Скажаць, што яна смачная, — значыць, нічога не скажаць. Скажаць толькі, што гэта выгадная культура, — значыць, проста пакрыўдзіць яе...

Памятаю пасляваенныя гады... Чорныя, абгарэлыя печы на месцы хат, халодныя, сырыя зямлянкі. У гэтых зямлянках туліліся людзі, якія забылі смак хлеба і сала. Можна, і мне не давялося б пісаць гэтыя радкі, калі б не бульба-выратавальніца. Яна памагла выжыць. Яна замяніла і хлеб, і ўсё-ўсё да хлеба...

Як толькі сыходзіў з палёў снег, уся вёска высыпала на леташнія бульбянішча. Дарослыя ішлі з рыдлёўкамі, дзятва — з кошыкамі. З леташняй бульбы пяклі шэражмлістыя праснакі. Частку гэтай бульбы сушылі, таўклі ў ступе, а потым пяклі з бульбянай мукі бліны.

А як чакала вёска новага ўраджаю! «Ох, дзеткі, перажыць бы нам пяроўку-галадоўку. Дзень з год, а есці няма чаго, — гаварыла маці, з надзеяй пазіраючы на агарод. — Хутчэй бы бульбачка паспела...»

Пасля «Пятра», прыкладна ў сярэдзіне ліпеня, маці пачынала «мацаць» скарспелку. Яна ўважліва аглядала куст, асцярожнічкі рагубала зямлю і даставала клубні, велічынёй з курчынае яйка. Што за смак быў у гэтай бульбе! Дзень, калі на сталі з'яўляўся чыгунка, з якога ішла саладкаватая пара, быў святам. Неўзабаве падрасці агуркі. Бульбу к гэтаму часу ўжо капалі, елі «ад пуза». А што можа быць смачней маладой бульбы з маласольнымі агуркамі!

Перажылі гора. Цяпер на сталі рабочага і калгасніка ёсць бульба і шмат чаго акрамя. Але і зараз нельга ўявіць стол беларуса без бульбы. Ды хіба толькі беларуса! Па звестках ЮНЕСКА гадавы «паёк» жыхара нашай краіны — 131 кілаграм бульбы. Па спажыванні бульбы мы займаем трэцяе месца ў свеце — пасля Польшчы і Бразіліі. Заўважым, што ў ЗША норма спажывання бульбы ў тры разы менш за нашу. Доза хлеба ў нас — паўтарыста кілаграмаў на душу ў год; чацвёртае месца ў свеце — пасля ААР, Югаславіі, Пакістана. Як бачым, бульбяны «паёк» жыхара нашай краіны крыху меншы за хлебны. Сапраўды, бульба — другі хлеб!

Дранкі, шорэ, аладкі, клёцкі, бульба вараная і смажаная, са сметанай і з салам, з цыбуляй і з грыбамі, з радцысам і з селядцом, з воцатам і з маслам, з маянэзам і са звычайнай соллю...

А печаная ў прысаку?! Ды што і казаць! Каля сотні розных страў гатуюць кулінары з бульбы. Фантазія іх проста невычэрпная. Адным словам, бульба ўніверсальная культура. Да таго ж каштоўная сыравіна для прамысловасці: з бульбы можна атрымаць акрамя страў яшчэ больш як 200 прадуктаў і нават такія рэчы, як фоталёнкі і пластым. Проста здзіўляешся: ну, як даўней людзі жылі без бульбы?

У Еўропе бульба — параўнаўча маладая культура. Якіх-небудзь чатыры стагоддзі назад пра яе і не чулі... Да гэтага часу памятаю кур'ёзнае апавяданне са школьнага падручніка пра «вяршкі» і «карэвчыкі». У еўрапейскіх краінах бульба доўга не прыжывалася. А калі гаварыць пра Расію, дык прыйдзеца ўспомніць пра бульбяны бунты, калі даходзіла да гарматнай карчэцы.

Дзіва дый годзе: бульбу саджалі пад дуламі гармат?! Цяжка знайсці што-небудзь больш парадаксальнае! Зараз у земляробстве свету бульба займае першае месца па валавым зборы, другое — па кошце ўраджаю. Пад яе адводзяцца велізарныя плошчы.

Асаблівым аўтарытэтам карыстаецца бульба ў нашай рэспубліцы. Тут яна знайшла другую радзіму. На долю Беларусі прыпадае каля п'яці працэнтаў сусветнага і да п'ятнаці працэнтаў збору бульбы.

Дык што ж уяўляе сабою гэты клубень, які ўрэшце перамог усё і ўсіх?

Сярэдняя бульбіна ўтрымлівае каля 75—80 працэнтаў вады, да двух дзесяткаў — крухмалу, каля двух працэнтаў — пратэіну, прыкладна, па адным працэнтам попелу і клятчаткі, некалькіх процэнтаў тлушчу і вітаміна «С». Медныя сцярджаюць, што бульба багатая фосфарам, кальцыем, магнезіям, жалезам, а калі ў ёй у паўтара-два разы больш, чым у свежай гародніне і фруктах.

Гектар бульбы дае кармавых адзінак (якая прараўнава назва) у 1,2 разы больш, чым кукуруза, у паўтара раза больш, чым кармавая буракі, а ў параўнанні з ячменем і аўсам — больш, чым удвая. Акрамя таго, на корм ідуць бульбоўнік, адыходы на спіртавых і крухмальных заводах — брага, мязга. Словам, бульба — самая прадуктыўная культура.

Цікавыя падлікі зрабіў загадчык

Акцябрскага гатункова-выправавальнага ўчастка Гомельскай вобласці Андрэй Міхеевіч Кручкоў. За дзесяць гадоў з гектара тарфянікаў тут атрымана азімага жыта 2700 кілаграмаў кармавых адзінак, ячменю — 3000, аўса — 2900, сена шматгадовых траў — 3000 і бульбы — 7600 кілаграмаў. Лічы гэтыя гавораць самі за сябе. Вельмі слушна заўважыў акадэмік Пранішнікаў, што «вырошчваюць караняплоды і бульбу на палях — гэта тое, што атрымліваць тры каласы там, дзе раней рос адзін».

Можна было б гаварыць і пра левыя ўласцівасці бульбы, якія яна мае таксама. Але ці не хопіць? Думаю, што не варта сёння, як у часы Пятра I, агітаваць за бульбу. Выгаднасць гэтай культуры добра ўсім вядома.

Давайце лепш пагаворым аб іншым. **У** АПОШНІЯ гады ўсё часцей можна пачуць, што бульба зараз не тая, што яна не смачная, не разварваецца, не «сопкая» і г. д. У тым, што такія размовы небеспадстаўныя, не цяжка пераканацца — варта куніць у магазіне пару кілаграмаў бульбы. Часам не толькі трэцюю частку, а то і палавіну даводзіцца вы-

Леанід ЛЯВОНАЎ

БУЛЬБА-

кінуць: то гнілаватая, то мякаць цёмная або зялёная. Не радуе нават і тая, якая трапляе ў каструлю, — вадзіністая, быццам мыла. Няўжо пра яе калісьці спявалі піянеры: «Тот не знает наслаждения, кто картошки не едал»?

Што здарылася з нашай бульбай? Гэтае пытанне я задаваў бывалым аграномам, старшыням калгасаў, работнікам Міністэрства сельскай гаспадаркі Беларусі. Адказы былі розныя. Адна вынавацілі ва ўсім гатункі, другая — тарфянікі, трэцяя — мінеральныя ўгнаенні. Дайшоў я нарэшце да галоўнага бульбавага акадэміка Пятра Іванавіча Альсміна. І ён даў самы кароткі і самы вычарпальны адказ: «Прыціснулі бульбу два ворагі — рак і вал».

Што такое рак? Уявіце клубень з пачварнымі пухліцамі-нарасцямі. Нарасці спачатку белыя, потым робяцца цёмна-бурымі. Хвароба паражжае не толькі клубні, але і бацвінне, нават лісты і кветкі, губіць палову ўраджаю. Перад другой сусветнай вайной рак лютваў на палях усёй Еўропы. У Беларусі з'явіўся ў пасляваенныя гады і нанёс вялікія страты нашай сельскай гаспадарцы.

Давялося адмовіцца ад многіх высокакрухмальстых гатункаў, якія не маглі ўстаяць супраць рака. Вучоныя ўзяліся за выяўленне ракаўстойлівых гатункаў. Неўзабаве такія з'явіліся: раннія — «скарспелка» 1 і 2, сярэдня-раннія — «агранамічы» і «дзеці-касельскі», сярэднія — «засерскі», «ганусаўскі 12», познія — «фаран», «остботэ» і іншыя. Самае шырокае распаўсюджанне атрымалі «засерскі» і «фаран». Летась яны займалі больш 300 тысяч гектараў, г. зн. каля сямідзесяці працэнтаў усіх бульбяных палёў рэспублікі.

Што гэта за гатункі? Перш за ўсё, ліны не баяцца рака, непераборлівыя, на любых глебах даюць ураджай. Сваёй непатрабавальнасцю яны і захапілі сэрцы многіх непатрабавальных гаспадароў. На пачатку, калі «засерскі» і «фаран» раслі на мінеральных глебах, добра ўгноеных, клубні былі яшчэ ніштаватыя і па крухмале, і па смаку. Але потым гэтыя гатункі перабраліся на асушаныя тарфянікі... На ранейшых палях у пагоні за валам бульбу сталі шчодро падкармливаць мінеральнымі ўгнаеннямі. Ураджай рэзка падскочыў ўгору, а крухмал літаральна пачаў знікаць. Чым болей даваў гектар бульбы, тым менш было ў ёй бялку і крухмалу.

Вал нястрымна расце, крухмал знікае. У 1940 годзе крухмальнасць бульбы, нарыхтаванай прадпрыемствамі харчовай прамысловасці Беларусі, складала ў сярэднім 18,9 працэнта, у 1948—17,3, у 1956—16,3, у 1966—15,1, у 1968—14,6 і летась—13,6 працэнта. Такім чынам, зараз мы трацім за год адзін працэнт крухмалу.

КРУХМАЛ... Хто аб ім дбае? Хто за яго спытае? Сцяг дадуць, ці ў прэзідыум выбяруць? Не, выбяруць таго, хто атрымлівае 300 цэнтнераў з гектара. Пра тое ж, што ў яго дзесяць працэнтаў крухмалу, ніхто не заікнецца.

А што крухмал для нарыхтоўшчыка? Нічагуткі, мыльная бурбалка. Ён ніякімі нормамі і інструкцыямі не прадугледжаны. За тлустасць малака калгасы атрымліваюць надбаўку, мяса аплочваецца ў залежнасці ад якасці, не бяручы нарыхтоўшчыні без разбору гародніну і садавіну, а вось бульба прымаецца па адной цане — і харчовая, і кармавая, і тэхнічная, хаця, на думку спецыялістаў, можна без дадатковых дзяржаўных затрат дыферэнцыраваць аплату ў рамках існуючых цэн.

Праўда, і зараз спіртзаводы выплачваюць надбаўку за крухмальнасць, але... Давайце разбяромся з гэтай надбаўкай. Базісная норма крухмалу — шаснаццаць працэнтаў. Калі калгас здае бульбу з большай колькасцю крухмалу, ён сапраўды атрымлівае надбаўку — два рублі за кожны так званы тона-працэнт. А калі ніжэй? Усё роўна атрымлівае, як за шаснаццаць, хай у ёй толькі дзесяць працэнтаў крухмалу.

Вось чаму гаспадаркам выгадна вырошчваюць нізкакрухмальны непатрабавальны «засерскі». Ураджай высокі і кіраўнікі калгасаў задаволены. Навошта цацкацца з новым гатункам

«лошыцкі»? Ён багаты крухмалам, смачны, але затое патрабуе высокага аграфону. Навошта? За смак і крухмал ніхто не прыплаціць, а за клубні, выправаванага «засерскага» даплаціць дзяржава. Відаць, таму дрэнны па якасці гатункаў з кожным годам займае усё большыя плошчы. За апошнія тры гады пасевы павялічыліся на 50 тысяч гектараў. І стрываць гэтую эпідэмію можна толькі рублём.

А пакуль жа справа даходзіць да кур'ёзаў. Некай у Міністэрства харчовай прамысловасці рэспублікі прыехаў старшыня калгаса «Кузьмічы» Любанскага раёна Катовіч.

— Купіце ў мяне дзве тысячы тон бульбы. Выручце, браточкі, няма куды яе дзець.

— Чакайце, чакайце... У вашым жа калгасе ёсць свой крухмальны завод — заўважыў пачальнік аддзела Уладзімір Максімавіч Мароз. — Няўжо вы самі не можаце перапрацаваць?

Старшыня пераступіў з нагі на нагу.

— Шчыра кажучы, нам не выгадна з ёю важдатца. Крухмалу мы колькі атрымліваем? З вераб'іны нос! А вы заплаціце па базіснай норме.

Калі яму адмовілі, старшыня яшчэ і абурўся: «Я пайду да міністра!» І пайшоў. Але міністр быў у ад'ездзе, давялося Катовічу ісці да намесніка М. Баранава. Выслухаў той яго, пачаў сароміць: што ж гэта вы працуеце па прынцыпе — на табе божа, што нам не тожа? А старшыня слухаў і ўсміхаўся. Ён не адчуваў за сабой ніякай віны, ён нічога не парушаў, ён дзейнічаў па інструкцыі.

— А калі б у інструкцыі было напісана: плаціць за тону бульбы з шаснаццаці працэнтамі крухмалу 60 рублёў, з дваццаці — 70, а з дзесяці — у два разы менш, што б вы рабілі?

— Гэта колькі ж атрымліваецца?.. Трыццаць сем з капейкамі? Калі б завялі такі парадокс, дык у нас назаўтра не было б бескрухмальнай бульбы. Калгаснікі не далі б яе садзіць... Ого, селянін — найлепшы бухгалтар...

ТАК, ВІДАЦЬ, прыйшоў час завесці такі парадокс. Даўно пара змяніць падыход да харчовай бульбы.

Адзін знаёмы старшыня калгаса з Брэсцкай вобласці прызнаваўся мне:

— Пасадзілі сёлета сталовай бульбы. Зараз ламаем галаву, куды яе сплывіць. Хоць бы завялася ў ёй якасць-небудзь нематода, ці што... Фугануў бы на спіртзавод навалом, без перабору. А так прыйдзеца сартаваць, перабіраць, цацкацца з ёю. Карысці ніякай, цана ж — адна...

Нічога новага я не адкрываю. Пра гэта шмат пісалі і яшчэ больш гаварылі. Яшчэ ў жніўні 1965 года ў Мінску адбылася міжведамасная нарада прадстаўнікоў Міністэрства сельскай гаспадаркі, Міністэрства гандлю і «Белкаапсаюза». Менавіта гандлёвыя работнікі і выступілі супраць змен у нарыхтоўках бульбы.

Каб прадаваць бульбу па гатунках,

яе і прымаць трэба па гатунках, асобна захоўваць, улічваць, пацвярджаючы дакументамі гатунковую прыналежнасць. Гэта патрабуе дадатковых клопатаў і большай адказнасці нарыхтоўшчыкаў і прадаўцоў. Канечне, па-старому працаваць спакойней.

Але час даказаў, што змены ў нарыхтоўках бульбы неабходны. Зразу мелі гэта і работнікі гандлю. Зараз Міністэрства гандлю БССР прапануе павысіць дану на 25 працэнтаў на бульбу гатункаў: «тэмпа», «кандыдат», «лошыцкі», «разварысты» і «агеньчык». Матэрыяльная зацікаўленасць павінна падняць аўтарытэт сталовай бульбы, а то яна знікла нават у прыгарадных гаспадарках.

— Больш паловы плошчы займае «засерскі», — расказваў старшы аграном Маладзечанскага раённага ўпраўлення сельскай гаспадаркі В. Малюкоў. — А калі гаварыць дакладней, то гэта дзве з паловай тысячы гектараў. Ёсць у нас і новыя гатункі — «лошыцкі», «тэмпа», «старт». Але іх малавата, як кажучы, кот наплакаў...

— А крухмалістасць? — не вытрымаў я.
— Крухмалістасць? — Васіль Міхайлавіч адказаў не адразу. — З гэтай

варысты», самы багаты крухмалам, — 220—230 цэнтнераў.

Палова пасаваў у нас на тарфяніках, другая палова — на мінеральных глебах. Бульба з тарфянікаў мае нізкую крухмалістасць — 12—13 працэнтаў, з мінеральных — 17—18 працэнтаў. Як я ўжо гаварыў, самы багаты крухмалам «разварысты» — 21—23 працэнта. Але па вале ён адстае. Летась быў у нас адзін гектар «тэмпу». Сёлета мы яму адвядзём пяць гектараў. Думаем завесці замест «скарспелкі» гатунак «беларускі рання». Будзем выпрабавваць «лявоніху» і «бярозку».

Як у нас арганізавана насенневодства? Бульбу на насенне саджаем асобна, загущаным спосабам — 55—60 тысяч кустоў на гектары. Тут больш даем мінеральных угнаенняў, лепш апрацоўваем глебу. У час цвіцення робім гатунковую праполку, выкідаем нетыповыя для дадзенага гатунку расліны. Захоўваем насенную бульбу асобна. Насенныя ўчасткі размяшчам толькі на тарфяніках, каб бульба не выраджалася.

Як здаём клубні? Здаём на гародніна-сушыльны камбінат, у асноўным гатунак «засерскі».

папрацаваў, перажыў на сваім вяку. Але, бадай, больш за ўсё прыцягвалі рукі — сухарлявыя, шырокія косякі, рукі вучонага-працаўніка, акадэміка-селяніна. Пётр Іванавіч — сын патамнага землепраца з Віцебшчыны. У яго і зараз ёсць нешта адвечна-сялянскае: на нагах панашаныя боты, штаны, запраўленыя ў халявы, на спіны крэсла ісінь сціплы цёмны пінжак. Спачатку нават не верыцца, што перад табой доктар сельскагаспадарчых навук, член-карэспандэнт Усесаюзнай Акадэміі, правадзейны член рэспубліканскай Акадэміі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, Герой Сацыялістычнай Працы, буйны вучоны-селекцыянер, імя якога вядома не толькі ў нас у краіне, але і сярод замежных бульбаводаў. Гутарыць з Альсмікам — адно задавальненне. Гаворка яго па-сялянску скупаватая, ясная і простая, без вадаспаду навуковых тэрмінаў.

У РАЗГАР нашай гутаркі ў дзверы пастукалі. Зайшоў невысокі, смуглявы чалавек.

— Я аграном з саўгаса «Свабода» Салігорскага раёна. Прыехаў да вас, Пётр Іванавіч. Дайце трохі на развод насення...

Альсмік запрасіў агранома сесці, распытаў у яго ўсё: і колькі садзяць бульбы, і як угнояваюць, і які ўраджай, і як здаюць бульбу.

— Дзіўна, што ў Мінск возіце больш, чым у Салігорск. Ён жа ў вас пад бокам. Ах, вы — трэстаўскі саўгас. Зразумела. Ну што ж, дадзім вам насення. Карміце шахцёраў смачнай бульбай, Пайду параюся з калегамі, што мы можам вам прапанаваць...

Неўзабаве Альсмік вярнуўся. Вельмі ўзрадаваўся аграном, калі пачуў, што атрымае калы тоны «паўлінкі», кілаграмаў па двадзесяці «тэмпу», «кандыдата» і «беларускага ранняга».

Наша гутарка працягвалася. Вучоны расказваў аб гатунках, аб іх вартасцях і недахопах. Так, ён не хаваў заган сваіх «выхаванцаў». Першым Альсмік назваў «лошыцкі». Выдатны гатунак, багаты крухмалам. Яго недахоп, калі гэта можна назваць недахопам, — высокая патрабавальнасць яму давай выдатны аграфон, г. зн. урадлівую глебу. Не любіць пясчаных глеб.

Я расказаў Пятру Іванавічу аб размове з адным з магілёўскіх аграномаў, які сцвярджаў, што «лошыцкі» вытрымлівае вялікую канцэнтрацыю ўгнаенняў: не выгарае нават на месцах, дзе ляжалі бурты гною. Шмат добрых водгукнаў мне даводзілася чуць пра гэты гатунак ад старшынь калгасаў і аграномаў. Аб прызнанні «лошыцкага» гаворыць і той факт, што ён самы распаўсюджаны з новых гатункаў, — яго пасевы летась займалі каля 30 тысяч гектараў.

«Тэмпа» — высокакрухмалісты, смачны і ўраджайны гатунак. Яго загана — усе клубні буйныя, не па зубах бульбасаджалцы. Бацца ён вірусаў. Рэзаць, напрыклад, у час пасадкі клубні нельга, бо могуць захварэць і аказанца «пад чорнай ножкай» — ёсць такое бактэрыяльнае захворванне. «Чорная ножка» асабліва шкодзіць насенным участкам.

Потым Пётр Іванавіч назваў гатунак «кандыдат» і «разварысты». Абодва выдатна сабе зарэкамендавалі на палях калгасаў і саўгасаў, ураджайныя, смачныя, не баюцца вірусаў. «Разварысты» проста незамыслимы на тарфяніках. Пятым у гэтым радзе Альсмік паставіў «агеньчык». Сярэднеспелы гатунак. Па здуме вучонага, менавіта ён павінен замяніць «засерскі», «Агеньчык» — высокаўраджайны гатунак, хоць па крухмале, смаку саступае «тэмпу» і «лошыцкаму». Затое ён паспявае раней за іх. Гэта вельмі важна. Усе багатыя крухмалам гатункі, як правіла, познія, і ў час уборкі ствараецца непатрэбная гарачка.

— Мне вельмі падабаецца «беларускі крухмалісты». Мне здаецца, ён самы смачны. Ёсць на яго скаргі, маўляў, драбнаваты, ураджайна вялікага не атрымаеш. Думаю, гэта залежыць ад гаспадара... Быў я ўвосень у калгасе «Усход» на Уздзеншчыне, дык не пазнаў свайго гатунку. Ох, і ўрадзіў жа! Пытаюся ў агранома, што гэта за навіна? А ён смеецца: «Няўжо не пазнаеце?» Сабралі яны па трыста цэнтнераў з гектара.

У дзверы зноў пастукалі. Зайшоў новы наведвальнік.

— А вось і Мікалай Канстанцінавіч! — узрадаваўся Альсмік. — Вельмі дарэчы. Знаёмцеся — гэта аграном з «Усхода»... Я толькі што расказаў, як не пазнаў у вас свайго гатунку...

— Было такое, — усміхнуўся аграном, задаволены гэтай заўвагай акадэміка.

Загар у агранома, відаць, не сходыць круглы год. Ды яно і зразумела. Мікалай Канстанцінавіч Козіч — не кабінетны работнік, не прывязаны да стала. Яго рабочае месца — поле.

Яму ён аддае ўсё: час, сілы, веды. Каб не Козіч, то за тры — чатыры гады калгас «Усход» не выйшаў бы ў перадавікі па ўраджайнасці бульбы. Летась тут атрымалі па трыста чатыры цэнтнеры на круг. Прычым не толькі «засерскага» і «фарана», а і новых гатункаў. І гэта вельмі радуе Альсміка.

— Пётр Іванавіч, ледзь не забыў... Атрымалі заказ з ГДР. Просяць адгрузіць сто тон «лошыцкай» на насенне.

— Прыемная навіна. І немцы ацанілі нашу бульбу. Значыць, яна і сапраўды добра.

Аграном заспяшаўся: шмат спраў чакала яго ў горадзе.

Пётр Іванавіч працягваў размову пра сучасныя пошукі, пра планы на будучае. Запаветная мара акадэміка і яго памочнікаў — стварыць ураджайныя гатункі, багатыя крухмалам і пратэінам. Ужо з'явіліся першыя ластаўкі: «бекра-1» (бялкова-крухмалістая) і «акорд». Крухмалу ў іх да 24, а пратэіну да 3-х працэнтаў. Ёсць узоры (яны пакуль без назваў, пад нумарамі), якія здольны даваць 26 і нават 32 працэнта крухмалу. Затое ўраджай клубняў — усяго 60—70 цэнтнераў.

— Дзве цяжкасці перашкаджаюць нам. Першая бялагічная: чым багачэй гатунак пратэінам, тым меншы ўраджай. І другая: практычная, ці як яе назваць? — вал. Калі ўкараніць гэтыя гатункі — рэзка знізіцца вал. За гэта нас не пахваляць. Ды і не ўсякі старшыня прамяняе 300 цэнтнераў на 150. Аднак паступова, на этапах будзем прывучаць кіраўнікоў гаспадарак змагацца за якасны вал.

БОЛЬШ ЯК паўдня праседзеў я ў Альсміка. Не раз перанянялі нашу гаворку. Заходзілі калегі Пятра Іванавіча, яго вучні. А вучняў у яго шмат. Некаторыя з іх маюць свае гатункі, абаранілі дысертацыі. Гэта, перш за ўсё, кандыдаты сельскагаспадарчых навук Серафіма Мікалаеўна Купчына, Ларыса Арсеньеўна Пандюхіна, Ніна Рыгораўна Тамчук, Мікалай Дзямяніч Ганчароў... Зараз з поўным правам можна гаварыць аб школе Альсміка.

Гатункі могуць выраджацца. Змяняюцца ўмовы, растуць патрабаванні. Магчыма, праз дзесяці — дваццаць гадоў жывуць слабе гатункі, якія зараз укараніюцца, пра якія мы марым. Але каб справа не стагла на месцы, патрэбны кадры селекцыянераў, здольныя выводзіць усё новае і новыя гатункі, — прыкладна так выказаў сваю думку акадэмік.

Падзякаваўшы, я ўжо сабраўся ісці, калі ён раптам спытаў:

— Вы на машыне прыехалі ці аўтобусам?

— Аўтобусам, — адказаў я, нічога не падазраючы.

— Гэта больш складана, але нічога. Пойдзем у сховішча.

У сховішчы ў высокіх клетках засеках ляжала бульба. Мне тут жа напакавалі два пакеты.

— Гэта вам на пробу. Тут «тэмпа» і «беларускі крухмалісты». А цяпер бывае здаровенькі, — Пётр Іванавіч паціснуў мне руку і па-гаспадарску, нетаропка, пайшоў уздоўж засекаў.

Павінен сказаць, што гасцінец акадэміка аказаўся дужа смачным. Нават мая трохгадовая дачка ўп'ялала бульбу за абедзве ічкі, хоць звычайна ў ядзе ёй трэба прыганяны. Мы так і не змаглі вызначыць на сямейнай радзе, які гатунак лепшы. Абодва добрыя! Зрадзіліся з меркаваннем аўтарытэтай вучонай камісіі, якая «тэмпу» і «беларускаму крухмалістаму» прысудзіла пяць балаў.

Дарэчы, пра камісію. Засядала яна летась у сакавіку. Вясюны месяц быў выбраны не выпадкова: ацэньвалася здольнасць бульбы захоўваць свае смакавыя якасці, знешні выгляд, форму і памер. Восем чалавек — вучоныя Беларускага інстытута народнай гаспадаркі, галоўны таваразнаўца і інжынеры-тэхнолагі Міністэрства гандлю смакавалі бульбу. І вось якія вынікі гэтай дэгустацыі: па пяць балаў атрымалі не толькі «тэмпа» і «беларускі крухмалісты», але і «лошыцкі», «паўлінка», «разварысты». Высокую ацэнку заслужылі гатункі «агранамічны», «кандыдат» і «бярозка», «Беларускі рання» атрымаў тры з паловай балы, «агеньчык» і «скарспелка-1» — здавальняючыя адзнакі. З трэскам праваліліся на экзамене «засерскі» і «скарспелка-2». Члены камісіі аднадуша паставілі ім двойкі. А менавіта гэтую бульбу мы купляем у магазіне, менавіта гэтыя гатункі займаюць ільвіную долю пасаваў «другога хлеба».

[Заканчэнне на 6-й стар.]

БУЛЬБАЧКА

справай кепска — дванаццаць цэлых і адна дзесятая.

Вось вам і перадавы раён! Што ж яны будуць пастаўляць на стол жыхарам Мінска, Маладзечна? А ўраджайнасць у іх высокая — больш ста пяцідзесяці цэнтнераў на круг. Гэта намнога вышэй сярэдняй рэспубліканскай, затое крухмалістасць ніжэй нават сярэдняга паказчыка.

Такое ж становішча на Любаншчыне. Ураджай высокі, крухмалістасць нізкая, і няма чаго падаць на стол. Прытым, такой бульбай нявыгодна і жывёлу карміць: малая аддача.

Цікавая гутарка была ў мяне з галоўным аграномам Вілейскага ўпраўлення сельскай гаспадаркі Георгіем Георгіевічам Сярэніным.

— Не хочучы есці і свіні... У бульбе ж адна вада. Вось і атрымліваецца, што мы вяду возім на ферму. Чакай прыбаўні ад такога корму. Ведаеце, колькі ідзе «засерскага» на кілаграм прыбаўкі ў вазе? Дванаццаць кілаграмаў. А «лошыцкага» — сем-восем. Амаў у два разы менш клопату з бульбай. Разумныя гаспадары гэта зразумелі...

Размаўлялі мы вечарам, ні тэлефон, ні наведвальнікі не перашкаджалі нам. Георгій Георгіевіч спісаў ужо не адзін ліст паперы, параўноўваючы розныя дадзеныя.

— Мне здаецца, што лічыць ураджай трэба не па валавым зборы клубняў, а па ўраджай крухмалу. Гэта б адразу паставіла ўсё на сваё месца. Крухмалістасць рэзка пайшла б уверх. А павышэнне яе нават на адзін працэнт зніжае на пяць працэнтаў сабекошт кармавой адзінкі бульбы. І вядома, павышае прадукцыйнасць жывёлагадоўлі.

У маім блакноце ўжо былі лічбы, якія характарызавалі адзін працэнт крухмалу. Калі мы падземся на гэтую ступень, дык перапрацоўваючая прамысловасць рэспублікі дасць дзяржаве больш як на два мільёны рублёў дадатковай прадукцыі. Вось вам і працэнт!

— Канечне, будзе многа нязгодных... Цяжка адразу адмовіцца ад гучных, важкіх лічбаў. На нарадах і сходах яны заўсёды бяруць верх. Трыста цэнтнераў — не сто пяцідзесят, — задумна гаварыў галоўны аграном.

НА АПОШНІМ з'ездзе калгаснікаў Беларускай вусунаў з'явіліся механізаванага зв'язна з калгаса «1-е Мая» Калінавіцкага раёна С. Мятлушка. Мяне зацікавіў вопыт вырошчвання бульбы ў гэтай гаспадарцы, і я напісаў звонна-вочнае ліст. Сцяпан Сяргеевіч адказаў вельмі хутка. Дазволю сабе прывесці ўрываек з яго ліста:

«За апошнія чатыры гады ўраджайнасць бульбы ў калгасе такая: у 1966 годзе — 141 цэнтнер, у 1967 — 212, 1968 — 224, 1969 — 281 цэнтнер. Сабеконт бульбы летась склаў прыкладна два рублі 80 капеек. Гатункі ў нас вось якія: «скарспелка-1», «засерскі», «агеньчык», «разварысты». Ураджайнасць такая: «скарспелка-1» — 170—180 цэнтнераў, «засерскі» — 260, «агеньчык» — 340—350, «раз-

Далей Сцяпан Сяргеевіч пісаў аб перспектывах, шкадаваў, што не хапае мінеральных угнаенняў, малавата насення новых гатункаў. Аднак, мяркуючы па лісьце, выжываць «засерскі» яны пакуль не збіраюцца, бо менавіта яго здаюць на перапрацоўку.

У красавіку ў газетах прамільгула паведамленне, што механізаваныя звонні саўгасаў «Любанскі», «10-годдзе БССР», калгасаў «Чырвоная змена» і «Беларусь» Любанскага раёна змагаюцца сёлета за 500 цэнтнераў бульбы з гектара. Вось гэта ўраджай!

Па старой памяці я названіў у саўгас «10-годдзе БССР» — колісь даводзілася быць у гэтай гаспадарцы. Да тэлефона падышоў галоўны інжынер Станіслаў Вікенцьевіч Чыжэўскі:

— Так, мяркую атрымаць такі ўраджай, — адказаў ён. — Якія гатункі? Пра іх лепш прамаўчаць. «Засерскі» і «мітальфруе». Новых зусім мала. Крухмалістасць? Мо працэнтаў дванаццаць нашкрабём. Шчыра кажучы, з гэтай бульбы толку мала. Але ж затое пяцьсот цэнтнераў! Не можам жа мы адставаць ад суседзяў!

Каментарыі тут не патрэбны.

МОГУЦЬ СКАЗАЦЬ, што аднаго жадання вырошчываць высокакрухмалісты гатункі мала. Трэба мець гэтыя гатункі. Ці ёсць яны ў нас? Так, ёсць. За апошнія пяць гадоў беларускі селекцыянер вывел і рааніравалі шэсць гатункаў бульбы. Сем гатункаў праходзяць дзяржаўныя выпрабаванні, два перадазены «экзаменатарам» летась. Гэта вялікае дасягненне нашых вучоных, плён карпатлівай і настойлівай працы.

А ведаеце колькі часу патрэбна для стварэння новага гатунку? Адзінаццаць гадоў. І толькі пры шчаслівых акалічнасцях магчыма скарачэнне гэтага тэрміну на два — тры гады. Але так здараецца рэдка. Часцяком часу патрабуецца больш.

У наш час любая сур'езная справа патрабуе цэлага жыцця: усё, што ляжала на паверхні, даўно адкрыта, вывучана. А калі гаварыць пра селекцыянера, дык яму часта не хапае жыцця, каб завяршыць задуманае. Назаўтра ён нічога не можа адкласці, бо для селекцыянера заўтра — наступны год. Прырода вінавата. Яна не дазваляе ў сціслы тэрмін выпраўляць мінулыя памылкі. Селекцыянер павінен быць празорлівым, улічачы сабе новы гібрыд, як скульптар бацьчы ў бясформенным камені будучую скульптуру.

Памятаю, як шкадаваў акадэмік Альсмік:

— Ну і падвяла ж мяне «бярозка»! Колькі з ёй пацаліся! Усё было выдатна. Ураджайны, багаты крухмалам гатунак. А сёлета патрэскаліся клубні. Можна, лета было надга дажджлівае, можа, ішшая прычына. Але калі яна здольна на такія штукі, дык шырокай дарогі ёй не дадзім. Трэба выпускаць бездакорныя гатункі...

Мы гутарылі ў кабінце акадэміка. У яго адкрыты, прыемны твар, шэрыя вочы. Стоялены, задуманы позірк іх гаварыў, што чалавек гэты нямагла

БУЛЬБА-БУЛЬБАЧКА

[Заканчэнне. Пачатак на 4-й стар.]

ПАСЛЯ СУСТРЭЧЫ з Альсмікам захателася заглянуць у свае блакітныя, знайсці заіскі гутаркі з дзяржаўным інспектарам Марыяй Гаўрылаўнай Каратковай.

Ёсць у Курасоўшчыне, прыгарадзе Мінска, утульны двухпавярховы домік. У ім размяшчаецца Дзяржаўная гатункавыпрабавальная інспекцыя Міністэрства сельскай гаспадаркі СССР. Яна экзаменуе ўсе новыя гатункі жыта, бульбы, кукурузы і іншых культур.

— Селекцыянер можа ўсяляк расхваліваць свой гатунак, а мы правяральнікі і скажам: «Не, даражэнькі, ён не варты такіх кампліментаў, раёнправаць яго нельга». У Беларусі ёсць больш як два дзесяткі гатункавыпрабавальных участкаў. Знаходзяцца яны ў розных умовах, — не сляпаючыся расказвала Марыя Гаўрылаўна, невысокая сівая жанчына, з разумнымі вачыма. — Гэта дазваляе нам не толькі ўсебакова правярць «выхаванцаў» селекцыянераў, але і надбраць лепшы букет для любога раёна, гэта значыць, рэкамендаваць гатункі, якія найбольш падыходзяць да гэтай зоны.

Марыя Гаўрылаўна пра многія гатункі выказала сваю, не інспектарскую, як яна сказала думку, а думку пакушніка. Самым смачным яна лічыць «беларускую крухмалістую». Надабаецца ёй «кандыдат», у пэўных умовах інітаваты і «агеньчык».

— Гатункаў у нас шмат. Ёсць проста выдатныя. Кепска тое, што мы неразумна выкарыстоўваем іх... Селекцыянер выводзіць гатунак на прызначэнні — кармавы, тэхнічны, харчовы. Райянерам мы таксама на прызначэнні. А ў калгасах усё ставіць дагары нагамі. Кармавы ідзе ў сталовы і на спіртзаводы, тэхнічны — на ферму...

Пасля сустрэчы з Каратковай я павываў на некаторых гатункавыпрабавальных участках. Раскажу пра адзін з іх. Знаходзіцца ён недалёка ад Вілейкі, у маленькай вёсцы Пореа. Сядзелі мы з яго загадчыкам Трафімам Аляксандравічам Папіцеўскавым ва ўтульнай аляшцы і гарталі тоўстыя канторскія «гросбухі».

— Я ўжо даўнавата тут працую. Прайшло праз мае рукі мноства ўсялякіх гатункаў. Ды і зараз у нас іх няма — дваццаць восьм. Канечне, большасць не атрымае права на імяцё. З новых мне надабаюцца «лявоніха» і «паўлінка». Ёсць у нас і замекны — «антарэс», з ГДР. Але не хоча ён прыкывацца. Ніяк не можа забіць, што знаходзіцца ў гасцях...

Добрым словам успомніў Трафім Аляксандравіч старадаўні імяцё гатунка «вольтман». У нас на Магілёўшчыне яго называюць «лазоўкай», там-сям клічуць «рабінаўкай». Клубні гэтага гатунку смачныя, багатыя крухмалам, але паддаюцца раку. «Вольтман» застаўся толькі на прысядзібных участках, дзе трымаецца моцна і не думае вырадкацца.

ТАКІМ ЧЫНАМ, мы пераканаліся, што добрыя ўраджайныя гатункі бульбы ў нас ёсць, будзем спадзявацца, што ўрэшце яны з'явіцца ў продажы.

У магазіне ўжо зараз можна купіць не толькі клубні, а і крэкеры, чынены, шоры ў гранулах і г. д. Што гэта такое? Каб адказаць на пытанне, трэба павываць ва Усесаюзнам навуковадаследчым інстытуце прадуктаў харчавання з бульбы. Знаходзіцца ён у Мінску, недалёка ад Чэрвеньскага рынку, у прыгожым чатырохпавярховым будынку.

— Бульбу называюць другім хлебам. І гэта сапраўды так. Але бульбу немагчыма доўга захоўваць, як збожжа. Клубні трыццаць свае спажывуныя і смакавыя якасці, прарастаюць, гніюць... Вось мы і шукаем сродкі і метады, каб прымуціць другі хлеб не чарцовець, — расказваў мне намеснік дырэктара Інстытута Віктар Мікалаевіч Залецкі. — Мы распрацавалі больш дзесяткі відаў крэкераў, вось — чыпсаў... Што я вам буду расхваліваць, лепш давайце пакажым...

Ідзем у лабараторыю. Дзяўчаты ў белых халатах сыплюць у кастрылю, дзе кіпіць масла, шматкі шэраватай паперы. Літаральна на вачах «шматкі» расцвіталі, ператвараліся ў дзіўныя кветкі. Іх адразу ж вылоўлівалі друшлякамі — і на талерку. Праз дзве тры хвіліны на стала дыхала араматам талерка крэкераў. Яны не хрумсцелі, яны проста таялі ў роце, пакі-

даючы пасля сябе тонкі смак грыбоў, балгарскага перцу, карыцы, цыбулі і часнаку.

Крэкеры не толькі смачныя, але і вельмі каларыйныя — сто грамаў іх замяняюць дзвеце грамаў мяса. На жаль, крэкеры пакуль не ацэнены ў нас. Рэдка бярдуць іх хатнія гаспадыні. А раз няма попыту, не расце і прарапава. Быхаўскі камбінат выпускае штогод пяцьсот тон крэкераў, амаль усе яны ідуць за мяжу — у Польшчу, Англію.

Аднак працянем размову пра навіны інстытута. Пачаставалі мяне там маладой бульбай, хаця на двары быў пачатак вясны. Выкапалі не амаль год назад, заправілі салам, зялёнай цыбуляй, кропам, і замарозілі. І вось праз дзесяць месяцаў падалі на стол. Смак незвычайны — язык можна праглынуць, без усялякіх жартаў. Больш дзесяці замарожаных страў з маладой бульбы прарапавала Інжынер-тэхнолаг Елізавета Цімохаўна Гусыніна з грудай навуковых супрацоўнікаў.

Бадай, самы перспектывны прадукт — шоры ў гранулах. Знешне гранулы нагадваюць дробную вермішэль. Сушаць іх усяго адну гадзіну, таму вільготны захоўваюцца. А каб з гранул прыгатаваць шоры, трэба дзесяць хвілін. Увядзілі, як узрадуюцца турысты! Развёў цэлай вадой — і еш сапраўднае шоры.

Навіны, канечне, рэч добрая. Але яны ніколі не замяняць свежую сочную бульбу, якая надзвычай смачная з селядцом, агурочкам ці з сыракавашай...

Колькі смачных страў можна прыгатаваць з бульбы! І таму бывае крыўдна, калі зойдзеш у сталовы, а ў меню бульбы няма і ў паміне. Ды хіба толькі ў сталовых? І ў мінскіх рэстаранах — бульба дэфіцыт.

Чаму бульба не ў нашане ў кухараў? Аднак прости: нявыгадна. Нявыгадна рабіць стравы з бульбы, як і наогул з гародніны, яны вельмі танныя. На іх план не выканаем.

А бульбу — любіць усе. У гэтым лёгка пераканацца, калі набываць у мінскай «Бульбянай», што на Ленінскім праспекце. Наведвальнікаў там заўсёды поўна. Найбольшы попыт — на бульбу ў гарнічочках, — будзеш сыты і задаволены.

Надобныя «Бульбяныя» ёсць і ў іншых гарадах. Гадзі два назад справіла дзень нараджэння «Бульбяная» ў Жыткавічах, у глыбінным палескім раёнцэнтры. Ды яшчэ якая! Жыхары гарадка вельмі ганарацца ёю.

Зараз у вёсках ёсць сталоўкі, дзе ўмеюць рабіць з бульбы больш смачныя стравы, чым у сталічных рэстаранах. Неяк летась мы доўга ездзілі па дарогах Вілейшчыны. І хоць добра вымярхаліся, абед адкладвалі. «Вось даедзем да саўгаса «Беларусь», там і надзікуемся», гаварылі мае спадарожнікі, таварышы з раёна. Яны расказалі, што кухар саўгаснай сталовай Лідзія Арцёмаўна Паўлоўская ўзнагароджана ордэнам «Знак Пашаны» за сваю працу. А варыць яна боршч, бульбу і кашу ўжо дваццаць гадоў.

— Паспрабуй без бульбы, — ого, які вэрхал паднімуць рабочыя. Праўда, новых гатункаў яшчэ мала, — раскавала Лідзія Арцёмаўна. — Прыязджайце гадзі праз два... Арганізуюм дэгустацыю. Дарэчы, я дзесяці чытала, што ў ГДР праводзяцца раённыя дэгустацыі бульбы. На іх вызначаюць пераможку — самы смачны гатунак. Чаму б не зрабіць гэта ў нас?

Сапраўды, чаму? Арганізаваць такі конкурс можна ў любым раёне.

ШТО МОЖНА сказаць у заключэнне?

Крыўда хатніх гаспадынь на бульбу даволі справядлівая. Праўда, што не заўсёды смачны другі хлеб. Але ёсць, ёсць новыя гатункі — ўраджайныя, багатыя крухмалам, вострыя толькі на іх шляху да стала процыма перанікод: пагоня за валам, (а колькасць у гэтым выпадку не пераходзіць у якасць), перераборлівасць нархтоўшчыкаў, адсутнасць комплексу механізмаў для ўборкі, добра абсталяваных сховішчаў, мноства іншых вялікіх і малых праблем. Вырашаць іх трэба сёння.

«...Мець самыя высокія паказчыкі ў вытворчасці бульбы — справа нашага прэстыжу. Для гэтага ў паліўнасці ўсе ўмовы... Дзе-дзе, а ўжо ў бульбаходстве нам даўно час навесці належны парадак». — так гаварыў першы сакратар ЦК КПБ Пётр Міронавіч Маніраў на Трэцім з'ездзе калгаснікаў у Мінску.

Так, наша рэспубліка — бульбяная жытніца. Слава беларускай бульбы вядома далёка. Будзем жа берагчы і пампажаць готую славу!

Беларускія народныя песні «Бульба», «Чабырок», «Бярозка», «Ой, зелена, зелена», «Як правёў мне Цімох», «Ліціць сарока», а таксама творы Сакалоўскага, Туранкова, Алашава, Багатырова, Лучанка на словы Коласа, Броўкі, Глебі, Русака, Дзеружанскага... Грампластынка з гэтымі назвамі ёсць у продажы ў спецыялізаваным магазіне Мінска «Дом грампластынак». Гэтыя творы запісаны ў выкананні Дзяржаўнага народнага хору БССР, Дзяржаўнай акадэмічнай капэлы БССР, Дзяржаўнага народнага аркестра БССР. На здымку — прадавец Марыя Акуловіч і музыкантаў магазіна Надзея Радзівілаўна і сярэд пакушнікоў.

ЭКЗАМЕН ТРЫМАЮЦЬ НАСТАЎНІКІ

Хоць за апошнія гады ў нашых школах пачалі больш аддаваць увагі эстэтычнаму выхаванню дзяцей, але і да гэтага часу чамусьці лічыцца, што малыванне — гэта галіна, даступная толькі незвычайным, асабліва таленавітым дзецьмі. А між тым — асновам малывання можна і трэба навучыць кожнага.

Відаць, гаворку аб праблемах эстэтычнага выхавання дзяцей трэба пачынаць з гаворкі пра чалавека, які найбольш блізка стаіць да непазнанай творчасці дзяцей, — пра школьнага настаўніка малывання.

Хто ён? Ці здольны запаліць дзіцячую душу высокай любоўю да мастацтва? Ці можа навучыць іх элементарнай мастацкай грамаце? Выстаўка работ настаўнікаў малывання сталіцы, якая адкрылася ў Рэспуб-

ліканскім інстытуце ўдасканалення настаўнікаў, хаця і не дае адказу на гэтыя пытанні, але дапамагае нам скласці ўражанне аб асабістым творчым узроўні тых, хто займаецца мастацкім выхаваннем школьнікаў.

Сярод удзельнікаў выстаўкі амаль усе маюць сярэдняю альбо вышэйшую мастацка-педагагічную адукацыю. Таму было б несправядліва адносіцца да іх работ са скідкай, паблажліва.

Выстаўка невялікая, але кожны яе ўдзельнік прадстаўлены дастаткова шырока, каб можна было меркаваць аб яго творчых магчымасцях, здатнасцях і выдатках. І трэба сказаць, што выдаткаў, на мой погляд, больш, чым здабыткаў. Амаль усе работы носяць налет эскізнасці, не завершанасці, дрэнна прадуманы кампазіцый-

на, вельмі няўпэўнена напісаны. Настаўнікі, якія ўдзельнічаюць у гэтай выстаўцы, нібы спыніліся на нейкім аднойчы дасягнутым узроўні і з таго часу топчучца на адным месцы. Не кажу пра тое, што большасць твораў не вызначаюцца багаццем і глыбінёй зместу.

У чым тут прычыны? Відаць, у тым, што ў настаўніку малывання няма ніякага стымулу для мастацкага росту, як няма і матчымацей для сур'езнай творчай работы. Яны не маюць ні матэрыялаў, ні часу для творчай работы. Не могуць яны сачыць і за поспехамі сяброў. Відаць, трэба часцей наладжваць выстаўкі — справядліва настаўнікаў малывання, ставіцца да гэтых выставак больш патрабавальна. Трэба, каб гэтыя выстаўкі былі больш прадстаўнічымі. Трэба, відаць, падумаць і аб тым, каб нейкім чынам заахвоваць настаўнікаў да ўдзелу ў такіх выстаўках.

Мастацкі ўзровень тых, хто вучыць дзяцей малываць, справа сур'езная. А. КРУГЛЫ.

ЦІКАВАЯ ЗНАХОДКА

ЗША, былая палітэмігрантка ў Францыі. Яна перадала хабараўскаму краязнаўцу, пісьменніку Н. Мацвееву Бодрому тры экзэмпляры ўнікальнай маркі з партрэта К. Маркса. Дзве былі перададзены на захаванне ў музей К. Маркса і Ф. Энгельса ў Маскве. Калекцыянеры лічылі, што ў музеях нашай краіны і ў прыватных калекцыях ёсць усяго шэсць экзэмпляраў гэтага знака.

Але вось мінскі філатэліст В. Селязнёў разбіраючы старыя кнігі на гарышчы аднаго дома, нечакана знайшоў у адным з дарэвалюцыйных выданняў амаль цэлы ліст ўнікальных марак з партрэта К. Маркса.

Як трапілі маркі ў Мінск, хто іх захоўваў у чорныя дні фашысцкай акупацыі? — на ўсе гэтыя пытанні пакуль што адказаць цяжка. Унікальная марка надрукавана светла-філетавай фарбай на светла-крэмавай паперы, памерам 4x5 см. У цэнтры — цудоўны авалны партрэт К. Маркса, упрыгожаны віньеткамі, у кутках лічба — 10. Зверху маркі надпіс-заклік на рускай мове: «РСДРП — на выбарчую кампанію», унізе — Сацыял-дэмакратычная рабочая партыя РСДРП, справа

— «на выбарчую кампанію ў ІВ дзяржаўную думу» на імяцёй і французскай мовах.

Надаўна стала вядома, што існуе яшчэ адна марка, вельмі падобная на тую, што была знойдзена ў Мінску. Але ў гэтай, накуль што адной марцы, другі намінал — адно пені і надпісы толькі на англійскай мове. Выдадзены яны былі заграўнічным бюро сацыял-дэмакратычнай партыі Латвіі ў 1914 годзе.

На жаль, і пра першы, і пра другі выпуск гэтых марак вядома вельмі мала. Хто мастак мініяцюры, хто аўтар партрэта К. Маркса, калі яна дакладна была выпушчана ў свет, колькі было марак у серыі?

Нам здаецца, што сярод старых рэвалюцыйна-партый знойдзена людзі, якія асабіста прымаюць удзел у распаўсюджванні гэтай маркі ў РСДРП ці што-небудзь ведаюць пра яе выпуск. Няхай адгукнуцца. Беларускія калекцыянеры паслалі запытанне пра гэтыя маркі ў філатэлістычны часопіс ГДР і Францыі.

Л. КОЛАСАУ, адказны сакратар праўлення Беларускага аддзялення Усесаюзнага таварыства філатэлістаў.

ПАКАЗВАЮЦЬ СЯБРЫ

Бранішчына, Чарнігаўшчына і Гомельшчына — суседзі. Паміж імі — несьмяя культурны сувязі. Традыцыйна сталі фотавыстаўкі, што па чарзе наладжваліся ў трох абласных цэнтрах. Зараз такая выстаўка эканануецца ў Гомелі, у Палацы культуры чыгуначнікаў.

З экананатаў, якія паказалі наша суседка — Чарнігаўшчына, — вылучаецца здымак В. Школьнага «З усёй планеты», на якім бачым бясонцы патак людзей, што прыехалі ў Маскву накланіцца вялікаму правадзю. Цікавыя работы гэтага ж аўтара «Два стагоддзі» і «Хлебароб Сянін Арцхо». Здымкі В. Іношча ўсталяваныя непаўторную красу роднай прыроды.

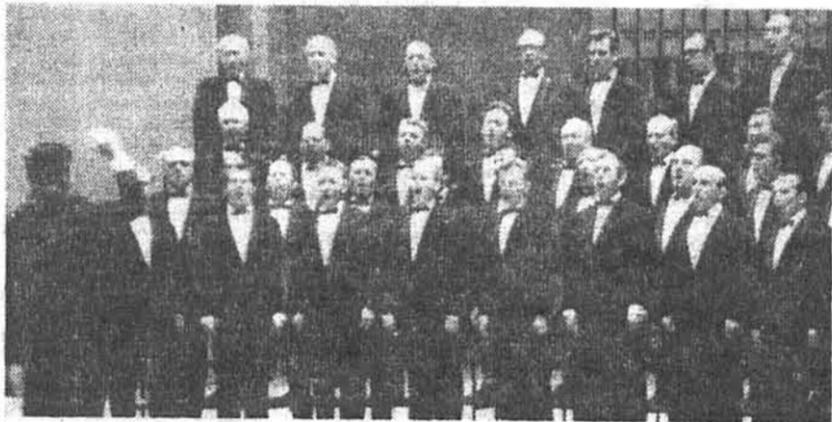
Змястоўныя экананіцыя выстаўкі Бранскай вобласці. Тут больш шырока, чым ва ўкраінскіх сяброў, адлюстраваны працоўныя будні нашага народа. «Мы бачым не надывязем» — так называюць серыю здымаў Н. Сіманенка. У іх расказваецца пра агітпоезд «Бранскі камсамол», пра наша юнацтва, якое з поспехам прымае працоўную астаферу сваіх бацькоў. Такі ж лейтэматы работы І. Мяснішчанкі «...і сёння». Аўтар пераханаўча перадае працоўны рытм будзёна, цёпла і пранікліва расказвае пра электрарэвізійнікаў. Уражвае здымак І. Рабінюка «Мані», парты ўвагі здымкі «Першыя крокі» Н. Рамацава, «Русалка» І. Барысава і іншыя.

Шырока прадставлена на выстаўцы фотамастаства Гомельшчыны. Тут работы розных жанраў і рознай тэматыкі. Запамінаецца серыя здымаў П. Белавуса «Хроніка Гомельскага вакзала». Многія работы адлюстравваюць працоўны подзвіг людзей. Сярод іх «Рытм» і «Бараньба за жыццё» Ч. Мезіна, «Мантажнік» і «Буравая» М. Панкова, «Ветэран калгаса» П. Журава. Моладзі, яе марам прывіталі свае работы А. Клімаў і В. Шаўноў.

Вялікае месца ў экананіцы гомельскіх фотамастаў займаюць родныя краявіды. Найбольш уражваюць пейзажы Я. Камарова. Яго «Зімова казка», «Прышла вясна», «Заход сонца» — пазітыўны расказ пра беларускую зямлю.

Выстаўка карыстаецца поспехам у гамельчан.

А. ШНЫПАРКОУ.

Мінчане цёпла сустралі Пражскі мужчынскі хор, які прыехаў у СССР для ўдзелу ў днях чэхаславацкай культуры. Дырыжыравалі канцэртам Індрыж Печнык, саліравалі Гэна Іртнова і Урціслаў Колац. Мінск хор наведваў упершыню. Знаёмства было ўзаемна радасным і для тасцей, і для слухачоў.

ЧОРНЫ ХЛЕБ ВАЙНЫ

Радыеспектакль па рамана «Векапомныя дні» М. Лынькова

У Дні, калі мы ўспамінаем вайну і перамогу, многія дастаюць з паліцы тамы «Векапомных дзён» Міхася Лынькова. Сярод іх — і тыя, хто ў апошні месяцы слухаў радыеспектакль па гэтым рамана, хто, аднойчы пачуўшы, нецярпліва чакаў наступнай часткі, хто, даслухаўшы, выключыў радыё, каб застацца сам-насам са сваімі думкамі. Падумаць... Прыгадаць...

Работнікі радыё ўзяліся за непамерна складаную працу — інсцэніраваць зпапю Міхася Лынькова.

Увабраўшы ў сябе многія вартасці рамана, шэсць сярый радыеспектакля (аўтар інсцэніроўкі А. Залеўскі, рэжысёр С. Гурыч) здолелі асыяціць падзеі святлом сённяшнім, прынамсі — у самым істотным. У радыеварыянце рамана-эпапея набыў велікі выйгрышную мастацкую трактоўку, спектакль пазбег схематызму і ўзяў з самага пачатку добры сюжэтны рытм.

Жанчына раджае. Пад грукат бомб, пад пошвіст снарадаў, пад стогны параненых... У адчай, у пакутах, сярод гора, якое аблаліла свет, раджае жанчына. І знаходзяцца добрыя рукі, якія ў гэты страшны момант прымуць немаўля, знойдзецца сэрца, якое паверыць: не лішнім уойдзе ў гэты свет новы чалавек.

Так пачынаецца радыеспектакль. Так ён і канчаецца — раджае жанчына. Але ўжо не сярод жахаў адступ-

лення, не безыменная пакутніца — партызанка Майка раджае партызанскага сына. І хаця зноў грымяць гарматы — ідзе бой наступлення, вызвалення. Юную маці і дзіця вітаюць байцы Савецкай Арміі і партызаны, якія нарэшце сустрэліся.

Пралог і эпілог ахопліваюць падзеі трох гадоў — такіх гадоў, што ўвабралі ў сябе падзеі вялікага маштабу і асобныя чалавечыя жыцці, канкрэтныя, гістарычныя: расказ пра подзвіг Заслонава, пра мужнасць Казлова, пра трагедыю Міная Шмырова. І праз увесь спектакль праходзіць песня пра бецкоўскі парог, напісаная І. Лучанком на словы І. Скурко і праспяваная В. Вуячым, песня, мелодыя якой запамінаецца адразу і служыць для ўсіх шасці частак спектакля своеасаблівым музычным пералом.

«Векапомныя дні» на радые характэрныя напружанасцю дзеяння, дынамізмам, нешматслоўнасцю, глыбінёй і ўдумлівасцю працоўкі характараў.

З самага пачатку вызначаюцца дзве лініі: акупантаў і партызан. І тыя і другія прагнуць перамогі. Але партызаны — гаспадары сваёй зямлі нават у самыя тра-

на, што рэжысёр запрасіла ўсіх, «убачаных» у той ці іншай ролі. І не толькі «убачаных», а і «пачутых». Бо мова і голас — адзіная зброя выканаўцы перад мікрафонам. Для «Векапомных дзён» рэжысёр С. Гурыч «пачула» акцёраў велікі трапа.

З добрым пачуццём гордасці расказвае спектакль пра героюў, пра простых і несьмяротных людзей. Не расказвае — яе. І — «паказвае», хоць мы іх і не бачым, а толькі чуем.

Так, пасля сцэны допыту Слышні гучыць расказ пра яго расстрэл і ўвакрасненне, як песня, як сага пра подзвіг («Здавалася, падтаялі зоры...»). У гэтых маленькіх навілах, прачытаных І. Курганам, — сіла яснага і важнага слова Міхася Лынькова.

Назаву некаторыя з «выдаткаў». У асобных месцах дзеянне, да гэтага цэласнае, эпічна разгорнутае, пачынае драбіцца, з'яўляецца фрагментарнасцю, і тады традыцыйна маштабнасць таго, што адбываецца. Некаторыя сцэны зацягнуты (допыт Заслонава, допыт Збынеўскага). Часам схематычна акрэслены Заслонаў. Не пазбеглі штампу ў паказе фашыстаў, — ужо сто разоў у старозных творах абяцалі палоннаму шчасце, яснаму такім вольнаму і пагрозлівым тонам. Расп'яты фінал другой часткі, а фінал шостага — проста няўдалы. Аднатонны П. Дубашынскі (Андрэў), дэкламуе Ю. Шумакоў (Слімак), захапіў характэрнасцю і пераціскае В. Лебедзеў (Клопікаў), чамусьці з украінскім акцэнтам гаворыць А. Памазан...

Па адрасе «Мінск, Красная...» ідуць пісьмы тых, хто правёў шэсць вечароў ля прыёмніка або рэпрадуктара, хто спявае цяпер песню пра бачкоўскі парог і гартэе тамы «Векапомных дзён». Спектакль уарушыў, прабіўся да эмоцый вялікай аўдыторыі.

Л. БРАНДАБОУСКАЯ.

Лукрцыю Панеску ведаюць у многіх краінах свету. На гэтым тыдні яна з вялікім поспехам спявала ў спектаклях тэатра оперы і балета ў Мінску, у партыі малым Батэрыяй (Чыо-Чыо-Сан) і Мімі (Батэма). На здымку Л. П. — тэку — Мімі.

ТВОРЧАЯ ТРЫБУНА

ЗАЎСЁДНЫ КЛОПАТ

З Вялікай увагай прачытаў артыкул нашага відамага перакладчыка Язэпа Семіянона «Пераклад — гэта не на плячо з пляча», у якім аўтар страсна і зацкаўлена гаворыць аб стане перакладчыцкай справы.

Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя дала народам шматнацыянальнай Расіі шырокія магчымасці для развіцця культуры. Шчаслівае жыццё нараджае радасныя песні. Савецкая рэчаіснасць паказала, што зямля наша пельчынарыналі талентамі. Вакае дасягненне Савецкай улады: за тады яе існавання ўзніцаліся трыга народаў адзін да аднаго, прага ўзаемнага пазнання духоўных багаццяў, якая вядзе да ўзаемаўзабагачэння культуры.

У такіх умовах вялікая, адказная і ганаровая роля выпала на долю перакладчыкаў, якія сваёй настольнай працай пракадаюць масты дружнай паміж народамі. «Ідэяльна было б, калі б кожны твор кожнай народнасці, якая ўваходзіць у Саюз, перакладаўся на мовы ўсіх іншых народнасцей Саюза», — марыў М. Горкі. — У гэтым выпадку мы ўсе хутчэй навучымся б разумець найвышэйша-культурныя ўласцівасці і асаблівасці адзін аднаго, а гэта разуменне, зразумела, велікім скарыла б працэс стварэння той адзінай сацыялістычнай культуры, якая, не сціраючы індывідуальных рысаў аблічча ўсіх плямён, стварыла б адзіную, пеліную, грошную і абнаўляючую ўвесь свет сацыялістычную культуру».

Сёння мы з ганарам можам сказаць, што ў нашай краіне многа зроблена для збліжэння братніх культур. Дзякуючы працаёмкай і карпатлівай рабоце перакладчыкаў, якія патрабуюць сапраўднага таленту, эсэргіі і напружання творчых сіл, творы братніх літаратур становяцца здабыткам усё-

саюзнага чытача, перакладаюцца на шматлікія мовы народаў СССР.

У нашай краіне, у краіне з развітым «пачуццём сямі адзінай», перакладчыцкая работа набыла небывала шырокі размах. Можна назваць дзесяткі перакладчыкаў, якія працуюць натхнёна, з усім жарам сэрца, з усёй адказнасцю адносіцца да сваёй нялёгкай работы. Вялікая ўдзячнасць наша перакладчыкам і прапагандыстам братніх літаратур.

Аднак ў адрас перакладчыкаў гучыць і нараканні. Могуць сказаць, што гэта заканамерна: бо расце агульная культура чытачоў, а разам з ёй вырастаюць патрабаванні да пісьменнікаў, у тым ліку і да перакладчыкаў. Безумоўна, доля праўды ў гэтым ёсць, але доля праўды — яшчэ не ўся праўда.

Трэба прызнаць, што перакладчыкаў не ўдзяляецца ў нас той увагі, якой ён заслугоўвае. Вось і Я. Семіянон скардзіцца, што перакладчыкі, кніжнікі, нават добрыя, не заўсёды рэагуюць на ўзбуджэнні друку, што аб'явае стаяцца да перакладчыкаў гуманітарныя вучэбныя ўстановы.

Заканамернае пытанне: Чаму? Чаму, прызнаючы важнасць перакладчыцкай справы, мы ў той жа час адзначаем недастатковую ўвагу да яе?

Першая прычына, на наш погляд, такая.

Пытанні ўзаемазвязей літаратур праз пераклады вивучаюцца слаба. І не выпадкова. Даследчыцаў палюхае ўжо сама працаёмкасць работы. Каб вивучыць толькі пераклады, напрыклад, аднаго паэта, зробленыя толькі адным перакладчыкам, патрэбна шмат часу і клопатаў. Перакладчыкі, як вядома, часта вяртаюцца да

зробленага і апублікаванага, удакладняючы першы варыянт. Значыць, трэба знайсці ўсе зборнікі, газеты, часопісы, дзе друкаваліся пераклады, параўнаць іх, разгледзець, як перакладчык удакладняў іх. Трэба таксама разгледзець пераклад у супастаўленні з арыгіналам і з іншымі перакладамі. Да таго ж, пераклады нельга разглядаць ізалявана ад той эпохі, у якой яны былі зроблены. Урэшце, неабходна глыбока вивучыць як творчасць пісьменніка, якому перакладаюць, так і асаблівасці почарку перакладчыка.

Па-другое, трэба прызнаць, што якасць перакладу ў многім залежыць ад тыпу выдання перакладчыцкага кнігі. Сучасная практыка выдання перакладных зборнікаў, чаму здаецца, не садзейнічае гэтаму. Чаму? Звычайна ў іх прадастаўляюцца не перакладчыкі, а тыя, каго перакладаюць. Імёны перакладчыкаў ставяцца недзе ў змесце, «на задворках», куды чытач не заўсёды заглядае. Усё гэта вядзе ў нейкай меры да абязлічкі перакладчыкаў.

Думаецца, нельга прыпынаць асобу перакладчыка. Калі пісьменніка перакладаў адзін перакладчык, іх прозвішчы павінны стаяць у канцы пачына. Калі кнігу перакладалі многія перакладчыкі, то іх пераклады павінны складаць асобныя раздзелы, як гэта было зроблена, напрыклад, у першым зборніку твораў Янікі Куралы, выданым у 1919 годзе пад рэдакцыяй Івана Белавусава. Выдаць такія кнігі проста неабходна. Яно б знічыла івядзіроўку, яшчэ больш узліло б адналісцю перакладчыка за якасць сваёй работы.

Велікі б садзейнічал вивучэнню

перакладчыцкай аўтараў. У нас жа параўнаўча рэдка выносіцца на суд кнігі, перакладзеныя адным чалавекам. Есць такія кнігі ў А. Куляшова, Я. Семіянона, Н. Плевіча. На жаль, на кніжных паліцах бібліятэк і магазінаў мы не знойдзем кнігі, складзеныя з перакладаў П. Броўкі, М. Тапа, М. Дурдзічкі, С. Грахоўскага, М. Калачышкага, С. Дзяргіна, К. Кір'янона, Р. Барадзіна і іншых, чые прозвішчы часта сустракаюцца пад перакладамі ў перыядычных выданнях і ў многіх перакладных кнігах.

Такія выданні несумнеўна садзейнічалі б развіццю перакладчыцкай справы, росту перакладчыцкага майстэрства, патрабавальнасці перакладчыка да самага сябе. Дарэчы, б яны і прасачыць ўзаемазвязі нашых пісьменнікаў з братнімі літаратурамі. Несумнеўна карысць прынеслі б яны і для вивучэння стану перакладчыцкай справы, для развіцця тэорыі перакладу.

Відаць, варты падумаць і аб выданні бібліяграфічных даведнікаў перакладаў на беларускую мову.

Клопаты аб перакладчыцкай справе не павінны насіць характару часовай кампаніі. У ходзе падрыхтоўкі да 3-й Усеагульнай нарады перакладчыкаў будзе вынашана няглыба вартых увагі прапачоў. Укараненне іх у практыку дазволіць дабівацца новых поспехаў як у перакладчыцкай рабоце, так і ў вивучэнні яе дасягненняў. І асноўных тэндэнцый. Паслядня ўдасканальваць перакладчыцкую дзейнасць, не спыняюцца на дасягнутым — вось што можа прынесці новыя поспехы беларускай перакладчыцкай школе. Да і не толькі беларускай.

Ц. ЛІЯКУМОВІЧ.

У АПОШНІЯ гады ўвагу чытачоў прыцягнулі дзве апавесці А. Васілевіч — «Расці, Ганька» і «Доля знойдзе цябе», якія маюць аўтабіяграфічны характар. Гераіню апавядання «Пісар стралявой часці», якое дало назву апошняму зборніку апавяданняў А. Васілевіч, таксама завуць Ганькай. Але, думаецца, не толькі імя дае падставы меркаваць, што гэтае невялікае апавяданне з'яўляецца працягам цыклу пра Ганьку, гадоўную герайню апошніх твораў пісьменніцы.

Сюжэт апавядання нескладаны, а калі ўявіць сабе знешні малюнак падзей, дык ён і зусім ардыннарны.

Вайна, у далёкай Татарыі жывуць эвакуіраваныя з Беларусі дзяўчаты. Адна з іх — Ганька, няўпэўненая ў сваіх сілах, падзіцячы наўная і чыстая, сарамлівая. Ёй здаецца, што яна нікому не патрэбна са сваёй адукацыяй і ведамі зараз, у цяжкія вайны час. Бойкая зямлячка Ганькі, Наташа, дапамагае ёй уладкавацца на пасаду пісара стралявой часці. Ганька ўся аддаецца гэтай працы, знаёміцца з новымі людзьмі, сустракае шчырых сяброў.

Вось і ўсё. Здаецца, нічога ж новага — аб усім гэтым шмат пісалі. Але ўсё, відаць, у тым, як пісьменніца ўбачыла гэта і як паказала ў сваім творы.

Нерв апавядання А. Васілевіч — сам вобраз Ганькі, яе лёс, яе ўнутраны свет, чысціня і характэрнае яе душы. На гэтым і робіцца эмацыянальнае акцэнт твора.

Усе падзеі падаюцца праз непасрэднае ўспрыманне герайні, і гэта надае ўсяму апавяданню тое празрыстае, крыху рамантычнае адценне, якое прыўносіцца ў твор Ганьчыным светаўспрыманнем.

Сэнс апавядання не ў тым, што прыгануна кенская і злая, і не ў тым, што непрыкметная з выгляду Золушка добрая і па-чалавечы прыгожая. Сэнс гэты не ўкладваецца ў няхітрую формулу і не вычэрпваецца адным толькі павучаннем. Проста нам вельмі хораша на душы ад сустрэчы з мілым і шчырым чалавечкам. Менавіта такой радаснай падзеяй была мая сустрэча з Ганькай, герайняй апавядання «Пісар стралявой часці».

Алена Васілевіч. «Пісар стралявой часці». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1969.

Падобная да Ганькі маладзенькая медыстра з апавядання «Троцяя палата». Яна ўся свеціцца дабротой, шчырым клопатам і любоўю да параненых — пацыентаў трэцяй палаты. І гэту палату чытач аглядае менавіта яе ўважлівым і добрабычлівым позіркам. Мы ведаем з яе слоў пра лёс кожнага параненага, тактоўна і цярпліва выслухоўваем іх скаргі і капрызы (іншы раз і недарэчныя, але якія можна дараваць хвораму чалавеку), шчыра намагамся дапамагчы ім.

Побач з гадоўнай герайняй (нашай «сястрычкай»), у апа-

НОВАЯ СУСТРЭЧА З ГАНЬКАЙ

вяданні ёсць вобраз незнамай жанчыны — Веры Мікалаеўны, жанчыны, якую бясконца і безнадзейна чакае адзін з параненых, Каіпаў.

Вобраз Веры Мікалаеўны зліваецца ў свядомасці дзяўчыны з вобразам настаўніцы, герайні яе студэнцкай маладосці, жанчыны, да якой ёй так ханчелася быць падобнай. Гэтая незнаёмая настаўніца нечым прыцягвала да сябе, яе прывабны знешні воблік здаваўся дзяўчыне адбіткам унутранай прыгажосці і яснасці, і можа таму ўсё гэта выклікала ў маладой дзяўчыне захапленне і жаданне быць падобнай да яе.

Эмацыянальна-псіхалагічная развязка прыпадае на апошнія радкі апавядання: гэта смерць Каіпава і пісьмо Веры Мікалаеўны, такое доўгачакаванае і такое зараз трагічнае. Незвычайную горьч, ад якой шчыміць сэрца, выклікаюць словы: «Друг мой! Родны мой! Якое шчасце, што мы зноў разам...»

Тэмы большасці апавяданняў зборніка падказаны ўспамінамі аб мінулай вайне, аб сябрах і спадарожніках вайны гадоў, аб тых дарагіх нам людзях, якія з вайны не вярнуліся...

«Ты пайшоў насустрач вайне...» — адзін з лепшых лірычных твораў зборніка. Гэта ўсхваляванае паэтычнае слова пра салдата на вайне, пра салдата, які не вярнуўся. І нават лірычная асабістасць прысвячэння (... «Памяці Лазоўскага Івана Яфімавіча») неак павольна перарастае ў нашай свядомасці ў абагульнены, велічны вобраз народнага бою і смутку, бо менавіта праз асабістае гора паўстае перад намі вялікае гора краіны.

Усе творы зборніка змацоўвае і цэментуе вобраз апавядальніцы. Чалавечнасць і цэльнасць гэтага вобраза як бы асвятляе сваім добрым святлом кожную расказаную гісторыю. Пісьменніца актыўна ўмешваецца ў жыццё, намагаючыся дапамагчы героям разабрацца ў яго складанасцях і перыпетых. Яна як бы ахоўвае сваіх герояў ад недарэчнасцей і несправядлівасцей лёсу, ад людскае зэртасці, ад цяжкіх успамінаў вайны.

Асабліва востра адчуваецца гэтае аўтарскае суперажыванне ў апавяданні пра лёс вясковага хлопца Чэска, жорстка пакрыўджанага вайной. Некалі на яго вачах фашыст застрэліў маці і маленькую сястрычку, і з той пары Чэсік зрабіўся палахлівым, блытаў відэочныя рэчы і наогул не памятаў свайго мінулага. Вяскоўцы смяяліся з яго, і ён адышоў ад людзей. Адзінокі, без людскае ласкі, Чэсік увесь аддаецца вялікаму, але неўсвядомленаму каханню да «пані старшынкі», якая стала для яго ўвасабленнем чалавечага, жаночага характэра і даброты.

Алена Васілевіч, на нашу думку, здолела стварыць яркую эмацыянальную атмасферу твора. Пісьменніца прымушае нас разам з ёй шкадаваць яе герояў, да слёз спачуваць ім, любіць іх і захапляцца імі, калі яны гэтага варты. А ўздзейнічаючы на эмоцыі чытача, прымушаючы верыць ёй, аўтару, А. Васілевіч уздзейнічае на наша эстэтычнае і маральнае пачуццё.

Мы развітваемся з героямі кнігі, але спадзяёмся на хуткую сустрэчу з імі, з добрым і чалавечным талентам іх творцы.

Ю. ЯКАУЛЕВА.

Вокладкі кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Беларусь», — «Дзе начае сонца» Ул. Юрвіча (мастак П. Калінін) і «Проста пра каханне» К. Цітова (мастак Ю. Кухарэў).

ХТО ЖЫВЕ ПАД ВАДОЙ?

Пры дапамозе свайго вечнага «чаму?» дзеці прагнуць пазнаць навакольны свет, пазнаёміцца з мноствам яго населенікаў, даведацца пра іх таямнічае жыццё. Кожная птушка, рыба, казюрка — для малышоў загадка. У дзіцячым свеце неверагоднае можа атрымаць поўнае права на існаванне, а самыя звычайныя рэчы могуць здавацца казачнымі.

З разуменнем гэтай асабістасці дзіцячага светаўспрымання і вядзе гаворку Васіль Зуёнак у сваёй кніжцы «Жылі-былі пад вадай» пра жыццё ў падводным царстве.

Незвычайны дзед з бабуляй, што прыйшлі з таго царства, ад імя якіх гаворыць аўтар кніжкі, традыцыйны казачны зчыч абячаюць маленькаму чытачу многа цікавага.

І абяцанні гэтыя спраўджаюцца. Кніжка цікавая і тым, што ў ёй прадстаўлены жыхары падводнага царства, і тым, што яны паўстаюць перад чытачом са сваімі звычкамі, капрызамі, адносінамі да суседзяў.

Дзецім карысна будзе даведацца, што кожны з прадстаўнікоў падводнага свету па-свойму прыстасоўваецца да жыцця, выбіраючы найбольш зручныя і бяспечныя мясціны. Карась, напрыклад, любіць цёмныя месцы, дзе можа схавцца ад пражорлівага і драпежнага шчупака. Цяжэй даводзіцца мянтузу, які жыве пад карчом, бо ту-

Васіль Зуёнак. «Жылі-былі пад вадай». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1969.

ды часта зазірае стары сом, і бедны мянтуз часта праводзіць ноч, калоцячыся ад страху.

Васіль Зуёнак не забываецца, што піша ён для маленькіх. Таму жыхары падводнага царства часта надзяляюцца рысамі, уласцівымі дзесям. Героі кніжкі падзіцячы наўныя, яны схільныя да спрэчак, любяць намаць. Усё гэта як бы актывізуе малага чытача, прымушае яго думаць.

Часта ў апавяданні пісьменніка адчуваюцца ноткі гумару, добрай усмешкі. Прыгледзімся, напрыклад, да падводных жыхароў, да таго, як яны бавяць свой вольны час, аб чым мараць. Ці ж не смешным выглядае рак, які сабраўся ў кругасветнае падарожжа на веласпедзе, а сам не можа дастаць да педалю нагамі; або капрызная выдра, якая хоча памяняць сваё дарогое і цёплае футра на ліснае, хоць яно ёй зусім неспрыгодна, бо прамакае ў вадзе.

Кніжка «Жылі-былі пад вадай» сведчыць аб тым, што майстэрства яе аўтара значна ўзрасло (раней ён выдаў для дзяцей кніжку «Вясёлы калаўрот»), што ў дзіцячым свеце ён, як кажуць, свой чалавек. Гэта і дазволіла Васілю Зуёнку цікава паказаць таямнічае, мала даступнае простаму назіральніку жыццё падводных жыхароў.

Верш, яким напісана апавяданне, эмацыянальны і мелодычны.

Малышы, безумоўна, зацікавіцца кніжкай, бо, апроч тых добрых якасцей, пра якія мы гаварылі, яна яшчэ і прыгожа афармлена мастаком І. Някрасавым.

В. ЖГУТ.

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»
 У. Аляхновіч. Палескія навелы. Мастак Л. Чурко. 1970 г. Тыраж 7000 экз. 96 стар. Цана 10 кап.
 Ю. Багушэвіч. Аповесці і апавяданні. Мастак Б. Забарэў. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 100.000 экз. 160 стар. Цана 30 кап.
 І. Бурсаў. Вясёлыя небылічкі. Мастак В. Шаранговіч. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 200.000 экз. 24 стар. Цана 24 кап.
 А. Грынкевіч. Слуцк. Гісторыка-эканамічны нарыс. Другое, перапрацаванае і дапоўненае выданне. Мастак Ю. Зайцаў. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 9000 экз. 112 стар. Цана 15 кап.
 Я. Колас. У пушчах Палесся. Драма ў 4-х дзеях. (Паводле апавесці «Дрыгва»). Бібліятэка беларускай драматургіі. Мастакі У. і М. Басалыгі. 1970 г. Тыраж 2500 экз. 128 стар. Цана 24 кап.
 У памяці народнай. Даведнік па месцах баравыбы за ўстанавленне Саветскай улады ў Беларусі, за год, свабоды і незалежнасць сацыялістычнай Радзімы. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 20000 экз. 432 стар. Цана 1 руб. 02 кап.
 Курган славы. Буклет. На рускай і беларускай мовах. 1970 г. Тыраж 30000 экз. Цана 14 кап.
 Манёўры «Дзіна». Мастак М. Бялецкі. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 35000 экз. 400 стар. Цана 1 руб. 21 кап.

У КРАІНЕ ШЧЫРАСЦІ І ДАВЕРУ

Што б там ні гаварылі, а ўсё ж існуе яна, дзіцячая паэзія, са сваімі вобразамі, думкамі, зместам, са сваім паэтычным светам. І ёсць у ёй свае паэты — людзі з вялікай і чуйнай душой, якія, пранікшыся ўяўленнямі маленькіх аб навакольным свеце, разумеюць іх думкі і жаданні. Яны асцярожна ўваходзяць у краіну багатай, але не вельмі ўстойлівай дзіцячай фантазіі, каб сваім добрым словам далучыць маленькіх да вялікага свету дарослых.

Гэй, хутэй, шпарчэй, бягом!
 На рачуцы крыгалом.
 Там з напорнасцю Ільвінай
 Прэца кожна Ільвіна.
 Там на мосце гомаў, тлум.
 Там на мосце чупен шум.
 Лёд згрувасціўся — затор.

Станіслаў Шукіевіч. «Вясёлыя дзіцяці». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1970.

Людзі кідаюць дакор:
 — Дзе былі? Хіба не зналі?
 Зараз лёд паломіць палі...

Гэтыя радкі з верша «Крыгалом», які змешчаны ў новай кніжцы для дзяцей старэйшага нашага паэта Станіслава Шукіевіча «Вясёлыя дзіцяці».

Канечне, дзеці ў вершы «Крыгалом» не спынялі ільдзін, яны не выратоўвалі палі маста. Дзеці проста пускалі караблікі. Але пускілі менавіта тут. Яны бачылі і адчувалі трывогу дарослых і, незалежна ад таго, былі захаплены агульным клопатам.

Неяк вельмі проста і панароднаму гожа пачынае паэт верш «Пасадзілі грушу-дзічку»:

Хіба ўсё раскажаш? Дзе там...
 Як было, як адбылося...
 Выкапалі бабка з дзедам
 Ямку ля дарогі ўвосень.

Далей у ім гаворыцца пра тое, як дзічку аб'ела каза, бо «хляпчук нягожы — вырваў кій з той агарожы».

Аўтар імкнецца выхаваць у дзіцяй пачуцці высакародства, уласнай годнасці.

Шчырай павагай да маленькіх, да іх «характэраў», звычай, непакоем за ўстанаўленне справядлівасці і міру паміж імі вызначаюцца вершы «Самакат», «Камарык», «Вясёлыя дзіцяці», «Свавольнікі» і іншыя. У іх паэт стараецца не толькі дакладна перадаць тую ці іншую з'яву або выпадок з ляснымі жыхарамі, але выразна акрэслівае і свае адносіны да таго, пра што расказвае. Па тоне, якім гаворыцца паэт, мы добра разумеем, што яго абурэа, што радуе, адчуваем яго жаданне давесці да маленькіх, што больш за ўсё на свеце цэніцца справядлівасць і шчырасць. Прычым, робіцца ўсё гэта неяк неўпрыкметку, без на-

зойлівага павучання і маралі. Паэт дасягае гэтага сваім майстэрствам імгненна ствараць вобраз, займальна перадаваць жыццёвую сітуацыю:

Села я, села я,
 Не магу падняць
 Селла, селла
 Буракі на градцы.
 («Жэня-агародніца»)

Кніга С. Шукіевіча «Вясёлыя дзіцяці» ў асноўным населена жыхарамі лесу. Паказваючы іх жыццё, поўнае шматлікіх клопатаў і «канфліктаў», паэт як бы запрашае дзяцей дапамагчы разабрацца ўсім гэтым камарыкам і жуцкам, зайкам і мядзведзікам у іх «найважнейшых» справах. І малыя ахвотна прыходзяць ім на дапамогу, суперажываюць разам з імі, бо яны хочуць аднаго: каб усім было добра і ўтульна, каб усе жылі ў згодзе і дружбе.

Ва ўсім гэтым дзесям дапамагае і мастак А. Шэвараў. Яго малюнкi, зробленыя з добрым і дасціпным густам, надаюць кніжцы яшчэ большую выразнасць і цікавасць.

П. ВІКІЦЮК.

НАШЫ
Майстры
МАСТАЦТВА

ШТОВЕНЧАР

А ПАЛОВЕ ВОСЬМАЙ...

Народнаму артысту БССР Анатолю ТРУСУ — 60 гадоў

Гады для акцёра, што тыя версты, якія застаюцца за плячым вандруніка. Мінюць, а сляды застаюцца. І калі мы, яго прыхільнікі, сустракаем знаёмую постаць і знаёмы твар недзе ў натоўпе гараджан, наша эмацыянальная памяць вядзе нас па тых слядах. А гэта — лёс людзей, якіх ён паказваў то загрыміраваны да непазнавальнасці, то амаль са сваім тварам. Такі Анатолю Трус. Есць у гэтым чалавеку нешта акцёрскае ад прыроды. Не, не ў яго манеры трымацца сярод людзей і не ў схільнасці да анекдотнай балбатні. Вочы дзіўна і дзівосна мастакоўскія — у тым сэнсе, што яны глядзяць на нас дапытліва, «з прыцэлам», нібы выбіраючы «натуру» для чарговага творчага акту. Ды і свізна яго, я скажаў бы, якаясьці артыстычная (такую насьці з гонарам Станіслаўскі). Гавару пра гэта, каб падступіцца да таго, што можа і не зусім дарэчы ў юбілей.

Было так. Віцэблэнне прыехалі на гастролі ў Мінск з шэкспіраўскім «Каралём Лірам», дзе галоўную ролю іграў А. Трус. Не ведаю, якімі шляхамі ходзяць чуткі, але ў Мінску пайшла пагалоска, што гэта роля — не з лепшых работ акцёра. Я сказаў пра гэта па сакрэце Аляксандру Ільінінскуму, і той мяне папракнуў з веліка-з'едлівай усмешкай: «Ну, ведаеце, артыст заўсёды бывае лепшы за сваю рэпутацыю. Ці горшы. Мы не ўмеем, калі хочаце, апраўдваць яго. Асабліва Толя...» І я пайшоў на «Ліра». Што ж, па-рэжысёрску спектакль і сапраўды не ўзнімаўся да вышніх тых дзяржаўных і філасофскіх праблем, што складаюць сутнасць гэтай трагедыі. Але ён — Лір... Не знаеш ліха — на сэрцы ціха. Бура ж на душы ўсе пакуты цела заглушае. Спазнаў я боль адзіна, і гэты боль — дзяцей уласных няўдзячнасці! Тут усё роўна, як галодны рот кусаў бы за руку, што рот той корміць. Я ім адмошчу! — здабыўшы адіфкуль з глыбіняў сэрца трапяткі гнеў старога караля, А. Трус узрушыў залу і як бы вызначыў кірунак усёго спектакля. Тыя меркаванні, якімі прадкставаны яго ўчынкі як караля, адступілі на другі план, і на сцэне ён Лір, «трымаў» споведзь бацькі, які некалі быў сляпы ў зацятай, раздуранай каралеўскай велічы, а на схіле жыцця раптам адчуў па-

трэбу пераканацца, што яго любілі, прынамсі дзеці, не за карону на галаве.

Ад сцэны да сцэны Лір, якім яго іграў А. Трус, спускаўся ў пекла вялікіх выпрабаванняў. Некалькі вельмі па-чалавечы ён прызнаваўся, што не адразу «раскусіў» іх і прынохаўся, чым яны сапраўды пахнуць. Што гаварыць! Гэта — несусветныя крутадухі і падманшчыцы. Паслухаць іх, дык я — усё на свеце: багачейшы і дужэйшы за ўсіх. Ма-на! Ліхаманка здужала мяне пры першай схватцы. Артыст вельмі рэдка ўзнімаўся «на каралеўскія вышніны», ён разам са сваім Лірам блукаў па «нізінах» звычайных чалавечых пачуццяў, шукаючы праўды. Яго герой часта бываў і незразумелым у сваім жаданні «без кароны» знайсці любоў былых падуладных і дачок, зладзеяў, у адца быў нават брыдкім. Стары, які так здабывае суровую ісціну жыцця, успрымаўся намі сапраўды дурнаватым дзіваком. І гэта было яго, А. Труса, творчай смеласцю: ён не стараўся дэманстраваць «высакароднага» і «мудрага» караля, які так горка памыліўся, пачаўшы сваё «мерпрыемства» ў дзяржаве і ў сям'і. Ідучы за духам шэкспіраўскай трагедыі, артыст апускаў ўладара на грэшную зямлю і тут прымушаў яго пакутаваць і правяляцца. Ва ўзросце Ліра гэта не прыносіць радасці ні яму самому, ні тым, хто побач з ім, ні нам, у зале. Нават у бытавых падрабязнасцях, у тым, як гэты Лір папраўляў адзенне, хадзіў, садзіўся, вымаўляў словы то шпатам, то патэтычна, — ва ўсіх паводзінах караля было штосьці ад старога і некалі моцнага мужыка-асілка. Ён у маладзья гады на верыў, што тытул і бязмежная ўлада могуць даць яму шчасце на ўсё жыццё, бо ўсе навокал толькі тое і рабілі, што накарліва адказвалі «так» альбо «не». Цяпер, калі ён не кароль, а чалавек без улады, амаль усе прырачаў яму. І ён злуецца ў гневе...

Беларускі Лір то волатам, а то пігмеям на сцэне, як на вялікай далоні зямлі, трымаў адказ за тое, што зрабіў для сябе і для людзей. Часам хацелася паспакуваць яму, часам і паслаць праклён тырану, які сам разгубіўся, страціўшы ўладу. Праз складаны маляўнічы выразна прабівалася на авансцэну трагедыя бацькі, які

толькі на парозе магілы адчуў патрэбу ў звычайнай сардэчнасці з боку родных дачок, сардэчнасці, што абяцае прытулак старому. Гэта трагедыя і выратоўвала ўвогуле «эатралізаваны» ва ўсіх кампанентах, але пазбаўлены глыбіняга пранікнення ў Шэкспіра спектакль. Лір быў надзвычай зямны, я дазволіў сабе нават сказаць — па-наватарску зямны. І гэта, а не веліч караля, пазбавіўшыся якой так прыгожа гіне звычайна на сцэне ўладар, зрабілася галоўным.

Калі я падзяліўся сваім ўражаннем з А. Ільініным, той спаслаўся (адносна рэпутацыі) на Бамаршэ: гэта Фігара ў адказ на пільнасць графа кажа, што чалавек заўсёды бывае лепшы за сваю рэ-

путацыю. «А Лір у Анатоля атрымаўся «горшым» чалавечкам за той тэатральны штамп, з якога, здавалася б, і не вырывацца! Быць прасветлена мудрым і надакучлівым Лірам... Гэта — мужнасць акцёра». Не пагадзіцца з ім я не мог.

Не мог, бо наогул А. Трус — мастак, які трывала стаіць на зямлі. Ён лёгка і свабодна адчувае сябе тады, калі яго герой зямны. Хай сабе рысы персанажа завостраны, падкрэслены, па-гараляефнаму ярка выпуклены, як гэта зроблена, скажам, у гоголеўскім судзілі Ляпкіне-Цяпкіне, аднак «жыццёвы падмурак» у сцэнічнага вобраза павінен быць абавязкова. Тады гэты артыст пачынае паказваць цуды — і натуральна і шыфра льецца яго мова, сакавітая ў адценнях, трапіна і шматзначна выгледзе жэст, а нямыя партытуры ролі перадае на дзіва выразная міміка.

Вышэй я паспрабаваў як бы зазірнуць у люстра, дзе адбілася аблічча шэкспіраўскага героя. Падыходжу да другога люстра — адваката Сяргея Васільевіча Басавы, героя «Дачнікаў» М. Горкага. Ён намагаецца выглядаць і асабліва «гучаць» арыстакратам духу, знаўцам модных тэасофскіх, юрыдычных, сацыяльных і розных іншых модных плыняў. Барані божа, каб хто здагадаўся, што перад ім ніякі не арыстакрат, а плябей. Ён выбіўся з гразі ў князі і таму ўдвая аддана служыць справе, якая трымае яго на паверхні, як яму здаецца, прыстойнага і прыгожага жыцця. Дзеля красамоўнага слова ён аддаць нават... жонку. Толькі дайце яму пакаравацца, паказаць сябе самым вольнадумным з жуіраў, самым прагным сярод эпікураўцаў, самым дасціпным сярод хатніх сатырыкаў! Анатолю Трус заставаўся натуральным на працягу ўсяго спектакля: ну што зробіш, калі гэты адвакат-дачнік так любіць «вясчаць», так павяжае каньяк, так клапоціцца аб сытным стале. А ў выніку атрымліваўся сацыяльна злы тып абаронцы існуючага ладу, якому патрэбны «парушалінікі спакою і парадку» толькі таму, што яны — яго кліенты, яны даюць яму не абы які ганарар. Толькі такія «злачынцы» і патрэбны, на думку Басавы — Труса, грамадству, а ў астаці ён «ахоўнік» на прызыванні. Ва ўмовах пе-

радрэвалюцыйнай Расіі — фігура агідная, і акцёр выкрываў яе з пачуццём мастацкай меры, тактоўна і бязлітасна. Калі яго Басаву чуе, што «мы павінны заўсёды ўзнімаць нашы патрабаванні да жыцця і людзей», ён горача адстойвае сваю «праграму». «Але ў межах магчымага... Усё адбываецца павольна... Эвалюцыя! Эвалюцыя! Вось пра што не трэба забываць!» Акцёр філігранна распрацаваў інтанацыі выказванняў героя.

Трэцяе люстра — Мацей з «Несцеркі». Ну, вядома, гэтаму персанажу няма чаго і цягацца з галоўным героем, з Несцеркам, але ж як любіць А. Трус іграць гэтую другародную ролю! Зрэшты, ён мог бы і імя насіць не Мацей, а Анатоль. Толькі вы яго ўбачыце на сцэне, адразу верыце, што гэта трохі скептычны, трохі захаваты, трохі «сабе на ўме» мужык, якому аж карціць прыняць удзел у самых гарэзных прыгодах таго ж Несцеркі. Ды нешта стрымлівае. Вочы хітрушчыя, усё бацаць навілёт, а розум бывае і замарудзіць: гэта тады, калі трэба самому штосьці адразу ж зрабіць. Не, тут пачакайце, пачакайце... А на медыйны ход падзей не чакае, і Мацей, захоплены дыспутам, сваркамі, балбатнёй і сур'ёзнымі справамі, жыве ў гэтым чароўным свеце байкі-бывалышчыны, нібы ён і народжаны для таго, каб быць у ёй дзёзючай асобай.

Калі б я паспрабаваў хоць хвілінку пастаяць каля кожнага люстра, дзе адбываюцца твары герояў А. Труса, у мяне не хапіла б і сутак. Мастак што вечар а палове восьмай ідзе да люстра і ў апошні раз перадыхае на сцэну правярае сябе — ці здолеў ён зазірнуць у душу персанажа. Прафесіянальнай прывычкі ў яго не выпрацавалася, і кожны спектакль ён пачынае з таго, што хвалюецца. Мы гэтага не заўважаем. Для нас ён — той, каго сёння яму выпадзе паказаць на святле рампы як вобраз з жывога жыцця, аб якім артыст А. Трус мае сваю думку мастака і грамадзяніна. Раскрыецца заслона — і вы даведзецеся, як ён сваім мастацтвам судзіць чалавека, даючы нам карысныя і эмацыянальна яркія ўрокі характара... І калі вы пакадаеце тэатр хоць трохі багачейшы на добрыя пачуцці і валівы імпульсу ў імкненні да гэтага характара скажыце дзякуй яму, Анатолю Міхайлавічу Трусаву. Ён варты гэтага.

Барыс БУР'ЯН.

Лір

Мацей

Фота С. КОХАНА.

Газетычная
ПАВЕРКА

Уладзімір КАРЫЗНА

ПАРОНІН

Дарога,
як птушка нястомная,

Нас нясе,
Вось ужо і Татры
Адкрываюцца пакрысе.

І шчыт Гевонта
Пад вераснёвай зарой —
Нібыта жаўнер стамлены
Ляжыць на гарах спіной.

З абоймаў горнага лесу,
Вылятаюць арлы,
Упіўшыся ў сінё неба,
Вісяць над хмарай скалы...

Белы Дунаец пад рукі
Узяў нас
І звонкім ключом
Адмыкае дзверы ў Паронін,
У просты гуральскі дом.

Тут Ленін жыў.
Стол і ложка
Хаваюць яго цяпло,
Па гэтых паперах мора
Думак ягоных цякло.

Тут Ленін быў,
І дыханне
Яго адчуваю ва ўсім —
У словах сяброў-палякаў,
У песні нізін...

АСВЕНЦІМ

Які ты страшны, Асвенцім.
Нат само слова
З дроту калючага:
Вымаўляеш — колецца

ў сэрца.

Тут неба, і вецер, і дрэвы
З попелу закатаваных,
І ты імі дыхаш...

Тут карпусы смерці
Спрасаваныя з плачу, гора,
нядолі,

Яны не моўкнуць і сёння...
Тут піліпаўка — хоць выкалі
пальцам вока —

Ад гор валасоў,
Панчошак і тупляў...

Тут я заблудзіўся б і згінуў,
Што ў пекле старога Дантэ,
Калі б вакол не свяціліся
Сэрцы сяброў...

● ● ●
Паклаўшы руку на сэрца,
Чую: тоўхае, б'ецца
Крынічка —

для гэтага неба,

Што як далонь,
прапахлая жытнім хлебам,
Для гэтага бору,
Вачэй чабору,
Азёр,

што палаюць полымем

сінім,

Для гэтых пшчотных травінак,
Што як валасы люблага сына.
Б'ецца крынічка
І ў дзень спякотны, і ў зімні.
Сама яна —

з неба,

Азёр,
Бору,
Чабору,
Травінак...

СЛУЖБУ на флоте я пачаў у снежні 1945 года. Закончыліся бай ў Еўропе і Азіі, адкрыліся пераломныя моманты, вярталіся да мірнай працы былыя маракі-сэрві. А нам, генацэнтэрававым, маладзённым юнакам трэба было ў кароткі тэрмін не толькі асваляць складаныя базой тэхніку, але і ўвабраць у свае сэрцы лепшыя рэвалюцыйныя традыцыі балтыйскай палкавой любові да Радзімы, беззаветна аддацца справе Камуністычнай партыі, пачынаць высокую адказнасць перад народам, смеласць, прыгожасць, непахіснасць, святую матроскую дружбу і ўзаемавзадачы.

Пра гэта — мая новая апавесць, раздзелы з якой прапаную чытаць штотыднёва.

АСТАР.

ДРАЊКІ

Падаючы мне спеданне, кок Пецька напрануў:

— Ты, Бульба дробенькая, абыякаў памагань, а не прыходзіш. Што ж я табе драўкі сняжу з пачыпчанай будыбы?

— Хто супраць? — паніцуў і плячыма і зірнуў на боцмана — ці адпусціць?

— Добра, — буркнуў Кацлава, — аставайся.

І вось я сяджу на прыступках лесвіны, што вядзе ў склеп, абіраю бульбу. Пецька завіхаецца каля пліты, вільным чарпаком-чумічкай мяшае ў катле варыва. Адным вокам пазірае ў кацёл, другім — на мяне. У куточках губ раз-пораз успыхвае хітраватая ўхмылка.

— У вас у Беларусі вялікая бульба расце? — пытае ён.

— Во такая, — паўмысна паказваю самую большую бульбину.

— Ух ты! — прытворна здзіўляецца Пецька. — Уся такая?

— Чаму ўся? Ёсць і гэтка, — цяпер паказваю самую малосенькую.

— Я цябе сур'ёзна пытаю, — Пецька хмурне, робіць выгляд, што пакрыўдзіўся.

— І адказ мой сур'ёзна.

Пецька без патрэбы круціць чумічкай у катле, моршчыць лоб. Вядзе абдумвае, як бы мяне «паднячыць». Яшчэ ў вучэбным атрадзе мы паслухалі розных расказаў пра карабельных кокаў. Любыя яны здэкавацца з маладых матросаў. Трапіць «салага» ў нарад на камбуз, кок і выдмуляе яму розныя заданні з падкавыркай. Макароны прадуваць прымусяць ці яшчэ што тачое. Даўноны гісторыю маюць гэтыя «жартачкі», лічэ з часоў царскага флогу, калі за жратву ўсё куплялася і прадавалася. Тады кок быў цэнтральнай фігурай на караблі, яму ўсё даравалася. Нездарма ж і прымаўку прыдумалі: «Карабельны кок роўны сухапутнаму палкоўніку». Цяпер жа нікому не дазваляецца прыбліжаць годнасць чалавека. Камандзіры строга караюць кокаў за іх «жартачкі», але поўнаасцю выкараніць гэты перажытак ніяк не ўдаецца.

— То можа і хорціць ужо? — кажа Пецька і падае мне тарку. — Пакажы, што далей рабіць.

Хітры, быццам сам ніколі не дзёр бульбу. Ну ладна, мне ж не прывыкаць. Змалку дома памагаў маці, умею. Толькі не варта спяшацца, каб нездарок не шаснуць костачкамі на вострых ігнах таркі.

— Гатова! — ступаю драўняной дужкай аб край місці.

— Ай і маладзгага ты! — хваліць Пецька. — Аладачкамі рабіць ці блінамі?

— Калі з салам, то лепш блінам.

— Не, на масле.

— Вядзе, аладкамі лепш. У вас часцей на салі някуць. Падмажуць добра ды яшчэ парэжуць скрыліччэй сала і навігуюць ім цеста.

— Добра ў вас жывуць. — Пецька задумаўся, снахмурнеў. — А мы, леныградцы, у час блакады ўсякай дрэні пасыталі. На тавоце ды маньчын-ным масле бліны пеклі. Ды гэта лічэ ігнасцэ, калі жменьку муні ці бульбину спайдзеш...

— Ты ў блакадзе быў? Раскажы.

— А што раскажаш? Цяжка гэта штука. Я поварам працаваў, а то б і не выжыў.

— Поварам дыо ўсёды добра, — уставіў я.

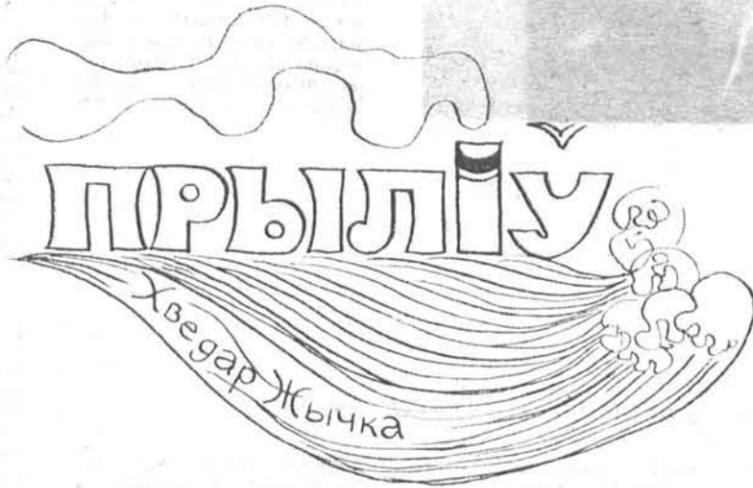
— Салага ты! — Пецька са злосцю шпурнуў чарпак у кацёл так, што ён аж завярцеўся. — Повару, можа, цяжэй за ўсіх было. Людзі думалі, што ты допаеш уволю. Глядзіць, як на злодзеш. А ты выдаеш пэ картатцы паўчумічкі пішчыміцы, байся праціць, бо не хочіць усціць. Ці важыць той алей... Дваццаць грамаў... Уяўляеш ты, колькі гэта? Менш напарстка... Стаіць гэта перад табой жанчына, пазірае галоднымі вачамі. Сэрца разрываецца. Бывала, што і сваё аддаваў. А дома — дзве слэстрычкі. Чакаюць, не дакаюцца цябе. Спачатку нібы ўсё разумелі, а пасля схуднелі, капрызыначць пачалі. Кажуць, сам ты нажраўся, а нас голадам морыш. Просіць адзедзі да маці. А мамка даўно намерла. Сястрычкам я хлушу, што яна ў балыцы. А ты кажаш...

— І дзе яны цяпер, сястрычкі твае? Выжылі?

— Выхадзіў неак. Сам галадаў, а іх карміў. Як толькі прарвалі блакаду, адправіў іх на Вялікую Зямлю. Сам жа ў ваенкамат пабег. Кажу, не магу больш... Добраахвотнікам на фронт пайшоў.

Пецька змоўк, пазірае па агонь у топцы, вядзе, уснамінае блакадны Ленінград, галодных слэстрычак сваіх.

— Помню, калі ўпершыню пасля блакады ўсміхнуўся. Стаялі мы ў Ламаносаве. Я сувязным быў, катушку на спіне цягаў. Надвор'е пялітнае: пахмурна, сыра. Даволілі кастры распаліць, прасушыцца. А тут снайперы вярнуліся з заданні, азыблы ўшчэнт. Не жартачкі — цэлы дзень праляжаць на снезе. Прыбывае адзін снайпер да нашага кастра, прылёт і зашмарыў. Ды ўсёр нагу на вуголле, валёнак і задыміўся, гарыць сабе паціху. А прылякно нагу, снайпер усхаліўся, спрасоння не разумее, у чым справа. Як закружыцца, як затапуць! Ды па-пеканскаму як залаецца: «А які тваю мудрынку!» Чалавеку гора,

а мяне такі смех разабраў. Рагачу, ледзь не падаю. Сябры падбеглі да мяне і ну абдымаць. Радуюцца, кажуць: «Ну, дзякуй богу, блакадны Пеця ажыў. А мы, кажуць, думалі, так і загінеш ты ў тузе-маркоце. Цяпер жа бачым — жыць табе доўга». Во, браце, як бывае... І з таго часу я такі вясёлы. Вядзе, трэба адмяняцца за тую блакаду... Ды ты, аказваецца, нічога не робіш! — спыхаліўся Пецька. — А хто будзе пачы гэты твае драўкі? Ін, хітруга!..

Я чычу сварародку, падмазваю ле і накладваю дзёртай бульбы. Накладаю не аладкамі, а блінам.

— Гэта для цябе, Пецька, па-беларуску. Толькі дай мне крышачку сала для шпгоўкі.

«ЗАВОЧНИЦЫ»

У нас — свой нумар палывой пошты, свая пячатка. Газеты і пісьмы прывозіць боцман адзін раз у тыдзень — на аўторках, калі ездзіць у порт на прадукты. Ездзіць ён на сладутай напай «эдакавушцы» — графейным трохколавым дзіцячым матацыкле, ці як яго тут завуць — «драйдулце».

Сёння боцман (з Патапам) вярнуўся рава. І пошта багатая, кожнаму па два-тры пісьмы. Не толькі з дому. З дому што? Усё ясна: жывы, здаровы. Больш цікавіць нас пісьмы ад дзіўчат-«завочніц». Адрасы іх бйром з газет, у асноўным з «Камсомольскай правды».

У Башкірава ёсць цэлы альбом узораў пісьмаў для завочнага знаёмства. І набор фотаздымкаў маракоў. З ордэнамі і медалямі на грудзях. Фота высылалі ў другім на ліку пісьме, на просьбе. Адылаючы «сваю» картку, вядома, просіш і ў дзіўчыны не здымаць. Прышле — па гэтым звычайна і абрываецца перапіска. Для чаго нам тыя здымкі — дзябал яго ведае. Але ў кожнага з нас ужо ёсць па дзве, а то і больш карткі.

Першае пісьмо — самае «культурынае», жаласлівае. Маўляў, прачытаў у газеце пра ваіны песпехі, радуся, што мае зямлячкі так добра працуюць. Сам я павяў на фронце, страціў бацькоў і радыю. Цяпер воль рыхтуся да дэмабілізацыі, а ехаць няма куды. Дзіўчына, якую вахаў, адрадавала, выйшла замуж за офіцэра-інтэнданта. Калі ў вас ёсць абраннік і вы не жадаеце перапісвацца, не смеішся з майёй прапановы, не адказвайце. Вядома, мне прыемней было б атрымаць станоўчы адказ. Зразумейце чалавека, які воль ужо два гады не атрымаў ні аднаго пісьма, не чуе дзілава слова, які ў свой час не байся ісці ў атаку на вароньыя аконы, а цяпер падохкаецца абьякавацца, якой сустрэнуць яго дужыя людзі пасля дэмабілізацыі.

Незнаёмай дзіўчына звычайна прымае тваю хлусню за чыстую манету. Спачувае, Сучынае; у напай краіне паваяюць і цэляць героў. Пасля

ваіны, маўляў, засталася многа дзіўчат, чые ваханыя загінулі на франтах. У мяне таксама быў добры сябар дзіўчына, мы з ім дружылі, але ён паў смерцю храбрых над Венай. Перапісвацца я згодна, а там пабачым. Прышліце, калі ласка, сваё фота.

Гэта самы лепшы варыянт адказу.

Горш, калі ў дзіўчыны ёсць абраннік, які таксама воль-воль дэмабілізуецца. Затое ў яе сяброўкі няма нікога. Яна табе і адкажа крыху пісьмай.

Тут чакай падвоху. Недзе ў далёкай Туле ці Волгадэ дзіўчаты так, як і мы, гурбой пішучы адказ, рагочуць, выдмуваюць біяграфію, падбіраюць смелнае прозвішча і ім, выражаюць са старой заводскай пачэстнага фота самай непрыгожай жапчыны.

Ёсць у Башкірава ўзоры пісем дзіўчыне-сталахаўцы, чый партрэт змешчаны ў газеце, дзіўчыне-звенявой, узнагароджанай ордэнам, дэспіціласніцы-медалістыцы, студэнтцы і г. д. Пера-

піска вядзецца на поўным сур'ёзе. Башкіраў запісвае, якое пісьмо і куды паслаў кожны з нас, па чарзе выдас здымкі.

«Ваўкі» таксама пішучы завочніцам. Праўда, яны ўжо выбралі сабе па адной і пішучы ім сур'ёзна, з надзеяй пасля дэмабілізацыі «прысгоіцца па першую пару», як кажа Генералаў.

— Ашукваць не буду, — запярае ён. — Зоя мая простая ткачыца, жыць бедна. Але ў яе ёсць кватэра. Мне якраз на дароце тая Шуя. Засду, пагляджу. Не спадабаецца — сваю адразу, галаву марочыць не стану.

Адзін Багданаў нікому не піша.

— Глуштва ўсё, — ён крывіць губы і сплёўвае. — Сапраўдны марак павінен знаёміцца сходу. Спадабалася — бяры на абардаж. Воль і ездзіў летась у адначынак. Заходжу ў купэ. Вядома, па форме тры. Стрэлачы — пожыткамі. Бляха гарыць...

— Медаль звіняць, — падраўвае Пецька і рагоча: — Xi-xi-xi!

— Балван ты, — без алоці кажа Багданаў. — І тавінуць не даеш.

— Траці, чаду ж. Толькі не паўтарайся.

— Якраз сёння я хацеў новае выдасць.

— Ну-ну! — надыходзіць бліжэй Пецька.

— Не, — Багданаў адмоўна круціць галавой. — Перабіў імзэт.

Наколькі Багданаў і Башкіраў аднастайныя ў сваіх захапленнях, настолькі Пецька пеньчарналыны ў выдумках. Воль і сёння, пачуўшы пра багатую пошту, адразу прыбег у кубрык.

— Каму прысладзі? — пытае. А воль так і гараць. Значыць, пешта новае прыдмаў. — Чытайце па чарзе. Пачынай, партызан!

Мне адказала Люба — студэнтка лесатэхнікума. Піша, што яна не супроць воль перапіска, але просіць, каб я падрабязна раскажаш пра сваё бядвое жыццё, усюмніў цікавыя франтавыя эпізоды, апісаў падвігі, за якія атрымаў урадавыя ўзнагароды.

— Нармалына, — адабрае Пецька. — Дзіўчо нявольніца. Траці ёй бізбожца. Ну, а табе, Аўхіменка, што піша Маруся?

— Ета во... Не Маруся...

— Нюрка?

— Ды не! Ета... Надзія з Тамбова.

— Ух ты, куды дабраўся! — прытворна здзіўляецца Пецька.

— А што ты думаеш? Ета во самае, — задавалена ўсміхаецца Аўхіменка і дэманстравуе разрывае самаробны канверт. — Слухайце, «Здароў, лапух...» Ета самае... пешта не го, Гм, а... — ён чытае далей вачамі.

— Не! — выханіў Пецька пісьмо. — Так не пойдзе. Я сам прачытаю. «Здароў, лапух! Прачытала тваё пісьмо і не паверыла сваім вачам. Не думала, што такіх дурнюў бйрць на флот. Ві-

ДВОЕ З КЛІМАВІЧ

Упершыню я убачыў яго, здаецца, у 1935 годзе. Ён зайшоў у рэдакцыю клімавічскай раённай газеты «Камуна» быццам мімаходзь, каб-толькі пазнаёміцца з намі, супрацоўнікамі. Высокі, статны, бялы, у чырвонаармейскай форме без пятлічак, ён выглядаў паважна, стала, як чалавек, якому давлялася на сваім вачу шмат пабачыць і пачуць. Сеў на канапу, якая стаяла ў куце

нашага пакойчыка, і пачаў распываць, як працуюцца, ці піша хто вершы, нарысы і апавяданні.

Вядома, усе мы пісалі і шчыра, не тоячыся, нават з гонарам гаварылі пра гэта. Ён неак асабліва ўсміхнуўся і спытаў:

— Ну і які? Атрымліваецца?

— Хто яго ведае...

Пасля такіх агульных размоў ён спытаў:

— Можа ў вас ёсць вакантная пасада ў рэдакцыі?

У той час журналістаў было небагата. Магілёўскія газеты тэхнікум толькі ўпершыню зрабіў выпуск, а з КІЖА атрымаў выпускніка ў раённую газету практычна было немагчыма. Таму вакантныя пасады ў рэдакцыі былі. Так з'явіўся ў нас новы супрацоўнік — Алесь Пруднікаў.

Ён не адразу адкрыўся нам, што піша вершы, што перад службай у арміі некаторы час працаваў і вучыўся ў Мінску, друкаваў свае творы ў рэспубліканскіх газетах і часопісах. Усё гэта мы дазналіся пазней, калі добра паслбравалі з ім. А спачатку ён прыглядаўся да кожнага з нас, больш распы-

ваў, чым гаварыў сам, заўсёды неак па-асабліваму ўсміхаўся.

І толькі праз шмат месяцаў прызнаўся, што піша вершы і нават паэмы. Нас гэта спачатку здзіўляла. А калі паслухалі яго творы, здзіўліся яшчэ больш: перад намі быў не пачынаючы аўтар, а амаль сталы паэт. Цяпер можна толькі шкадаваць, што так мала захавалася з напісанага ім, да таго ж захавалася не самае лепшае.

Зразумела, на яго вершах не мог не адбіцца той «бурвейны час». Аднак Алесь Пруднікаў меў усё ж свой уласны паэтычны голас і сваё погляды на жыццё.

Прыгедваюцца зімовыя вечары ў рэдакцыі. Мы сядзім вакол «буржуйкі». Электрычнасць не

ўключаем. Водбіскі полымя мітусяцца па нашых тварах. Мы з захапленнем слухаем Алесь. Ён раскажвае пра Мінск, пра свае сустрэчы з Янкам Купалам, Якубам Коласам, Міхасём Лыньковым, Кандратам Крапівой, Змітраком Бядулем, пра літаратурныя вечары ў сталіцы. Потым ён чытае свае вершы. А пасля — мы, Алесь крытыкуе нас, але так далікатна, асцержна, сціпла, што нават нам сямім робіцца няўжа за такую яго далікатнасць.

І можа нішто так не аднала нас, як тыя літаратурныя вечары каля «буржуйкі».

Іх было двое, важнакоў нашага маленькага літаратурнага калектыву: Алесь Пруднікаў і Артур Гердзіевіч. Адзін — паэт, доўгі — празнік. Зусім роз-

даць, цябе мала вучыла вайна. Ды і ці можна такога, як ты, навучыць? Праўду кажуць: гарбата маглі выправіць. І цябе ўжо ніхто не навучыць, калі да гэтага часу розуму не набраўся. А гонару — цэлы воў! «Я ваяваў, я маю права...» Ніякага ты права не маеш, і ніхто не дазволіць абражаць сумленных людзей, хоць няхай у цябе будуць поўныя грудзі медалю. Знайшоўся спрытны які! Падумні іму рыхтуй, ды лямпа мяккія. Есць у мяне падумні, ды не табе, дурню, на іх спаць, і не ўдзумаў прыязджаць, бо выскачыш, як шпунт з піўной бочкі і будзеш каціцца да канала на маставой. Письмо тваё відаю ў прыбіральню. Амин, Надзя! О-хо-хо! Вясёлы разгавор! Што ж ты, салага, напісаў ёй?

— Ды ета во... ды я... — Аўхіменка пачырванеў, смеюцца лысае вачы. — Яі-богу, нічога. У Башкірава перанісаў ета во... для стыханаўкі.

— Траві! Для стыханаўкі пра падумні не ўпамятацца!

— Ды не пісаў я пра падумні! Ета нешта... Ета во... не таво...

— І заехаць не абадаў?

Аўхіменка внавата аблізвае губы:

— Заехаць абадаў... Ета самае... для паўнаты личасця.

— Га-га-га!

— Хі-хі-хі! — рогочам мы.

А Пецька бярэцца за жывоў:

— Ой, памру! Паўнаты личасця!.. Якое ж ты ёй шчасце апабадаў?

— Не сій, а ета во... сабе, — папраўдзецца Аўхіменка.

— Сабе? — Пецька аж прысеў.

— А то ж табе? — Аўхіменка зразумеў, што самае страшнае прайшло і цяпер трэба закружыць сваё «ета во» поўнай канітуляцыяй. — Ну смейся! Думаеш, каб табе прыслалі такое, я не смаяўся б? Ета во... лямпа як смаяўся б. А раз папаўся я — смеяўся! Я ета во... не пахадзею. Гы-гы-гы!

— А ўсё таму, — Башкіраў кладзе далонь на плячо Аўхіменку, — што ў яго асабеціну порані. У маіх узорах пісьмаў усё б, брат, прагудледжана. Камар нос не падточыць. Стаханаўцы, брат, пісаць трэба...

— Ды ну яе! — Аўхіменка перабівае Башкірава. — Яна, відаць, такая стыханаўка, як я ета во... франтавік.

А Пецька задаволена хіхікае. Відама, гэта ёй падстроіў — падледзеў адрас і напісаў Аўхіменку пісьмо ад тамбоўскай Надзі.

ПРА ПІСЬМЫ, БАГДАНАВА І «БЛЫХУ»

— Усё пісьмы травіце, а да газет шшто і не дакрануўся, — заклаўшы правую руку за борт кіцеля, камандзір спадчытае зазірае на нас. Ён хоча здавацца строгім, старэйшым. — Газеты, пытаю, для чаго прыемляюць? Каб іх чыталі...

— Хо-хо! — варацецца на сваім ложку Багданаў. — Салагі парабхват чытаюць твае газеты. Адрасы дзвучат спісваюць. Алхімік хутка сына будзе мець у вышкі... завочага шлюб... Маракі, маці родная! У-гу-гу! А ё-маё бацманаўта Башкірава фок, кітвэр, лану...

— Няўжо праўда? — здзіўляецца камандзір і глядзіць на Аўхіменку.

— Слухайце яго... Ета во самае... Асечка, адным словам, таварыш камандзір. — Аўхіменка сарамліва апускае долу вочы.

— Чаму ж асечка?

— Надзя спрытны, — выходзіць наперад Пецька. — З першага пісьма на штурм рынуўся. Хітруга! Ды наваўся не на тую.

Пецька пераказвае змест пісьма «стыханаўкі Надзі», пераказвае з падрабязнасцямі, якія сам выдумляе на ходу. І пасля ўжытай такой падрабязнасці робіць аналіз памылак Аўхіменкі, дае каментарыі, парады. Ніхто яго не перабівае, не напраўляе, — смешна расказвае, чаго ж яшчэ трэба? Пецькавы выдумкі — таксама «страўля», асабліва, арыгінальна. Нават камандзір забыў пра сваю манеру трымацца з намі на дыстанцыі, выцігнуў правую руку з-за борта кіцеля, рагоча да слёз.

«Зараз Багданаў пастараецца сансаваць пастрой камандзіру», — мільганула ў мяне думка. Зірнуў на Багданава, — сапраўды ён пераважвае верхнюю губу, думае, чым бы гэта азмрочыць паніу весялоць. Нарэшце прыдумаў. Вочы яго заблімчалі, на твары прабегла ледзь прыкметная ўхмылка.

— Ты, Барыс, прысячы гэта. Падвядуць салагі цябе пад трыбунал. — сур'езна кажа ён.

— Што прысякаць? — камандзір усхапіўся з красна, рука яго механічна ўскочыла за борт кіцеля.

— Не ведаеш што? Перапіску гэту завочную,

— Багданаў лямпа перавярнуўся на другі бок, устаіў свае пахабныя вочы на камандзіра. — Разбазарванне дзяржаўных сродкаў. Раз! Тлумачу. Цывільныя за дастаўку пісьма плошчы грошы — марку наклеіваюць. Матроскае пісьмо ідзе без маркі, але не думайце, што бясплатна: наш нарком пераводзіць грошы наркому сувязі. Для чаго? Каб матрос мог наведзіць родным і знаёмым, што ён жыў-здараў. Да-а! А пустабрахі не прагудледжаны. Далей. Зноўдзецца баба з агнём, пакрыўдзіцца і пераіде пісьмо ў рэдакцыю. На ім — нумар палывой пошты. Прышыюць палытку табе. Гэта два...

— Ну, а тры? — пытае камандзір.

— Тры не будзе. За два табе зорачкі з пагонаў здымуць...

— Эх, Багданаў! Чыё б цялі мычала, а тваё памячула б. Эканомія на пантовых марках!.. Ты во ў параднай форме на ложку адлежваешся... Пахабныя песні спяваеш, салымаі анекдотамі атраўляеш душы маладых матросаў. Па-а-лі-і-тыка!.. А ведаеш, калі глядзец з палытычнага боку, то пераніска з дзвучатамі мае многа стапоўчага.

— Ды ну?! — Багданаў зноў ажывіўся, зноў яго вочы зазлялі.

— Вось табе і ну! Відама, калі пераніска талконая, дзвучаты недзе працякуюць, у пісьма расказуць, як яны выконваюць план. Матрос прачытае і зразумее, што не дарэмна тут стаіць на варце міру.

— Ух-ху-ху! Трымайце мяне, а то ўпаду! — зайшоўся Багданаў. — План. На варце міру... Пхе! Ім гэта, як у Растове кажуць, да лямпачкі. Ім жанікі патрэбны. Напішы ёй, салага, што ў яго наперадзе пяць гадоў службы, — ніякая шалава не аджака. Дэмабілізаваных ловаць. Косць цябе ласкавым словам ды хоп за грыву, ды ў аглоблі — хадзем, дружок, у ЗАГС, распінаемся, а пасля пакажу табе, якая я ведзьма...

— Не слухайце яго, — звяртаецца да нас камандзір. — Я вам не казку расказу, а факт. У час вайны адзін сержант напісаў у рэдакцыю «Комсомольской правды» такое пісьмо: усе мае сябры атрымліваюць пісьмы ад родных і знаёмых. У мяне ж бацькі загінулі на акупіраванай тэрыторыі, каханай няма, бо на фронт пайшоў са школьнай парты. Прашу, напішыце хто-небудзь і мне пісьмо, буду ўдзячны... І ведзецца, праз які тыдзень ён атрымаў адразу тысячы пісем. Таварыш Багданаў, не перабівайце, я праводжу афіцыйную палітгуртку, — сурова загадаў камандзір «ваўбу», які нецярпліва заворушыўся на ложку. — Аб чым гэта сведчыць, таварышы? Аб тым, што наш народ чысты і добры, любіць свайго абаронца — салдата, ніколі не пакіне яго ў бядзе. Гэту чуласць трэба цаніць, а не спекуляваць ёй. Вось вы змянілі сваіх бацькоў і старэйшых братоў, сталі на ахову мірнай працы. Так, так, таварыш Багданаў, — на зхову мірнай працы. І няма чаго саромецца гэтага прыгожага слова — мір. Дорага мы за яго заклацілі...

Камандзір перадыхнуў, сунукоўся.

— Відама, служба наша нялёгкая. Асабліва тут, на гэтым пустынным мысе. У выхадны дзень няма куды выйсці. З Радзімай сувязь трымаем толькі праз пісьмы і газеты. Вось і карыстаецца гэтымі сродкамі разумя. Знаёмыцца завочна з дзвучатамі, толькі шчырыце ім сур'езна, пішыце праўду. Самая горкая праўда лепш за самую прыгожую хлусню. Зразумелі? А цяпер, жаніх Аўхіменка, бярэ газету «Красный флот», чытай ус-

...

...

...

...

...

...

...

...

...

пяршую старонку. Вуш там, над фотаздымакам. Паведамленне з Краснаярска. Гэта для Сыраскі.

«З Краснаярска для мяне?» — зацікавіўся я і навастрыў вушы.

Аўхіменка аднашляўся, чытае інфармацыю аб тым, што працоўныя Краснаярскага краю адправілі эшалон піламатэрыялаў для аднаўлення разбураных вайной гарадоў Беларусі. У другой патацы паведамлялася пра падарунак узбекскіх садаводаў геральчнаму Ленінграду — тысячы пудоў урукы. Данецкія шахцеры рэартавалі аб увядзенні ў строй новай шахты. Працоўныя Чэлябінскага трактарнага завода адправілі на Украіну калону новых гусенічных трактараў...

— Разумеете, што робіцца ў краіне? — пытае камандзір. — Гэта вам не хохмакі з падумнікамі. Скажам, Астап Патап можа напісаць пісьмо ў Чэлябінск — самай прыгожай дзвучыне трактарнага завода. Так і так, дзвучаю за дапамогу маім землякам-украінцам і даю абяцанне пільна вяртаць вам снавой. Га? Такое пісьмо не сорамна і прычытаць на мітыngu ці змяніць у заводскай газеце, і поўная гарантыя, што адказ прыйдзе цёплым. Праўду я гавару?

Што праўда, то праўда. Каб такое пісьмо напісаў, відаць, зрабіў бы людзям прыемнасць. У Ленінградзе, калі мы былі ў паўднёва-заходняй частцы на электрастанцыю выгружаць вугаль. Цяжкая праца. А робіць яе жанчыны. Не паспеюць разгрузыць адну платформу, як надыходзіць другая. Мы хоць перакурны рабілі, а жанчыны без аднашчыку ўсю змену, не разгінаючыся, варацюць шуфлямі. Уяўляю, як бы засвяціліся іх вочы, каб у той час пантальён прынес ім хоць маленькую пантоўку з удзячнасцю за іх працу. Ну скажам, чалавек, які сядзіць у цяпле, чытае газету, напісаў бы: «Дзякуй вам, дарагія, за тое, што ў маёй кватэры гарыць электрычная лямпачка».

Аўхіменка чытае справаздачу аб ходзе Парыжскай мірнай канферэнцыі. Зноў выступіў іраўнік аўстралійскай дэлегацыі доктар Эват. Ён унёс чарговую сваю папраўку ў праект вылаты рэпарацыі былымі варажымі дзяржавамі ў карысць СССР, прапановаў не вызначаць сум рэпарацыі, а стварыць камітэт, які пасля і вызначыць гэтыя сумы. Ранучы адпор Эвату далі дэлегаты СССР, Украінскай ССР і Беларускай ССР.

— А як вы, арлы, глядзіце на гэтыя «папраўкі»? — камандзір бярэ газету ў Аўхіменкі, зноў перачытвае прапанову Эвата.

— Хітра закучвае, — абзываецца Шкода. — Міністры самі не могуць вырашыць, трэба стварыць нейкі камітэт, Хітра...

— Ні хрэна няма там хітрага! — Багданаў усхапіўся, невядома для чаго зняў рамень, зноў адрэў. — Хітра!.. Я б гэтаму шакалу, хрэн яму ў зубы, дулю пад нос сунуў бы, спытаў: «А дзе ты быў, як мы ваявалі?» Сядзеў, апельсіны лопаў? Цяпер жа з'явіўся шкуру з мядзведзя дзвучаць?

— Аўстралія прымала ўдзел у вайне супраць Японіі, — напамінуў камандзір.

Яшчэ больш ускіпеў Багданаў:

— Прымала... Ведаем, як яна прымала. Калі мы ў сорок першым сутыкнуліся з фрыцам лоб у лоб, яны, шакалы, прыталіся за палотам, маўляў, паглядзім, чыя возьме. У-у, гады!.. І гэтага Эвата не было чуваць. А на дэляж прыкапціў, панат ваночы. Тут ён першы шлотку дзвучаць: «Я, я!» Крахбор таўстапузы... Слухай, старлей, на якога д'ябла мы Берлін бралі, братвы сваёй столькі палкавалі? Каб цяпер нам дыктаваў кожны аўстралійскі кенгуру? Ды я б яго за шлотку схавіў і там, на трыбуне, задумуў бы, гадзіну. За Кольку Іванцова, за Вешку-гарманіста, за Мішку Сазанчыка, якіх пахаваў у берлінскім парку... А наш Вышынец! Слухае такое...

Камандзір пачаў гаварыць пра законы дыпламатыі, тлумачыць, што голас адной аўстралійскай дэлегацыі вялікага значэння не мае. Але Багданаў не здаецца:

— Не мае? — ён выхапіў з рук камандзіра газету, хуценька адшукаў патрэбнае месца. — Вось жа беларус гаворыць: «...больш паловы рабочага часу ў камісіях забіраюць абмеркаванні ўсялякіх аўстралійскіх паправак і прапаоў». Людзі прыехалі справай займацца, а нейкая бляха паллі ў спіцы ўстаўляе. Гэта сёння, праз якіх дзесяць месяцаў пасля перамогі нашай! Не дадуць па зубак — заўтра ён зусім абнаглее, забудзе, хто сцяг над рэйхстагам узняў.

— Бляха заўшэ бляха, — устаўляе Астап Патап. — Мій бацько казаў: не варта паліць ноўдру з-за адной бляхі.

— Правільна, — падтрымлівае яго камандзір. — Дзеля вялікай справы захавання міру можна выслухаць і Эвата. Выслухаць, а зрабіць так, як патрабуе працоўны народ, як падказвае сумленне. Нам жа, людзям вайсковым, трэба зрабіць адзін вывад: хоць вайна і скончылася, а порах трымай сухім. Ясна? Вось і добра.

ня на характары і знешнасці. Артур быў ніжэйшым ростам, шыракаплечы, з густой кучаравай каштанавай чупрынай, вельмі рухавы, энергічны чалавек прыкладна аднолькавага веку з Алесем, а можа крышанку маладзейшы. Аднак яны нека дапаўнялі адзін аднаго. Цяпер нават цяжка ўявіць наш тагачасны калектыў без іх абодвух. Артур Гардзіевіч тады таксама выходзіў на літаратурную арэну. Крыху пазней у «Полымі рэвалюцыі» з бласлаўлення Міхася Лынькова было надрукавана яго апавяданне «Вара». Нядаўна я перачытаў яго і здзіўвіўся, якое яно свежае па мастацкіх фарбах. На жаль, Алесь Пруднікаў прабываў у нас нядоўга — з год ці трохі больш. Мне ўсё ж да-

вялося нямаля пахадзіць з ім па калгасках і саўгасах. Транспарту ў той час рэдакцыі не мелі, у камандзіроўкі мы хадзілі пешшу. Цяпер я ўдзячны гэ-таму, бо ў дарозе, бывала, наслухаешся ад Алеса так многа цікавага. Шмат расказаў ён і пра сябе. Але пра сябе гаварыў як пра некага іншага, з іранічнай усмешкай. Мы, маладзейшыя, яшчэ не ўмелі тады воль так збоку бацьчы і ацэньваць свае паводзіны, самакрытычна ставіцца да ўсяго, што робіш сам. Гэтакі мы вучыліся ў Алеса.

Яго самым гарачым жаданнем было скончыць інстытут, атрымаць вышэйшую адукацыю. Яно перадалася і мне. Памятаю, з добраай зайздасцю

праводзіў я яго ў Ленінград, на вучобу.

Апошняя наша сустрэча адбылася, здаецца, у 1938 годзе, калі ён прыязджаў на канікулы. Ён знайшоў мяне ў маёй аёсцы, куды я прыйшоў да бацькоў (мы з аднаго з ім сельсавета). З радасцю гаварыў пра заняты ў Ленінградскім педінстытуце ім Герцэна, пра лекцыі славуных прафесараў.

— Ці задаволіць цябе работа настаўніка? — спытаў я ў яго. — Ты ж журналіст...

— Здаецца, прыміруся з перамяненнем прафесіі, — падумаўшы, адказаў ён — Урэшце, у настаўніка больш застаецца часу для творчай работы. А для мяне гэта галоўнае. Выношваю шмат задум, хочацца пісаць і пісаць...

Гэта была наша апошняя сустрэча. Пасля інстытута Алесь накіраваў на працу ў Карэлію. Там і застала яго вайна.

Ад яго сваёй жа дэмаўся, які лёс напатаку Алеса Пруднікава ў час вайны. Ён стаў партызанскім разведчыкам у Карэліі, выканаў шмат адказных заданняў. Пры выкананні аднаго з іх фашысцкія карнікі схавілі яго і пасля катаванняў павесілі.

Такі ж лёс напатаку і Артура Гардзіевіча. Ён таксама быў партызанскім разведчыкам, але ў Клімавічах. І яго фашысты схавілі, бясплісна катавалі і па-

весілі. У розных месцах, але аднолькава закончыўся жыццёвы шлях гэтых цудоўных хлопцаў, таленавітых літаратараў, якім вайна не дала на поўную сілу праявіць свае здольнасці.

У Алеса Пруднікава ёсць такія радкі — ягонае жыццёвае крэда:

Каб тварыць другому пакаленню На зямлі маёй людское шчасце.

І вельмі хочацца, каб «другое пакаленне», за шчасце якога аддалі сваё жыццё Алесь Пруднікаў і Артур Гардзіевіч, не забыла іх. Яны варты нашай памяці.

Іван НОВІКАУ.

САМАДЗЕЙНАЕ МАСТАЦТВА. СВЯТА І БУДНІ.

Яшчэ адзін агляд мастацкай самадзейнасці... Яшчэ адзін россып мелодый, фарбаў, моўнага, харэаграфічнага, тэатральнага багацця народнай душы. Усё гэта захапляе на канцэртах конкурснага агляду, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Парадавалі многія калектывы, выканаўцы. Але, разам з тым, вынікі агляду беларускага самадзейнага мастацтва наводзяць на роздум, выклікаюць спрэчкі.

На гэтых старонках мы і змяшчаем выказванні людзей, якія добра ведаюць навіны народнае мастацтва, зацікаўлены ў далейшым яго росквіце, маюць цесныя сувязі з ім, прымаюць актыўны ўдзел у правядзенні апошняга рэспубліканскага агляду-конкурсу.

СКАРБЫ НЕКРАНУТЫЯ

Гэтыя свае нататкі хочацца пачаць з гаворкі пра самадзейныя драматычныя калектывы Міншчыны. Калі ацэньваць іх рэпертуар з ідэйнага боку, дык ён не выклікае прэрэчання. Калі ж меркаваць аб яго мастацкім уасабленні ў калектывах, дык ён здзіўляе незавершанасцю, непрадуманасцю, не кажучы ўжо пра адсутнасць ансамблевасці і прафесіяналізму.

Асабліва кепскае ўражанне ад народнага тэатраў і іх рэжысуры. Ці то знізілася патрабавальнасць да іх з боку дамоў народнай творчасці, ці то аслабла шэфская дапамога, але нават такі папулярны тэатр, як Цімкавіцкі (спектакль «Сінія росы»), паказаў сябе кепска. Цэласнага мастацкага адзінства не ўбачылі мы таксама ў спектаклях «Паміж ліўнямі» (народны тэатр Маладзечанскага Дома культуры), «Галодных гадоў адысея» (Барысаўскі народны тэатр). Па невядомых прычынах зусім не прыехалі на агляд народнага тэатраў Слуцка і Старых Дарог.

Не ў лепшай «форме» сёння і народныя тэатры Мінска, калі не лічыць калектыву трактаразаводцаў (спектакль «Паэма аб сякеры» па п'есе М. Пагодзіна, рэжысёр А. Бяляў).

Больш паспяхова выступілі самадзейныя драматычныя гурткі. Лепш было ў іх і з беларускім рэпертуарам. Удаліся спектаклі «Чырвоныя кветкі Беларусі» (драматычны калектыв Пухавіцкага раённага Дома культуры, рэжысёр В. Мазанік) і музычна-драматычная кампазіцыя «Яснае світанне» ў выкананні аматараў Мядзельскага РДК (рэжысёр С. Ходас). Нават п'еса В. Вольскага «Несцерка» ў пастаноўцы аматараў з Астрашчэцкага Гараднага натуральнага дапамагалася да юбілейнага рэпертуару.

Думаецца, што народныя тэатры заспакоіліся пасля прысваення ім ганаровага звання. Дык можа варта ставіць пытанне аб тым, каб некаторыя калектывы пазбаўляюць гэтага ганаровага звання?

Крыўдна, што на сцэну незаслужана рэдка выходзіць нацыянальны рэпертуар. На афішах народнага тэатраў бачым імёны І. Прута, В. Собалева, Л. Рахманова, М. Пагодзіна і вельмі рэдка сустракаем Купалу, Коласа, Крапіву, Міровіча, Галубка, сучасных беларускіх драматургаў.

Часта можна чуць ад рэжысёраў: «Дайце нам арыгінальную п'есу і мы...» Калі ж парэкамендуеш зварнуцца да скарбаў беларускай літаратуры, да драматургіі 20—30-х гадоў, то аказваецца, што людзі не ведаюць яе і проста адмахваюцца — старое... Між тым, народны тэатр Цімкавіч знайшоў у архівах «Ганку» Ул. Галубка, і яна стала цэлай падзеяй на адным з аглядаў, трывала ўвайшла ў рэпертуар самадзейных калектываў. А ў Галубка не адна толькі «Ганка». «Раскіданае гняздо» Я. Купалы, якое ўсе абыходзілі, у пастаноўцы Мазырскага народнага тэатра трапіла аж на Крамлёўскую сцэну. А хіба творчасць Я. Купалы вычэрпваецца толькі трыма п'есамі? Чаму б не даць сцэнічнае жыццё купалавым драматычным п'есам, творам Я. Коласа, Ц. Гартнага, А. Александровіча?

І яшчэ некалькі заўваг увагуле па самадзейнасці.

Самадзейная творчасць — рэч трапяткая, далікатная. Ідзе ад шчырага сэрца і непасрэдных пачуццяў. Калі ж яе бясконца вазіць па дэкадах, конкурсах, фестывалях, гэтая кранальнасць і непасрэднасць знікае. Такое адбываецца сёння з многімі самадзейнымі калектывамі, якімі яшчэ нядаўна мы захапляліся. Маю на ўвазе папулярныя калектывы ўсіх жанраў, што пабывалі за межамі рэспублікі і краіны, адчулі слодыч лаўраў і славы. Яны набылі майстэрства, але не прыкметна страцілі той непаўторны водар, без якога няма народнай творчасці.

Чамусьці год у год мы ўсё больш аддаём перавагу калектывам, у якіх прыгажэйшыя касцюмы, большая масавасць, байчэйшы рэпертуар. Ці не падводзіць нас крытэрыі адбору? Гэты папрок я адрасую членам журы і рэжысёрам заключных канцэртаў, якія павінны ўлічваць не толькі высокае майстэрства, але і тое, хто з кім спаборнічае, у каго якія ўмовы.

У 1960 годзе быў упершыню праведзены асобны агляд сельскай мастацкай самадзейнасці. І мы аб гэтым не пашкадавалі. Колькі выявілася свежых і непаўторных талентаў, выдатных самадзейных гурткоў! Калгасныя артысты не засланяліся калектывамі прадпрыемстваў і гарадскіх палацаў культуры, дзе магчыма для работы гурткоў непараўнальна лепшыя.

Цяпер жа ў аглядах самадзейнасці ўсё мацней адчуваецца арыентацыя на калектывы культурасветстаноў, музычных вучылішчаў, на буйныя сімфанічныя аркестры. Але хіба вучэбны матэрыял і прафесіянальны навукі студэнтаў музычных вучылішчаў — гэта самадзейнасць, хіба гэта народная творчасць?

Мы часта гаворым: самадзейны агляд — гэта свята. І забываем, як нялёгка ўсё гэта даецца тым, хто выступае на сцэне. У дні вялікіх аглядаў у Мінск прыязджаюць тысячы людзей. На сцэнах нашых тэатраў духата, шмат людзей. Адны выступаюць, другія чакаюць сваёй чаргі, трэція, выступіўшы, збіраюцца дамоў...

Вось і ўсё свята для аматара. А ён, напэўна, з заміраннем сэрца чакаў гэтага дня, з вялікай надзеяй ехаў у Мінск, каб не толькі самому выступіць, але і пабачыць мастацтва сваіх калег, павучыцца, узбагаціцца ўражаннемі.

Думаецца, што агляды лепш рабіць летам, размяшчаць удзельнікаў самадзейнасці, калі не хопіць гасцініц, у палатачных гарадках, цягніках і пакідаць іх у горадзе на ўсе дні агляду, каб яны пазнаёміліся адзін з адным, змаглі разам абмеркаваць свае выступленні. Варта падумаць і аб арганізацыі для іх экскурсій па горадзе і музеях, сустрач аматараў з вядомымі артыстамі, пісьменнікамі, са спектаклямі ў прафесіянальных тэатрах.

І яшчэ: калі гэта свята, дык чаму б не скончыць яго агульным карнавалам удзельнікаў агляду, масавым шэсцем па горадзе? Чаму канцэрты паказваюцца толькі членам журы ды невялікай колькасці глядачоў?

С. ПЯТРОВІЧ,
кандыдат мастацтвазнаўства.

Выступае танцавальная група Народнага ансамбля песні і танца Рэчыцкага гарадскога Дома культуры.

БАГАТАЯ праграма ў самадзейных калектываў Беларусі. Выканаўчае майстэрства многіх з іх настолькі вырасла, што часам здаецца, нібы перад табой прафесіянальныя хоры. І нічога дзіўнага. Кіруюць імі людзі высокай культуры, сапраўдныя мастакі — А. Валынчык, М. Шошчык, У. Башко, М. Батшэйн і многія іншыя.

Слухаў я хоры Мінскай вобласці. Вельмі спадабалася народная харавая капэла Лебедзеўскага сельскага клуба Маладзечанскага раёна. Я даўно сачу за творчасцю лебедзеўскіх спевакоў. Гэта калектыву даволі высокага майстэрства. А якія багатыя тадыцкі ў Марачанскім народным хоры Клецкага раёна!

Казловіцкі народны хор са Слуцчыны, Натальеўскі з Чэрвеньшчыны, хор Палаца культуры гарнякоў з Салігорска, акавальна-харэаграфічны ансамбль «Лявоніха» з Бярэзіншчыны... Гэтыя і іншыя калектывы яшчэ і яшчэ раз павярджаюць вялікую песенную культуру беларускага народа. І ў той жа час на канцэртах хвалявала таксама іншае. Усё часцей пачало

КАЛІ НАЗВА— НАРОДНЫ

здарацца, што добрай мелодыі, якая заўсёды была душой песні, трэба прарывацца ў канцэртную залу як бы з чорнага ходу. Псеўдаджазавыя «шэдэўры» ўсё часцей выжываюць народную песню, арганічную для душы беларусаў.

Ці даўно з такім заміланнем мы слухалі ў Мінску капэлы трактарнага заводу, Палаца культуры прафсаюзаў, Дома культуры ўпраўлення былебедзеўскіх спевакоў, універсітэта, аўтазавода і іншых? Куды падзелася іх своеасаблівае творчае аблічча? Усё расплылося, размылася з-за выпадковага рэпертуару. І гэта — народныя калектывы! Званне ж народнага калектыву абавязвала да іншага — ставіцца да выканання рэпертуару, творчай манеры з сямлімі высокімі патрабаваннямі.

Дзеля справядлівасці трэба адзначыць капэлу трактаразаводцаў, якой кіруе малады здольны хормейстар М. Дрынеўскі. Гэта калектыву сапраў-

ды высокага выканаўчага майстэрства, у праграме якога сёння цудоўна гучаць песні савецкіх кампазітараў. Але і Дрынеўскі адвёў беларускай народнай песні друга-раднае месца.

Некаторыя кіраўнікі хору наогул забываюць пра народную песню, пагарджаюць ёю. На маю думку, гэта адбываецца з-за таго, што яны ўвогуле не ведаюць народнага меласу, эстэтычную глухату да сапраўднага характа прывілі ім модныя творы-аднадзёнкі.

Прыгадаеш Прыбалтыку з яе святамі песні, Украіну, заkauказскія рэспублікі. Мне даводзілася там быць не раз. Народныя песні і мелодыі на гэтых святах пераважаюць. Я не кажу, каб узводзіць беларускую народную песню ў нейкі культ. Але надышоў час, каб наша песня заняла дастойнае месца ў рэпертуары — яна таго заслугоўвае.

Д. РУЛІНСКІ,
хормейстар Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР.

ДБАЦЬ ПРА ЗАЎТРАШНІ ДЗЕНЬ

У Бабруйску я добра ведаю самадзейнае мастацкія калектывы, іх кіраўнікоў, выканаўцаў. На апошнім аглядзе мастацкай самадзейнасці, як член журы, пабыў на ўсіх конкурсных выступленнях. Многае падабалася, многае — не. Бачыў поспехі асобных калектываў, але многае і засмучала. Кожны раз, крытычна ацэньваючы многія выступленні, канцэртныя праграмы, асобныя нумары, і цікавіўся і думкамі іншых людзей, спецыялістаў, выканаўцаў. Хочацца, каб гэтыя думкі не засталіся непачутымі.

Усе гэтыя думкі не проста цікавыя. У іх — клопат аб заўтрашнім дні народнага мастацтва. Да іх варта прыслухацца.

М. ПЛОТКІН,
кіраўнік хору Дома культуры фанера-дрэвапрацоўчага камбіната:

— Для таго, каб развучыць песню, хору патрэбна два—тры месяцы; Рэспубліканскі Дом народнай творчасці і Міністэрства культуры правялі конкурс на стварэнне песень, прысвечаных ленинскай тэме. На конкурсе па-ступіла нямала добрых песень, але вышкі конкурсу падведзены пасля таго, як прайшлі гарадскія і абласныя агляды. Мы шукалі новых песень пра

Леніна, а яны адлежаліся ў сталах конкурснай камісіі.

З. ЗАВАДСКАЯ,
выканаўца народнага песень:

— Я — беларуска. Люблю сваю мову, багаце беларускай песеннай культуры. Усё гэта любіць і наш слухач. Але дзе песні беларускіх кампазітараў, напісаныя ў народным плане? Прыходзіцца сляваць песні Панамарэнкі, Аверкіна. Добрыя песні, задушэўныя, я спяваю і беларускія «Ты мне вясно прывітася», «Рэчыцкую лірычную» — добрыя песні, але створаны яны даўнавата.

Н. БАЛОТНІКАУ,
кіраўнік тэатра мініцюр пры Доме культуры фанера-дрэвапрацоўчага камбіната.

— Жывём мясцовым матэрыялам, такая спецыфіка тэатра. Самі пішам сцэнарыі, скетчы, прыпеўкі. Але ж мы не пісьменнікі, не паэты. Мы — выканаўцы. Хацеўся б мець добры літаратурны матэрыял. А дзе яго ўзяць? Не капіраваць жа Райкіна, Міронаву, Менакера! У нас сваё жыццё — свой і рэпертуар павінен быць.

Л. КРЫШТАФОВІЧ,
кіраўнік харэаграфічнага калектыву гарадскога Дома настаўнікаў:

— Беларуска харэаграфічная культура заўсёды вызначалася прыгажосцю карагодаў. Але, незразумела чаму, карагоды пакідаюць сцэну. Тэмперамент сучасных танцаў, яго імклівасць не прычаць карагоду. А, між тым, у метадычных распрацоўках танцаў, што дасылаюцца нам, ёсць і бойнасць, і эстрадныя штампы, толькі няма прыгожых карагодаў. Думаецца, што ў рэспубліцы ёсць дастаткова вольных прафесіянальных калектываў і асобных харэаграфіаў, якія маглі б стварыць новыя сучасныя карагоды, багатыя нацыянальнымі традыцыямі і фарбамі!

М. КОГАН,
член гарадскога журы.
г. Бабруйск,

Спявае хор Слаўгарадскага РДК.

ЯКІ ВЕК СПЕКТАКЛЯ?

Прэтэнзіі тут заўсёды вельмі многа. І калі гэта размова пра народныя самадзейныя тэатры, то ўсе прэтэнзіі звычайна — да іх кіраўнікоў. Мне ж думаецца, што прэтэнзіі трэба адрацоўваць не толькі нам. Рэкамендацыйныя спісы, што дасягаюць нам дамамі творчасці, складаюцца без уліку творчых магчымасцей тэатраў, без кансультацый з рэжысёрамі вядучых тэатраў рэспублікі. А між тым многія тэатры ідэйна і творча значна выраслі, першым з калектываў можна было б даць права самім вызначыць свой рэпертуар, зыходзячы са сваіх творчых магчымасцей. Бо ніхто не ведае лепш творчых рэсурсаў калектыву, чым яго кіраўнікі і актёры.

Да кожнага спектакля вядзецца вялікая падрыхтоўчая работа. Але вядзецца яна ўсё ж бессістэмна, добра не прадумана. Прычына? На 50—70 акцёраў усёго адзін рэжысёр і заагулаваная пастановачная частка. Ці змогуць яны забяспечыць сапраўдную педагогічную, выхавальную, творчую работу ў калектыве? Наспева неабходнасць перагледзець штаты народных тэатраў, укамплектаваць іх пастаяннымі педагогамі.

Есць шмат неадпаведнасцей і ў Палажэнні аб народных тэатрах. Значыцца спектакль на нашай сцэне жыве 10—15 паказаў. Пасля яго жыццё качаецца. А колькі сродкаў, творчых намаганняў затрачана! Ці не час падумаць пра век спектакля? А гэта не так цяжка і зрабіць. Пакуль што не плануецца выезда народных тэатраў ні дамамі творчасці, ні вядомымі арганізацыямі. У рэспубліцы больш за 40 народных тэатраў. Чаму б Беларусіпрофу, дамамі творчасці не наладзіць абмежаванага гастролі паміж імі, чаму б не праводзіць справядлівае лёсаванне тэатраў у Мінску і іншых гарадах рэспублікі?

Да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна наш тэатр паставіў спектакль на п'есе М. Пагодзіна «Паэма аб сім'і». Спектакль вялікі, масавы. І вельмі хочацца, каб гэты спектакль, якому аддадзена столькі працы і нахвнення, не пражыў век мятэлыка, каб праз 10—15 выхадаў на глядача ён не памёр.

А. БЯЛЯЕУ,
галоўны рэжысёр Народнага тэатра
Дома культуры Мінскага трактарнага
завода.

Чытальніца Ніна Паскевіч, работніца Беларускай трыкатажнай фабрыкі.

НЕСЦЕРКА НА ЭСТРАДЗЕ

Мы ведаем Несцерку. Бачылі яго на сцэнах тэатраў, смяяліся разам з ім, гартаючы старонкі п'есы Вітала Волкава. І вось зноў знаёмства, крыху нечаканае: Несцерка стаў героем сцэнарнага агітбрыгады Дома культуры дзявятага будаўнічага трэста Віцебска. Смела, з уласцівым яму гумарам, дасціпнасцю, праніклівацю Несцерка выходзіць на сцэну і становіцца змагаром за чысціню нашай маралі, быту. Зроблена гэта без напярэжання, арганічна, вясела.

Глядзіш, і думаеш: так, для таленавітай агітбрыгады няма немагчымых жанраў, недасягальных літаратурных вобразаў.

Агітбрыгада будаўнікоў і раней вызначалася арыгінальнасцю выкарыстання самых розных мастацкіх жанраў, калі з аўдыторыяй трэба было весці вострую, прынцыповую, палітычную завостраную размову. Няма ў тэатры той будаўнічай плячоўкі, таго аб'екта, дзе б ні выступала брыгада. Яна аб'ездзіла намала калгасаў і саўгасаў Віцебскага раёна. Нядарна выглядаюць праграмы агітбрыгад Аршанскага ільнякомбіната, наваполацкіх нафтавікоў, Віцебскага педінстытута і фабрыкі «Сцяг Індустрыялізацыі».

Але многія недахопы агітбрыгад вобласці становяцца ўжо традыцыйнымі. Часцей яны ідуць ад сцэнарыяў, якіх не халае адзінага сюжэтнага стрыжня, публіцыстычнай настырні. Вельмі часта для свядаржэння становіцца калектывы выкарыстоўваюць толькі п'есы ды вершы, адмоўнае ганьбуюць толькі ў народных і прыпевах. Нестасе дасціпных пантаным, інтэрмедый. Часта пошукі формы, мастацкіх сродкаў зводзіцца на нішто драбна-тэм'ем.

Мастацкім агітбрыгадам сёння вельмі патрэбна метадычная дапамога, вучоба ў лепшых калектываў. Дама народнай творчасці і прафесіянальнай эстрада абавязаны дапамагчы ім у гэтым.

Агітбрыгады — гэта носьбіты мастацтва і палітыкі, партыйныя агітатары. А таму і ўвага да іх павінна быць значна большай, канкрэтнай, эфектыўнай.

Н. ЛЯДЭНКА,
член журы Віцебскага абласнога
агляду агітбрыгад.

АДЫБЛАСЯ музычная прэм'ера, аб якой я не магу не сказаць хаця б кароткае слова, — упершыню публічна выконвалася Сімфонія Генрыха Вагнера. Імя гэтага беларускага кампазітара вядома шырокаму колу слухачоў не толькі нашай рэспублікі. Да жанру сімфоніі раней ён ніколі не звяртаўся. Таму прэм'ера выклікала цікавасць музычнай грамадскасці Мінска.

Асноўны змест гэтага твора — усхваляваны роздум сучаснага чалавека, захопленнага жыццём ва ўсім яго багацці і разнастайнасці. Шырокую плынь аптымізму нясе галоўная і пачобная тэма музыкі. Добра, што кампазітар пазбягае пампезнага гучання і не «грукача» ў барабаны, каб перадаць жыццерадаснае ўспрыняццё жыцця. Наадварот. Сімфонія пачынаецца ўступам вялянчэліў і кантрабасаў, да якіх далучаюцца кларнет і флейта ў нізкім рэгістры, і так узнікаюць два празрыстыя струмені, якія нібы падрыхтоўваюць інтанацыйна з'яўленне галоўнай партыі. Яна пабудавана на квінта-квартавым скапленні. Прычым, п'явучая і часам пагарэзнаму танцавальная партыя кантрастна гэта, галоўнай, і паступова пераходзіць у цікавыя заключныя акцэнт першай часткі. Музыка ўцягвае слухача ў светлы і трошкі насцярожаны «клімат» інтэлектуальнага роздуму героя твора.

Распрацоўка — імклівае фугата, пабудавана на супрацьпастаўленні струнных інструментаў меднай і драўлянай групам. Тут, на маю думку, аўтар дасягае вельмі значнага гучання аркестра, у якім не губляюцца выказванні асобных інструментаў. Перад слухачом раскрываецца характар, схільны да актыўных дзеянняў і барацьбы з перашкодамі, якія жыццё ставіць перад чалавекам. Заклікі медных інструментаў, якія нібы перапыняюць адзін аднаго ў імітацыях, падкрэсліваюць драматызм і сталасць пачуццяў напружанага ў змаганні ва-

АДНЫМ з апошніх канцэртаў сёлённага сезона быў вечар савецкай камернай музыкі. На ім галоўнай дзеючай асобай стаў камерны аркестр Беларускай філармоніі, якім кіруе дырыжор Ю. Цырук. Калектыву паставіў перад сабой задачу — даць разнастайную праграму з твораў розных па стылі і характары кампазітараў. Таму ад кожнага музыканта патрабавалася асабліва ўдмлівае «пачытанне тэксту», адточанасць усіх дэталюў, дакладнасць штрыхоў і нюансаў. Канцэрт паказаў, што музыканты могуць з гонарам выходзіць і з цяжкага становішча. А дырыжор Ю. Цырук прадстаў у канцэрте і сталым мастаком-інтэрпрэтарам складанай і цікавай праграмы, і аўтарам раду пералажэнняў для камернага аркестра.

Цікавым нумарам праграмы першага аддзялення канцэрта быў вакальны цыкл Э. Тырманд «Зямное прычэпленне». Ён складаецца з пяці маналогоў на вершы М. Танка «О, як лёгка ісці», «Калі б я забыў», «Хоць сад абтрэсены», «Ідучы на сустрэчу», «Парог». Музыка драматычна і насычана падкрэслівае агульную іх тэму — чалавек і яго абавязак. Па-музычнаму чула, захоўваючы багацце пачуццявага тэксту, раскрываючы яго ўнутраную мелодыку, Э. Тырманд стварыла эмацыянальна насычаны твор, характэрны палымнасцю выказвання, лірызмам філасофскага роздуму, дасціпным народным гумарам.

Цыкл вельмі складаны для выканання. У партыі саліста пераважае чалавечая гаворка з яе свабоднай рытмікай і зменай памераў. Выразныя рэчытывы на адзіным гуку часта пераходзяць у шырокае распевы. Вялікую ролю адыгрываюць і «гукавыя» паўзы. Саліст філармоніі С. Машкоў (бас), на маю думку, ярка выканаў партыю ў цесным творчым кантакце з аркестрам. Хаця Э. Тырманд задумала свой цыкл як дуэт голасу і фартэпіяна (у такой рэдакцыі ён паспяхова і выконваўся), аркестравае пералажэнне фартэпіяна

**МУЗЫКА,
МУЗЫКАНТЫ**

СПОВЕДЗЬ УСХВАЛЯВАНАГА СЭРЦА

лявога чалавека. Пасля такога інтэнсіўнага развіцця зваротны матэрыял пабочнай партыі істотна ператвараецца і паліфанічна пераплятаецца з галоўнай партыяй. Гэтым прыёмам Г. Вагнер стварае тонкае гарманічна-інтанацыйнае адзінства.

Слухаючы сімфонію, я адчуў, што яе аптымізм і цэльнасць эмацыянальнага свету абумоўлены перш-наперш яснай ідэйнай задумай. Для мяне гэта задума мае ў цэнтры вобраз маладога савецкага чалавека са здаровым светаўспрыманнем. Так, бывае, што яго чакаюць выпрабаванні, але ён гатовы пераадолець цяжкасці на шляху да светлай і высакароднай мэты. Герой — актыўная асоба.

Другая частка — пасакалія-паліфанічная форма, дзе паўтараецца баявая тэма, на фоне якой свабодна развіваюцца верхнія галасы. Ідзе пераклічка з пачаткам першай часткі. А музыка перадае больш спакойны і засяроджаны роздум чалавека, які нібы застаецца сам-насам з прыродай. Зноў жа духоўны стан яго па-трапяткому прасветлены і валявы.

Пафас задумы Першай сімфоніі Г. Вагнера непасрэдна перададзены ў монатэматычнай музычнай тканіне твора. Гэта і робіць твор ладным і кампактным. Але «нечакана» ў другую частку ўрываецца хуткае скерцафінал, напісанае ў форме ронда. У музыцы пачынае гучаць як урачыстая перамога маладых пачуццяў (тут дасціпны гумар і танцавальныя рытмы гаспадарыць у музыцы). Твор узнікае да апафеозу, які сцвярджае

душэўнае характэрнае героя, што з гонарам выходзіць з жыццёвых выпрабаванняў і злівае свой імгэт з настроем народнага свята.

І на гэты раз Г. Вагнер прадэманстраваў цікавае сімфанічнае мысленне, якое адчуваеш у яго ўменні арганічна развіваць тэмы, трансфарміраваць іх у кантрастныя, розныя па характары меладыйныя вобразы. Фактура твора багатая цікавым рытмічным і паліфанічным дэталю. Ясная гарманічная мова сімфоніі. Асабліва дарагімі для мяне былі тыя рысы кампазітарскага таленту Г. Вагнера, якія мы ведалі і па ранейшых яго творах, — аптымістычнае адчуванне жыцця і ўменне быць па-сапраўднаму сучасным, без такіх модных цяпер намаганняў абавязкова выглядаць арыгінальным і штучным. Цікава аркестравана сімфонія — аўтар карыстаецца багаццем і прыгажосцю арфы, чэлысты і многіх ударных інструментаў. Наогул тэхнічна аснашчанае сімфоніі вельмі задаволіла мяне.

Кажуць, музыка, у адрозненне ад набору гукаў, хай сабе і арыгінальна-«арганізаванага», абавязкова нешта гаворыць чалавеку, раскрываючы яго ўнутраны свет. Такі змест і ўспрымальнасць слухачамі як па-грамадзянска ўважаюць і сэрцам правераюць выказванне мастака пра час і пра сябе. Гэта мы яшчэ раз адчулі падчас выканання Першай сімфоніі Г. Вагнера Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР пад кіраўніцтвам дырыжора Ю. Яфімава.

Анатоль БАГАТЫРОУ,
народны артыст БССР.

ЯШЧЭ АДЗІН ЭКЗАМЕН

партыі, якое зрабіў Ю. Цырук, пакінута надзвычай прыемнае ўражанне і адцягнула новыя якасці музыкі і вершаў. (Прыкра толькі, што ў праграме канцэрта вершы М. Танка надрукаваны ў рускім перакладзе, значна горшым за арыгінал).

У першым аддзяленні канцэрта аркестр выканаў і некалькі інструментальных п'ес. Сярод арыгінальных твораў было і Алегра І. Лучанка. Гэта пералажэнне адной з частак яго струннага квартэта, узабагачанае новымі тэмбравымі нюансамі і актыўнай рытмікай. Слухаць Алегра ў выкананні камернага аркестра прыемна.

Выконваўся таксама і «Калаж на тэму ВАСН» — эстонскага кампазітара А. Пярта — своеасабліва маленькая сюіта з трох нумароў. Кампазітар звяртаецца толькі да меласу і да форм старадаўняй музыкі: свабодна-імпрывізацыйная Таката, велічная, з адценнем трагізму народна-танцавальная Сарабанда, шматгалосая паліфанічная фантазія — Рычэркар. Але сюіта гучыць ярка па-сучаснаму і ў гарманічнай мове, і ў аркест-

равых фарбах. Адсюль і сама назва — Калаж — «склейванне»; тут як бы склейваецца, спалучаецца мінулае і сучаснае.

З вялікай цеплынёй і задушэўнасцю выконвалася Арыя для скрыпкі ў суправаджэнні аркестра кампазітара Г. Гальвіна (саліст — лаўрэат Усесаюзнага і Міжнароднага конкурсаў Р. Нодэль).

Пры ўсёй складанасці і шматграннасці праграмы першага аддзялення канцэрта адказны экзамен на сталасць аркестр трымаў усё ж ў другім аддзяленні, у якім выконвалася Чатырнаццаць сімфонія Д. Шастаковіча. Аб гэтым новым творы вялікага савецкага кампазітара шмат і падрабязна пісалася ўжо ў друку. Шырокае трагедычнае палатно Д. Шастаковіча прысвечана адвечным у мастацтве тэмам жыцця і смерці. Твор накіраваны супраць насілля, супраць сацыяльнай несправядлівасці. Для канкрэтызацыі зместу кампазітар карыстаецца словам — гучаць вершы Апалінера, Лоркі, Кюхельбекера і Рыльке. У выкананні ўсіх адзінаццаці частак сімфоніі ўдзельнічаюць два вакалісты, якія то са-

ліруюць па чарзе, то ствараюць сцэні-дыялогі, то зліваюцца ў дуэце. Партыю сапраўды ў канцэрте выконвала салістка Маскоўскай дзяржаўнай філармоніі М. Мірошнікава, баса — С. Машкоў. Раскрываючы вобразы герояў сімфоніі, выканаўцы паказалі сваё ўменне творча пераўвасабляцца, тацёўна падкрэсліць жанравую своеасаблівасць кожнай з частак твора і перадаць трапяткі настроі музыкі.

Праўда, часам салісты не вельмі выразна ў дэцыі даносілі да залы кожнае слова, а гэта ў 14-й так важна!

Мы ўжо гаварылі, што найбольш ярка аркестр і дырыжор праявілі сябе ў выкананні сімфоніі Шастаковіча. Нягледзячы на тое, што ў ёй мноства кантрастных частак, твор прагучаў, як кажуць, на адзіным дыханні з лагічнай, пам'ястацку апраўданай расстаноўкай акцэнтаў. Струнная група аркестра надзвычай добра сыграла складаную партыю, дзе трэба было высокае майстэрства ў кантыленных эпізодах і ў гучанні «шчыпковых» інструментаў. У цэлым найбольш удалымі ў выкананні аркестра здаюцца канціна оргі ў таверне, вобраз Рэйна з выпльваючай лодкай, ваенны марш Смерці і фінальная частка.

Гэты канцэрт камернай музыкі выклікаў гарачыя сімпатыі і адабрэнне слухачоў.

С. НІСЧЕВІЧ.

ВАЛЕРЫЙ КУЧЫНСКІ—

УДЗЕЛЬНІК ІV МІЖНАРОДНАГА КОНКУРСУ ІМЯ ЧАЙКОўСКАГА

Пасля трох адборачных тураў права ўдзельнічаць у гэтым спаборніцтве маладых музыкантаў і спевакоў заваяваў студэнт-выпускнік Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага Валеры Кучынскі.

Дваццацітрохгадовы спявак — ужо лаўрэат Усесаюзнага конкурсу маладых вакалістаў імя М. Глінкі. Цяпер Валеры Кучынскі стажыруецца ў Беларускай тэатры оперы і балета і ўдзельнічае ў філарманічных канцэртах.

IV Міжнародны конкурс імя Чайкоўскага адкрываецца 2 чэрвеня ў Маскве. Папулярнасць гэтага творчага спаборніцтва маладых музыкантаў і спевакоў незвычайна вялікая. Ужо зараз на ўдзел у конкурсе паступілі заяўкі ад 258 музыкантаў і спевакоў з 35 краін свету.

«Ен заўсёды хваліў і ахвальваў мяне да пісаньня».

Янка КУПАЛА.

I.

У лістападзе 1908 года газета «Наша ніва» (№ 24) змясціла на сваіх старонках верш Янкі Купалы «З песень беззямельнага». Прывітання ён Уладзіміру Іванавічу Самойлу.

Многім чытачам «Нашай нівы» гэтае імя было знаёма. Праўда, свае матэрыялы Самойла падпісваў ініцыяламі У. С., альбо скарачана Ул. С., У. С.—а. Але так рабілі і іншыя супрацоўнікі і карэспандэнты беларускай газеты, у тым ліку і Янка Купала. Прозвішча Самойлы Купала таксама напісаў скарачана: «Прывітаю Ул. Ів. С.—а».

Некаторыя свае матэрыялы Самойла падпісваў і псеўданімам «Уладак з Казіміраўкі».

Казіміраўка (Казімерка)—гэта фальварак, які належаў бацькам Самойлы і куды ён прывязджаў на канікулы кожнае лета. Фальварак суседнічаў з хутарам Мачаны, дзе жылі сваімі бацькамі Купалы—Даміян Луцэвіч. Тут Янка Купала і пазнаёміўся з Уладзімірам Самойлам. «З таго часу,—піша ў сваіх успамінах жонка паэта Уладзіслава Францаўна Луцэвіч,—пачалася іх дружба, якая цягнулася доўгія гады».

Самойла быў на ўзросце старэйшы за Купалу. Ён ужо займаўся ва ўніверсітэце і слухаць яго было вельмі цікава. Да таго ж, сын гаспадары Казіміраўкі быў чалавекам сур'ёзным, і, на ўсім відзе, не цураўся простых людзей. Ён добрамыліва і ўважліва адносіўся да сялянскага хлопчыка, які так прагна цягнуўся да навукі. І калі аднойчы той расказаў яму аб сваёй мары—атрымаць адукацыю, ахвотна згадзіўся дапамагчы Купалу падрыхтавацца да паступлення ў Мінскае рэальнае вучылішча.

«Усё лета пачаў Ясь сядзець за піганімі»,—успамінае пра тых часы сястра паэта Леакадзія Раманоўская. Відаць, гэта былі і падручнікі, якія яму прыпасіў Самойла. Не адну гадзіну прасядзеў за імі рэцэптар-настаўнік і яго вучань.

Мінскае рэальнае вучылішча знаходзілася на Захар'еўскай вуліцы, д. № 110. Гэта была агульнаадукацыйная сярэдняя вучэбная ўстанова з шасцігадовай курсам і сёмым дадатковым класам. Паводле «Памятнай кніжкі Мінскай губерні на 1890 год» (Мінск, 1889, стар. 77) тут вывучалі такія прадметы, як матэматыка, фізіка, прыродазнаўства, геаграфія, руская літаратура, руская мова, гісторыя, французская і нямецкая мовы, чарчэнне, малюванне і некаторыя іншыя. Матэматыку выкладаў сам дырэктар вучылішча Іван Іванавіч Садойла. Сын Уладзімір неаднойчы расказаў яму пра Купалу, і Самойла-бацька, які ўвогуле быў чалавекам гуманым, згадзіўся прыняць яго ў вучылішча без экзаменаў.

Як вядома, Купалу так і не давялося займацца ў рэальным вучылішчы. Але назвісьдзі застаўся ў памяці рэцэптар-сябар з Казіміраўкі.

II.

Мачаны, Казіміраўка... З тых часоў прайшоў не адзін год. Купала цяпер стала жыць у Вільні, дзе працаваў бібліятэкарам і актыўна супрацоўнічаў у «Нашай ніве».

Самойла даўно ўжо закончыў універсітэт і з'яўляўся адным з рэдактараў газеты «Мінскі курьер». Ён часта прывязджаў у Вільню, дзе бачыўся з Купалам. Іх сустрэчы заўсёды былі прыемнымі для абодвух.

Тое, што свой верш «З песень беззямельнага» паэт прывітаў былому свайму настаўніку, сведчыла аб глыбокай павязе да яго Купалы. Павязе і ўдзячнасці. І не толькі за тое лета ў Мачанях. Уладзімір Самойла і ў наступныя гады сардэчна кланяўся аб сваім маладым сябру. Неаднойчы сустракаўся ён з Купалам, калі сям'я Луцэвічаў у 1904 годзе пераехала ў Бараўцы, што недалёка ад Мінска, і пазней, калі Купала праз год пачаў працаваць практыкантам у боары Сёмкава, што таксама знаходзіўся поблізу Мінска.

«Я ўжо тады пісаў свае вершы, паказваў іх У. І. Самойлу,—успамінаў пазней Купала.—Ён заўсёды хваліў і ахвальваў мяне да пісаньня».

«У. Садойла,—сведчыць Уладзіслава Францаўна Луцэвіч, якая добра яго ведала,—вельмі асцярожна і ўважліва адносіўся да творчых пачынанняў Янкі Купалы. Ён можа перым зразу мець, што яго малады сябар—чалавек з вялікім паэтычным талентам, і акружаў яго ўвагай, імкнуўся стварыць яму ўмовы для росквіту яго здольнасцей. Ён бачыў, што цяжка ўмовы жыцця могуць загубіць талент Янкі Купалы».

Пры самым бліжнім удзеле Самойлы ў маі 1905 года ў газеце «Северо-Западный край», з'явіўся верш Янкі Купалы «Мужык». Гэта было першае выступленне будучага народнага песняра ў беларускай літаратуры. Яно мела вялікае значэнне для творчага лёсу паэта, бо, на яго словах, ён ужо свядома ведаў, што і як яму пісаць. Беларуская газета тады яшчэ не выходзіла, і хто ведае, калі б не садзейнічаў Самойлы, Купала, можа, пачаў бы друкавацца апачна пазней. Вядома, што першы яго верш у «Нашай ніве» рэдакцыя змясціла толькі ў маі 1907 года.

Яшчэ да выхаду з друку, вясною 1908 года, першага зборніка Купалы «Жалейка» Самойла чытаў вершы паэта ў рукавісу. Іх яму дасылалі Купала па пошце альбо перадаваў пры асабістых сустрэчах. «Калі я жыў на вёсцы,—піша паэт у сваёй аўтабіяграфіі,—многа напісанага я перадаваў Самойлу». Апошні быў знаёмы з Б. І. Энімак-Шыпілам—відным дзеячом беларускай культуры, адным з арганізатараў пецярбургскай выдавецкай суполкі «Загляне сонца і ў наша аконца», і калі паэт падрыхтаваў у лістападзе 1906 года сваю першую вершаваную кніжку, Самойла пераслаў яе ў Пецярбург, дзе яна і была надрукавана.

Уладзімір Самойла адгукуўся на выхад «Жалейкі» двума рэцэнзіямі. Першая надрукавана ў газеце «Наша ніва» 15 (28) верасня таго ж 1908 года з подпісам «Уладак з Казіміраўкі». «Песні Купалы,—гаворыцца ў рэцэнзіі,—гэта аўстра, у якой «свечка душы беларусы; гэта праўдзіны, непадроблены голас, што выходзіць з самай глыбіні народнай душы, гэта «крык—што жыве Беларусь». І хто раней не верыў, што беларускі народ зможа прачунацца і найці сваёй дарогай, той цяпер мусіць прызнаць, што беларусы... захавалі «спадчыну» знацца».

Асабліва спадабаліся рэцэнзенту тры вершы Купалы, у якіх паэт «кліча да вялікай працы» і дзе малююцца «жывыя вобразы беларускіх сялян і іх жыццё». Паэт, гаворыць Самойла, выказаў у «Жалейцы» тую думку народа, які жывуць у народзе». Аўтар рэцэнзіі выказаў надзею, што вершы Купалы знойдуць сабе дарогу да кожнай вясковай хаты, дапамогуць селяніну «расці і развіцца... разам з братнімі суседнімі народамі».

Малючы на ўвазе тых, хто адмаўляў існаванне беларускага мастацкага слова і лічыў беларускую мову «дубоваю», якой месца толькі ля «мужыцкай задворкі» і ля «ўбогіх мужыцкіх палёў», Самойла ўказавае на Купалу, «якая народнага», творчасць якога адзначана высокімі мастацкімі якасцямі.

Другая рэцэнзія Самойлы была змешчана 23 жніўня 1908 года ў газеце «Мінскі курьер».

Ісідар БАС

УЛАДАК З КАЗІМІРАЎКІ

якая выходзіла на рускай мове. Называлася яна «Вялікае свята». Вялікім святам для беларускага народа лічыў Самойла з'яўленне ў свет зборніка «Жалейка». «Мы прысутнічаем,—урачыста адзначае ён,—пры гістарычнай падзеі, надзвычайнай для краіны важнасці». У вершах Купалы,—піша ён,—«сонца жывой, сапраўднай паэзіі». На думку рэцэнзента, паэт адлюстравуў у сваіх творах усе лепшыя якасці разумяга і шмат часу навучанага за доўгія часы прыгнёту беларускага селяніна. Яны—сапраўднае «нацыянальнае скарбніца», магучы рычаг для разумяга і духоўнага развіцця народа. У іх выразаюцца чыста настраі і спадчына «народнай душы».

Уладзімір Самойла выказаў надзею, што прыйдучы лепшыя часы, і тады беларускі народ адлюстрыць паэту за яго подзвіг бесмяротнасцю. «Няхай ён будзе для беларуса тым, чым быў Шаўчэнка для Украіны!»—зазначае Самойла сваю рэцэнзію на вершаваны зборнік Купалы.—Пажадаем яму творчых сіл для новых песень і пасадзейнічам самаму шырокаму распаўсюджанню гэтага першага твора сапраўднага беларускага паэта».

Сам Уладзімір Самойла садзейнічаў распаўсюджванню вершаў «Жалейкі», калі яны яшчэ не з'явіліся ў друку. Ён перадаваў іх перапісаным ад рукі знаёмым і іншым асобам. А калі стаў працаваць у газеце «Мінскі курьер», дык пераклаў і надрукаваў у ёй (13 красавіка 1908 г.) верш Купалы, які пачынаўся радком «Хочь ты, сэрца, лопні, трэсні». Гэта, бадай, першы пераклад твораў паэта на рускую мову. На жаль, ён застаўся малавядомым нават нашаму беларускаму літаратуразнаўству.

Як бачым, Самойла з захваленнем сустраў вершаваную кніжку свайго сябра-паэта і вельмі высока, у адрозненне ад некаторых іншых, напрыклад, Ядвігіна Ш., ацаніў яе ў друку. Праўда, у сваіх рэцэнзіях ён пазбягае аналізаваць той ці іншы верш з сацыяльнага боку, што тлумачыцца, на нашу думку, абмежаванасцю светлагляду Самойлы. Бясспрэчна, ён належыў да прагрэсіўнай часткі беларускай інтэлігенцыі, супрацоўнічаў у газеце «Северо-Западный край», якая знаходзілася пад уладам Мінскай групы РСДРП. Але Самойла не быў рэвалюцыйным дэмакратам, як Янка Купала. Яго прагрэсіўнасць, як гэта можна бачыць з таго, што напісана ім і надрукавана ў тагачаснай прэсе, не ішла далей крытыкі асобных бакоў самадзяржаўнага ладу і паграбаваных тых ці іншых сацыяльных рэфарм. Хоць Купала раўняў з ім, прыносіў яму свае вершы і з павагай, удзячнасцю ставіўся да Самойлы, але ён не мог не бачыць, што погляды яго старэйшага сябра на сучасную яму рэчаіснасць, на тую барацьбу, якую вядуць працоўныя Беларусі за сваё сацыяльнае і нацыянальнае развіццё—абмежаваныя. Купалу вабіла ў Самойлу галоўным чынам яго сардэчнасць, сур'ёзны погляд на літаратуру, яго адукаванасць, высокую культуру. З аўтабіяграфіі паэта можна зрабіць вывад, што калі Самойла і ўплываў на Купалу, дык галоўным чынам толькі ў літаратурных адносінах. «Якія сустрэчы зрабілі ўплыў на мяне ў літаратурных адносінах?—піша Купала.—Цяжка сказаць. У першыя знаёмства з памешчыкам Чохавічам я тады не пісаў яшчэ. Застаюцца з таго часу Ядвігін Ш. і У. І. Самойла. Абодва яны людзі сур'ёзныя, культурныя і самі літаратары, супрацоўнічалі ў газетах...».

Пяру Уладзіміра Самойлы належыць і першая па часу рэцэнзія на драматычную паэму Я. Купалы «Адвечная песня», якая выйшла ў Пецярбургу асобным выданнем у першай палове 1910 года. Рэцэнзія на яе змешчана ў газеце «Наша ніва» ў нумары 38 таго ж 1910 года.

«Імя Янкі Купалы,—адзначае Самойла ў пачатку рэцэнзіі,—многа гаворыць нашаму сэрцу: яно ўжо стала даратім для ўсіх беларусаў, да

кастрых дайшла тры гады таму назад яго «Жалейка»; яно дорага і тым тысячам чытачоў «Нашай нівы», што на старонках гэтай газеты прывыклі сустракаць імя Купалы».

Як і ў рэцэнзіях на «Жалейку», Самойла і ў гэтым артыкуле высока ацэньвае новы твор паэта, прытым, у адрозненне ад думкі некаторых крытыкаў, якія звязвалі «Адвечную песню» з сімвалізмам, ён акцэнтнае ўвагу чытача на рэальнасці аместу паэмы, на «жывой энергіі, яснай і праўдзівай», якой яна адзначана, як і пагоў уся творчасць пісьменніка—«нацыянальная... і агульналюдская» адначасова.

Купала ў гэты час займаўся ў Пецярбурдзе на агульнаадукацыйных курсах Чарняева. Невядома, ці бачыўся альбо перапісваўся ён з Самойлам, але добрыя, сяброўскія адносіны паміж імі працягваліся, што можна бачыць хача б з таго, што Купала, калі ён зноў прыехаў у Вільню, бываў на кватэры ў Самойлы.

III.

Купала, як адзначалася вышэй, пісаў пра Самойлу, што ён быў культурным чалавекам. Сапраўды, дыяпазон яго ведаў вельмі шырокі. Пецярбургскія старонкі газеты «Мінскі курьер» за 1908 год, мы сустрацім артыкулы Самойлы пра Ібсена, Мэтэрліна, Верасева, Ю. Славацкага, П. Струве, Ус. Меерхольда, Г. Гофманстэля і многіх іншых вядомых людзей. Шэраг яго арты-

кулаў прывітаны разгледу сучаснай яму рускай літаратуры. Далёка не з усімі думкамі і меркаваннямі, выказанымі Самойлам, можна пагадзіцца. Ёсць у яго атрыкулах і памылковыя, глыбока суб'ектыўныя сцвярджэнні. Але напісаны яны таленавіта, і чытач адразу бачыць высокаадукаванасць, інтэлектуальнасць іх аўтара.

Вастрыжэй, палемічным знакам, грунтоўнасцю адзначаны і публіцыстычныя артыкулы Самойлы, у тым ліку і тая, дзе ён выступае ў абарону нацыянальнай беларускай культуры і беларускай мовы.

Вядома, што ў часы рэвалюцыі 1905—1907 гадоў узніклі першыя легальныя беларускія газеты, выдавецкія таварыствы і суполкі. Наглядаюцца бурны рост новай беларускай літаратуры, што асабліва праявілася ў творчасці Купалы, Коласа, Цёткі і іншых пісьменнікаў, якія ўголас заявілі на ўвесь свет, што дзесяцігоддзі прыгнёту, заняволення не зламалі духоўных і маральных сіл народа. Як слухна заўважыў М. Багдановіч, беларускае друкаванае слова зрабілася пільнай неабходнасцю і хутка атрымала небывалы размах.

Усё гэта выклікала шалёную цікавасць з боку розных рэакцыянераў, буржуазных нацыяналістаў і іншых. Яны нават, як паведамыла газета «Вітэбскіе губернскае ведомості» ад 20 жніўня 1908 года, сабраліся ў Вільні «на з'езд», каб абвясціць, што «ніякай беларускай мовы як такой «не існуе» і што быццам народ «звечна не знаўмы тэрміну беларусы».

Зняважліва, з пагардай ставіліся да беларускай літаратуры і мовы і такія рэакцыйныя органы друку, як «Мінское слово» і «Мінскіе епархіяльныя ведомості», якія рэдагаваліся цесранамі Шыгітам і Скрыпчанка. Супраць іх Уладзімір Самойла напісаў шэраг артыкулаў пад назвай «Нататак» (№№ 5, 10, 46, 58, 60), у якіх вырывае заклятых ворагаў нацыянальнай культуры беларусаў. Ён патрабуе ад улад, каб у школах выкладалася беларуская мова. «Абавязковай умовай развіцця духоўнага жыцця народа,—піша Самойла,—з'яўляецца вывучэнне яго роднай мовы ў школе. Без гэтага ніякія народныя ўніверсітэты, ні самыя таленавітыя лектары, настаўнікі і асветнікі нічога не зробіць, не абудзяць цікавасць да сваёй навукі, не абудзяць самастойнага жыцця і творчасці народа».

Артыкулы Самойлы выклікалі цікавасць перадавой грамадскасці. Доктар Н. Чарноцкі, напрыклад, прывёў у рэдакцыю «Мінскага курьера» ліст, у якім пісаў: «Спаздзіся, што голас аўтара «Нататак» не будзе марным лямантам ч пустыні».

Паведамыючы чытачам газеты, што ў Пецярбургскім універсітэце акадэмік Шахматаў, прафесар Водуц дэ Куртанэ збіраюцца чытаць лекцыі на ўкраінскай філалогіі, Самойла згорыччу зазначае ў заметцы «Нацыянальная школа»: «Калі дойдзе чарга і да нашай забытай Беларусі!».

У газеце «Мінскі курьер» надрукавана многа вершаў Самойлы, якія паказваюць, што сябра Купалы быў і здольным паэтам. У адным з іх Самойла высмейвае тых, хто дзеля «звычайнай манеты» мірыцца з акаляючай «Ілжывасцю». У другім вершы паэт заклікае ў «цяжкаму гадзіну» рэакцыі «не падаць духам» і смела змагацца з «смяротнасцю» жыцця. «Няхай,—звяртаецца паэт да свайго сучасніка,—шыпяць і выюць на дабе і псы, і гадзюкі», «няхай ты загінеш» у барацьбе, але «па тваіх слядах пойдучы іншыя», якім усё ж давядзецца ўбачыць лепшае жыццё.

Паэтычная творчасць Самойлы невядома ні нашаму літаратуразнаўству, ні тым больш чытачу. Таму прапануем тут два яго вершы, а таксама зроблены ім пераклад верша Купалы, які пачынаецца радком «Хочь ты, сэрца, лопні, трэсні». Яны надрукаваны ў газеце «Мінскі курьер» (№№ 1, 61, 67 за 1908 год) і могуць даць некаторае ўяўленне аб паэтычных здольнасцях сябра Купалы.

ДИТЯ СОЛНЦА

Одуванчика пушинка
С ветром понеслась,—
И летала, как снежинка,
В воздухе кружась.

Понеслась над всей природой —
В золоте лучей,—
Упиваясь свободой,
Смелостью своей!

В упоении ветра силу
За свою приняв,
Возгордилась и забыла
Край родимых трав.

Но восторгов чудных время
Быстро пронеслось...
Без земли святое семя
В ней не развилось...

Тосковало по отчизне
В золоте лучей...
И зародыш вечной жизни
Так и умер в ней.

БЕЛОРУСУ

Из Янука Купалы

(С белорусского «Жалейка», СПБ)

Сердце пусть в груди порвется,
Пан пусть выгонит из хаты,
Буду петь, пока поется! —
А ведь там возьмут в солдаты.

Песням—сердце, жизни,
свобода!

Пусть душа развеселится!
Пусть для бедного народа
В песне мир преобразится!

Пусть на ниве ли, на пашне,
С топором, иль за сохой,
За работою-ль домашней,—
Песней тешится родною!

Пусть ее не постыдятся,
Пусть родное слово ценит,
Языку, в каком родится,
Для чужого не изменит!

Будет петь мой голос громкий,
Чтоб глаза его раскрылись,
Чтоб души его потемки
Светом знания озарились!

Темен мой народ убогий,
Сил своих не сознавая,
Он живет, как зверь в берлоге
А ведь в нем душа живая!

Сердце нежное в нем дико:
Пёс издох—он горько плачет...
И губить свой дух великой
Ничего ему не значит!..

Так прорисней, народ забытый,
Притерпевшийся
к страданью! —
Счастья путь лежит
открытый! —
Силе, праву—и желанью!

НЕ ОЧЕНЬ

Мир не строг — он лишь тем
озабочен,
Чтоб во всем была мера —
«не очень».

Острый ум — хорошо!..
Но не очень
Пусть он будет опасно отточен...
Глуп?.. сойдет!.. Только лишь бы
не очень

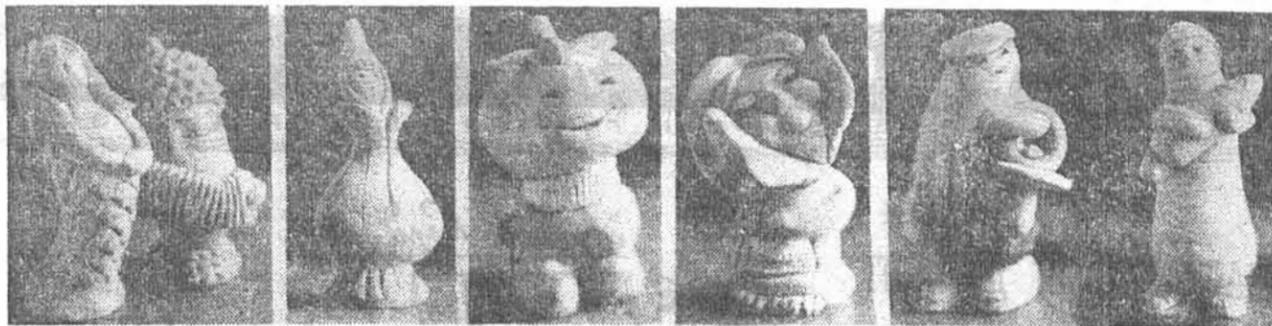
Уж до святости был...
не порочен!
Честен?.. гм — ничего...
Но не очень

Будь так резок, придирчиво
точен...
Скот?— Ну что ж! —
Лишь бы только не очень

Безобразно по-свински порочен...
Добр — похвально! Но только
не очень

Будь чужою бедой озабочен,
Смел, решителен... что-ж! —
Но не очень

Будь в решениях бессмысленно
прочен.
Мудрость в том, чтоб постичь,
что не очень
Мир тобой, а ты им озабочен...

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ ВЫСТАВКА-КОНКУРС ТВОРАЎ САМАДЗЕПНЫХ МАСТАКОВ ДЭКАРАТЫВНА-ПРЫКЛАДНОГА МАСТАЦТВА І НАРОДНЫХ МАСТРОЎ-УМЕЛЬЦАЎ, ПРЫСВЕЧАНАЯ ДЭННІСКАМУ ЛЮБЛЕЮ.
Галоўныя цэнкі гавілячкі Софі Малатковай: «Чаму ж нам не песь?», «Цыбулічка», «Памідорчык», «Капусцічка» і «Шчаслівая сям'я».

ЗАУСЕДЫ так бывае — калі пачнеш пра нешта думаць зараней, рыхтавацца да яго, то міжволі расхвалюешся, распаліш сябе. І вось, каб не страціць той каштоўны душэўны запал, гарэньне — верныя прыкметы натхнення — саджуся і пішу зноў.

На нашай зямлі дзень 24 мая, дзень Кірылы і Мяфодзія — не толькі дніна традыцыі. Ён даўно ўжо стаў сінонімам усенароднага імкнення да святага навукі і асветы, усведамлення непарыўнай сувязі балгарскага народа з народамі славянскай супольнасці. Святочныя ўрачыстасці ў гэты дзень выліваюцца на вуліцы і плошчы гарадоў і вёсак, у іх удзельнічаюць усе — ад малаго да старога, свята робіцца ўсенародным.

Гэты дзень з'яўляецца таксама днём роздуму над нашай дружбай, славянскім інтэрнацыяналізмам, днём падраўвання нашых культурных здабыткаў. Няма ніякіх магчымасцей расказаць пра ўсе каналы балгарска-славянскіх сувязей. Пра гэта ёсць шматлікія даследаванні на ўсіх славянскіх мовах. Няма іх — пра балгарска-беларускія сувязі, узаемае пранікненне культур. Сёння раскажу я толькі пра дружбу нашых літаратур і нашых літаратараў. 24 мая абавязвае мяне расказаць пра гэта і тая сустрэча, якія адбыліся па маёй ініцыятыве, пра шчырыя размовы аб людзях, якія паслухаліся голасу сэрца і, нягледзячы на ўсе цяжкасці, сумленна нясуць ад народа да народа культурныя здабыткі.

Самым старэйшым сябрам беларускага народа і яго літаратуры з'яўляецца ў нас пісьменнік і грамадскі дзеяч, зараз галоўны рэдактар часопіса «Белгаро-с'ветска дружба» — Ангел Тодараў. Яго імя добра ведаюць і старэйшыны пісьменніцкай дружны Беларусі. Першым я і наведваў Ангела Тодарава. Яго адказ на мае пытанні — з якога часу перакладаецца з беларускай паэзіі і якая ваша думка пра яе? — выліўся ва ўсхваляваны лірычны маналог.

— Пацягнула мяне да беларускай літаратуры, можна сказаць, не толькі па сваёй ахвоты, — ласкава ўсміхаўся ён. — У трыццаці гадах у нас выходзіў часопіс «Работнически литературен фронт» (РЛФ) — калектыўны орган суполкі пралетарскіх пісьменнікаў. У пачатку трыццаціга года я і пераклаў для гэтага часопіса верш Андрэя Александровіча «Бор» («Сасна»). Па просьбе пісьменнікаў я даваў да гэтага верша яшчэ цэлую старонку тэксту, дзе спрабаваў выказаць сваю думку пра творчасць гэтага паэта, пра беларускую паэзію. Падпісаўся я тады псеўданімам «Стр. Р.» — Стршымір Руданаў. Здаецца, гэта ўвогуле быў першы пераклад з беларускай літаратуры ў нас, у Балгарыі.

Пасля верасня 1944 года я не раз выступаў у друку, пісаў пра савецкую літаратуру, пра сучасных майстроў мастацкага слова Савецкай Беларусі. А потым мне пашчасціла наведаць БССР. Аб сваіх уражаннях з гэтай паездкі я з радасцю і хваляваннем напісаў некалькі нарысаў. Надрукаваны яны былі ў час Дзеяды беларускай культуры ў Балгарыі ў 1965 годзе і пасля яе... Да 60-годдзя Пятруся Броўкі пераклаў яго верш «Септемари», надрукаваны ён быў у газеце «Літаратурен фронт». Гэта спачатку, а потым верш не раз друкаваўся і ў іншых выданнях... Выйшаў з друку ў Балгарыі і мой цыкл вершаў пра Беларусь, сярод іх такія, напрыклад, як «Мінск», «У музеі паэта», «Нарач». Здаецца, Ніл Гілевіч, наш беларускі сябра, пераклаў іх на беларускую мову...

Але што гэта я ўсё пра сябе... Часопіс які я зараз рэдагую, заўсёды з задавальненнем дае слова беларускім пісьменнікам і паэтам. Нават цяжка палічыць усе імяны і творы, якія з'явіліся на старонках нашага выдання.

Беларускую літаратуру, багатую традыцыямі і вельмі сучасную па тэмамі, я не проста люблю. Я жыю ёю... У маёй бібліятэцы шмат беларускіх паэтаў і пісьменнікаў як на беларускай, так і на рус-

кай мовах. Я свабодна, з асалодай чытаю па-беларуску. З цікавасцю сачу за беларускай перыёдыкай — мы атрымліваем беларускія літаратурныя часопісы. Дый не толькі я захапляюся... Вельмі радасна, што беларуская літаратура знаходзіцца сярод нашых чытачоў гарацкіх прыхільнікаў, што рады аматараў беларускай паэзіі няспынна павялічваюцца...

...У выдавецтве «Български писател» я застаў адразу і Івана Давыдкава — галоўнага рэдактара, і Андрэя Германова, супрацоўніка аддзела паэзіі. Дазвольце мне, беларускія сябры, не знаёміць вас з імі. У Беларусі іх даўно добра ведаюць. Яны і бывалі часта ў вас, і пасябравалі з многімі. Хутка ў выдавецтве «Беларусь» выйдзе паэтычны зборнік Давыдкава, які я вельмі раю пачытаць.

На стале ў Давыдкава ляжаў новы паэтычны зборнік Сцяпана Гаўрусёва, а ў Германова — вершы Анатоля Вярцінскага. Яны працавалі над перакладамі іх. Справа ў тым, што выдавецтва «Народна култура» ў 1971 годзе выпускае вялі-

кладчыцкую змену, — гаворыць Найдан Вилчаў. — Памагаю зараз Іардану Янкаву, сачу за яго работаю — і проста не нарадуся. А памагаць трэба, часам нават старэйшыя беларускія паэты так здзіўляюць новымі паэтычнымі прыёмамі, што проста радуешся іх творчай маладосці. Памятаю, у канцы 50-х гадоў груп Саюз пісьменнікаў паслаў вялікую групу літаратараў у саюзныя рэспублікі СССР. Мэта была высакародная — завязаць кантакты, наладзіць пераклады. Але, чамусьці, мала засталася ахвотнікаў перакладаць з тых літаратур. І калі зараз беларуская літаратура мае ў нас столькі пасрэднакаў, то гэта перш за ўсё заслуга самой беларускай паэзіі.

Потым размова ў нас перайшла на яго зборнік вершаў, які выйшаў у выдавецтве «Беларусь»...

А Стэфан Палтоўнеў стаў цікавіцца Беларуссю ўсяго з год назад. Але ён каля трох месяцаў прабываў у СССР. Прыехаўшы, здаў у выдавецтва «Народна младеж» кнігу нарысаў пра Беларусь, надрукаваў цыкл вершаў пра вашу рэспубліку («Памяць»), «Ах, беларускі месяц чэрвень», «Рэфрэн», «Хатынь», «Адзін дзень у Мінску», а таксама пераклады вершаў Барадуліна, Калачынскага, Бічэль-Загнетавай, а цяпер робіць пераклады з Макаля для зборніка «Сучасныя беларускія паэты».

Усе — А. Тодараў, І. Давыдкаў, Н. Вилчаў, А. Германов, С. Палтоўнеў — праслілі перадаць праз «ЛІМ» беларускім пісьменнікам і паэтам, беларускаму народу шчырыя словы віншавання з 25-годдзем перамогі над гітлерызмам і сказаць, што яны былі і застаюцца сябрамі беларусаў, пакуль самі будуць лічыцца паэтамі і людзьмі.

А як жа з прозаю? Трэба сказаць, што ў апошнія дзесяцігоддзі шанцуе і ёй. У асобных выданнях выйшлі ў нас творы Брыля, Шамякіна, Быкава, нямаюча твораў іншых пісьменнікаў друкуецца ў перыядычных выданнях. Шмат аўтараў было прадстаўлена ў калектыўным зборніку «Беларускія апавяданні». З кім бы зараз хацелася мне пагаварыць аб перакладах беларускай прозы, дык гэта з Хрыста Берберавым. На жаль, заўчасная смерць выравала яго з радой нашых перакладчыкаў. Але і то, што яму ўдалося зрабіць, назаўсёды пакіне яго імя на скрыжалях нашай дружбы.

Заходзіў я яшчэ да рэдактара самага буйнога ў нас выдавецтва перакладной літаратуры «Народна култура» — Пенча Сімава. Гэта ў «Народнай культуры» выйшлі і «Беларускія апавяданні», і ўсе асобныя перакладныя беларускія кнігі.

— Калі што цікавага з'яўляецца на літаратурным небасхіле, мы стараемся заўсёды ўключыць яго ў план, а беларускае — у самыя кароткія тэрміны, — сказаў ён. — Вось і на 1971 год у нас запланавана выдаць дылогію І. Мележа.

Стомлены паходамі і інтэр'ю, вяртаюся я ў свой Інстытут літаратуры. Для паўнаты карціны захацелася мне спытаць трохі чаго і ў дырэктара інстытута прафесара Ст. Божкава, які нядаўна пабываў у Мінску і прывёз з паездкі самыя выдатныя ўспаміны.

— Мы таксама стараемся, каб у нашых навукова-даследчых планах заўсёды стаялі тэмы даследаванняў беларускай літаратуры, — сказаў ён. — У нашых выданнях і ў часопісе ўжо змешчана некалькі грунтоўных прац. Ды інакш і быць не можа: ніколі раней беларуская літаратура і культура не мелі ў балгарскай акадэмічнай навуцы столькі заступнікаў і даследчыкаў...

Ішоў я ад прафесара і думаў, што, мусіць, меў на ўвазе Ст. Божкаў і маю сціплую асобу сярод гэтых даследчыкаў. Па меры сваіх сіл і здольнасцей я таксама стараюся дзе-колічы рабіць карыснае для ўзаемаразумення нашых народаў, умацавання дружбы і братэрства, для росквіту супрацоўніцтва нашых культур іх узаемагна ўзабагацэння.

Георгій Вилчаў

СВЯТА СЛАВЯНСКАЙ СУПОЛЬНАСЦІ

ПІСЬМО З САФІ

кі зборнік «Сучасныя беларускія паэты» («Паэтычны партрэт аднаго пакалення»). Для гэтай кніжкі Германов і Давыдкаў і рыхтавалі пераклады.

— Некалькі гадоў назад разам з нашым паэтам Ніколам Ланковым я ўпершыню наведваў Беларусь, — сказаў мне Іван Давыдкаў. — Тады і нарадзілася мая любоў да гэтай выдатнай краіны, дзе жыве Паэзія вялікай праўды і сапраўднай прыгажосці. Вывучыў беларускую мову, чытаю зараз беларускія кнігі і часопісы, перакладаю з беларускай вось ужо некалькі гадоў: з Купалы, Коласа, Танка, Гілевіча і, асабліва, з Панчанкі і Вялюгіна. Падбаецца мне паэзія Алкссея Пысіна і Сцяпана Гаўрусёва, таксама перакладаю іх з любоўю. Напісаў я і свае вершы пра Беларусь, напрыклад «Лілавые беларускія пескі».

— Вельмі, вельмі шчыра і народная і ў той жа час сучасная беларуская паэзія, — такімі словамі сустрэў мяне Германов. — Няма ў беларускіх паэтаў эксперыментальна дзеля эксперыментальна. Тое, што я наведваў Беларусь, пасябраваў з многімі паэтамі-аднагодкамі, шчыра гутарыў з імі, дало мне вельмі многа. Зразумела, я шмат перакладаў з Купалы, Броўкі, Коласа, але больш за ўсё апошні час — з Гілевіча і Вярцінскага...

Ад сябе ж я дабаўлю, што Германов не толькі выдатны перакладчык, а і таленавіты, арыгінальны паэт. Яго верш «Беларускія сягі» быў адзначаны як лепшы твор мінулага года.

Мусіць больш за ўсё паэтычных перакладаў з беларускай у Найдана Вилчава. Паэтычны цэх паэтаў Беларусі ў яго перакладах ахопвае не адзін дзесятак імён. Зараз ён працуе над перакладамі вершаў Р. Барадуліна і Г. Бурэйкіна. — Мы павінны клапаціцца і пра пера-

Віктар ПОЛЯК

ЖАРТАЎЛІВЫЯ ДЫЯЛОГІ

Выкладчык студэнту:
— Як вы думаеце, ёсць жыццё на другіх планетах?
— А вы як думаеце?
— Я вас пытаю?
— Можце спытаць, каго хочаце і вам адкажуць тое ж самае.

□
— Не разумею я нешта цябе,—гаворыць жонка мужу.
— Я таксама.
— Восі і добра. Хоць у гэтым мы аднадумцы.

□
— Ты чуў? Пятро ажаніўся!
— Нарэшце. Быў на вяселлі!
— А як жа.
— Ну і як нявеста?
— Ды ўвогуле так. Але ж, браце, і закуска была: балык, ікра...

ЖОНКА МУЖУ:

— Твая чарга ў магазін ісці?
— Мая.
— Дык чаго ж ты стаіш?
— Хачу перачакаць яе.

□
— Ты зноў гэрэлку піў?—пытае жонка мужа.
— У роце не трымаў.
— Затрымаецца яна ў цябе.

□
— Але ж і ад'еўся ты, чалавеча,—гаворыць аднавясковец другому, які толькі што вярнуўся з дому адпачынку. Той знайшоўся.
— Ды не, дзядзька. Гэта мяне пчолы пакусалі.

□
— Пройдзем, куме, гэты пракос і пааб'едаем.
— То давай яшчэ адзін і павячэраем заадно.

□
— Восі жа сабака хітры, каб на яго ліха — з'еў курані, а на ката брэша.

КУБІНЦЫ СМЯЮЦА

— Мамачка, купі мне сястрычку.
— Не магу, папа супраць.
— А ты зрабі яму сюрпрыз.

●
— Калі будзеш паводзіць сябе дрэнна — трапіш у пекла, — кажа маці маленькаму сыну. — Калі добра — у рай.
— А як паводзіць сябе, каб трапіць у кіно?

●
Пэп і Хуан сустракаюцца на вуліцы.
— Што новага? — пытае Хуан.
— Ты ведаеш, мне здрадзіла жонка.

— Ха! Я ж пытаю, што новага?
Пераклаў з іспанскай
М. ПЯТРОўСКІ.

МІЖЗОРНЫЯ КАЛДОВІНЫ

— Ешце яго самі, а я палду на палыванне.

Я заўсёды зайздросціў тым, каму даводзілася зблізку бачыць вядомых людзей. Жыву я ў захалусным мястэчку. Да нас калі з вобласці прыедзе які прадстаўнік, дык і то вялікая падзея.

І раптам мне пашанцавала. Я трапіў у вагон, у якім ехалі аж два пісьменнікі.

Я не адразу зразумеў, хто яны. Людзі, як людзі. Адзін — кучаравы, у пазалочаных акуларах, у другога — менш буйная шавялюра, затое добрая барада. Сядзяць за сталікам ля вакна, гавораць аб нечым усхвалявана.

Сеў я ў куточку, прыслухаўся — правершы гаворка. І тады мне цюкнула: «Паэты, дальбог паэты!» Цяпер і я вярнуўшыся ў мястэчка, змагу недае ў кампаніі сказаць:

— Ехаў я ў Мінск у адным купэ...
А што яны былі паэты, і не аб'явілі, я зразумеў, паслэдзшы разам з імі некалькі хвілін. Зрэшты, тут і здагадка не было патрэбы. Яны самі шчыра гаварылі адзін аднаму:

— Ты, Міхась, сапраўдны паэт, — гаварыў кучаравы барада-таму. — Я часам табе зайздросчу...
— І я, браце, лічыў бы за гонар паставіць сваё імя пад тваімі вершамі. Гэта сапраўдная паэзія. Не тое, што...
«Якіх людзей бачу і чую», — думаю сабе.

КАЛІВА СМЕХУ ~ 3 ПОЎНАГА МЕХУ

Найнейшыя беларускія жарты

ЦЕРПЯЛІВЫ

У перапоўненым аўтобусе закрывала нейкая жанчына:
— Праходзьце далей, вы на маю нагу селі.

— Э, што мне ваша нага, калі ў мяне на шыі цэлая сям'я сядзіць.

ПА ДРУГОЙ ЧАРЦЫ

— Браточка, вып'ем яшчэ па чарцы. Хто ведае, калі зноў убачымся...
— Вып'ем, вып'ем, бо я ўжо цябе не бачу.

РАЗУМНЫ

— Чаму ты так часта з сабой гаворыш?
— Бо я люблю гаварыць з разумным чалавекам.

Марцін КОУЗКІ

Чалавек з вялікай літары? Ці не памылка друку?
□
Плюс можа перакрэсліць тое, што мінуў толькі падкрэслівае.

□
Ці не сведчыць часам наша другое «я», што ў нас няма ўласнага «я»?

□
Пазайздросціў конь у лбыкі гусю ў лбыках.

І У АФРЫЦЫ ТАКСАМА

Настаўнік:—Скажы мне, Сярожа, чаму буслы адлятаюць ад нас на зіму ў Афрыку?
Сярожа:—Бо... Бо... афрыканскія людзі таксама хочуць мець дзядей.

ПАДЗЯКА

Малы Янка атрымаў ад маці 50 грошаў і не падзякаваў.
— Ну, Янка, што трэба сказаць?—пытаецца маці.
— Ці таксама, як мама кажа, калі бярэ ад таты?

— ?
— Што, усяго столькі?!
Сабраў В. КАЛАЧЫНСКІ.

ФРАЗЫ

Што з таго, што ў мышы выраслі крылы? Усёроўна яе называюць лятучай, а не крылатай.

□
У аматараў таўкатні — калектывізм — таксама індывідуальнае пачуццё.

□
У кожным «мы» ёсць нешта ад мяне,—гаварыла «я».

□
Скажы мне, якія ў мяне недахопы, і я скажу, якія ў цябе вартасці.

□
Лястэрка смею не заўсёды крывое.

□
Больш за ўсё памылак знаходзяць тыя, што чытаюць па складах.

□
І гук распаўсюджваецца з хуткасцю святла, сведчаць чуткі.

□
Хто бачыць тых, хто рана ўстае? Той, хто позна кладзецца.

□
Некаторыя знаходзяць выхад, зачыняючы ўваход.

□
Прыклады, вартыя герайманья? Пакажыце мне пераймальнікаў, вартых прыкладу.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

ПРЫЗНАННЕ

Ару навола, сень лесу
Абшар сваіх пражытых дзён —
Сябе гульняй дзіцячай цену —
Кручу я і млілі пустых жарон.

Рыгор БАРАДУЛІН.

Сабрана на Ушачыне
Па зернятку, травінцы,
Там, на зямельцы матчынай,
У сонечнай правінцыі.

У зборнікі ўсё зложана,
Бо змолата не груба,
Але часамі, божа мой...
Каму ўсё гэта любяць..

Ні ў рэшата, ні ў корабы
Як след яно не месціцца,
Ні да сяла, ні горада
Часамі вершы песцім мы.

НА ТРЭЦІ ДЗЕНЬ ЖЫЦЦЯ

Мой трэці сын у трэці дзень жыцця
бярэ ўсё больш упэўненія
Стараецца да цацак, што ярчай,
падыцца неслухмянаю галоўкай.

Не жэўжык і не балаўнік яшчэ,
а як ужо захоплен трэніроўкай!
А. Вольскі.

Трохдзённы сын захоплен трэніроўкай.
Зрываў, малы, пялёнак шэрых бінт!
Напэўна ў шэсць месяцаў
пад бацькаву дыктоўку
Напіша верш свавольнік-вундэркінд.

ТРЭСК 3 КАПЕЛЮША

Нядаўна галовы трашчалі ад куль.
І сёння трашчаць яны... толькі
ад думак.
Р. Тармола.

Непакой наукол, здзіўленне.
Можна ў нас землярасенне?
У дзвярах ужо затор,
Людзі з дому пручы на двор.
Людзі, ціхі Людзі, ша!..
Шум ляціць з капелюша.

Уладзімір РУДЗІНСКІ

МІМАХОДЗЬ

● «У мяне надзвычай адкрытая натура», — любіла хваліцца мініспадніца.

● Манікюрша запэўнівала, што яна ведае ўсю паднаготную сваіх кліентаў.

● Замочная шчыліна таксама мае пункт гледжання.

● Акцёр-комік настолькі ўвайшоў у ролю, што і сам таго не заўважыў, як застаўся комікам у жыцці.

● Заўзяты карцёжнік нават уласную жонку называў дамаю.

● Ён бы з ёй пайшоў на край свету, ды Зямля круглая.

● У мастака атрымаўся настолькі жывы партрэт, што майстар бахўся, каб герой не выйшаў з рамкі.

● Дыялог анёлаў:
— Куды дзеўся чорт?
— Бог яго ведае...
— А бог у сябе?
— Чорт яго ведае...

Аляксандр ЛІХАЧ

● Іншы раз і чуткі паўзучы з недазволенай хуткасцю.

● Лайдак прытрымліваўся правіла: «Лякачага не б'юць».

● Працаваў з аганьком. За вечар паспяваў выкурыць пачку «Беларусь».

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА
Выходзіць па пятніцах.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856. АТ 20395

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-06, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

Рукапісы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

Рукапісы не вяртаюцца.